

Fazekas Katalin

DLA értekezés

— Közösség és építészet.

Komplex tervezői megközelítések

Témavezető

— Cságoly Ferenc DLA, DSc

Mestermunka

— Biobrikett-szárító, Monor

BME Építőművészeti Doktori Iskola

Budapest, 2017. január

Absztrakt

Tézisek

„A jó terv elsősorban nem a stílusról szól, sokkal inkább arról, hogy
kinek készül és hogy teszi jobbá a világot.”

—Steve Badanes, 2013

Absztrakt

Közösség és építészet.

Komplex tervezői megközelítések

Az 1990-es évek óta, a globalizáció és a környezeti problémák elhatalmasodásával, a túlnépesedéssel és az egyre növekvő szegénységgel párhuzamosan egyre több minőségi építészeti beavatkozás született, amelyek célja hátrányos helyzetű közösségek segítése. Értékálló és racionális építészeti megoldások, olyan stratégiák, amelyek általában szűkös anyagi keretek között, a lehető legjobb megoldást igyekeznek nyújtani, a lehető legtermészetesebb módon.

Az értekezés részben nemzetközi példák vizsgálatán keresztül mutatja be a szociális építészeti munkák lehetséges megvalósítási modelljeit gazdasági felállás szempontjából, az építészeti feladatvállalás alapján csoportosítja azokat, valamint azok tervezési sajátosságait is kiemeli. Az elméleti kutatás kiegészült egy intenzív kilenc hónapos Fulbright Látogató Kutatói ösztöndíj gyűjtőmunkájával. A szociális építészet egyedülálló helyzetben van az Államokban, köszönhetően az önkéntesség és az adakozás erős hagyományainak. Ez természetesen áthatotta az elmúlt néhány évtizedben az amerikai építészeti szakmát is, és így számos program, képzés, tanfolyam, kiadvány, kiállítás, csoport és munka készült a társadalmi felelősségvállalás jegyében. Az ösztöndíj alatt továbbá részese voltam egy olyan tanulmányi programnak, amely a világ egyik legszegényebb országában, Haitin található árvaház építészeti jövőjével foglalkozott.

A kutatás témájához szorosan kapcsolódó építészeti mestermunkám a monori Tabán hátrányos helyzetű lakói számára készült biobrikett-száritó épülete. Végül a mestermunka az értekezés szempontrendszerén keresztül kerül bemutatásra.

Az amerikai ösztöndíj során számos szociális munkákban aktív építésszel volt lehetőségem találkozni. A beszélgetésekből három – a 3. számú mellékletben megtalálható – riport készült: Teddy Cruzzal, Dan Piteraval és Steve Badanessel. A riportokból kiemelt személyes szavak, idézetek szövik át az értekezést.

Az értekezés célja, hogy felhívja a figyelmet a személyes és szakmai felelősségvállalásra, a bemutatott példák és tanulságaik ösztönzően hassanak, valamint példamutatók legyenek további közösségi építészeti munkák során.

Tézisek

1. tézis

A szociális építészeti feladatok gazdasági feltételeinek megteremtése, a projektek létrehozása a hagyományos finanszírozási rendszerektől eltérő rugalmasságot és kreativitást is megkövetel a tervezőktől.

A szociális építészet megvalósíthatósági modelljei öt csoportba sorolhatók: alapítvány megbíz egy nonprofit tervezői intézményt; nonprofit tervezési intézményi támogatásból tervez; for-profit tervezői iroda nonprofit tervezői szolgáltatásban vesz részt, egyetemhez köthető stúdiók; egyéb - helyzetspecifikus megoldások.

2. tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, mely gyakran túlmutat a projekten. A résztvevő tele széleskörű, pályázatot ír, a résztvevő felek között közvetít, tanít, tanul, és az építésben is részt vesz.

3. tézis

Az elkészült épület, illetve az épület és a közösség kapcsolatának utókövetése, a szociális építészeti eredmények mérése és azok kommunikálása építészeti feladat.

A hosszú és intenzív közösség-épület-építész kapcsolat hirtelen elhagyása a felépített bizalom elvesztésével járhat, az épület magára hagyásával végződhet. Az épület működtetése, használata tanulási folyamat, amelyben az építésznek is szerepe van.

A szociális építészeti munkák sikereinek és hibáinak tanulságai, azok kommunikálása ösztönzően hatnak hasonló jellegű kezdeményezésekre és segítik azok eredményességét. Így egyre több közösséghez, emberhez jut el a segítség.

4. tézis

A szociális építészet szélsőséges körülmények enyhítésére alkalmas gyakorlat, a szolidáris épületek funkciójukat tekintve az alapvető emberi igényeket szolgálják.

Funkciójuk az igények szerint négy csoportba sorolhatók. Ilyen igény a megfelelő otthon, a lakhatás és az élelmezés, továbbá az alapellátáshoz – mint oktatáshoz vagy egészségügyi ellátáshoz – való hozzáférés. Ide tartoznak még a közösségi együttműködést illetve az alkalmazkodást segítő épületek, más néven közösségi épületek, ezek többnyire sporthoz vagy egyéb közösségi eseményekhez köthetők.

5. tézis

A szociális építészeti feladatokban fontos a helyi közösség építéstechnológiai kultúrájának és építő hagyományainak megőrzése, integrálása.

Az évszázadok alatt kialakult, kipróbált hagyományos (szerkezeti kialakítások, térszervezések, technológiák) építéstechnikák a helyben elérhető építőanyagokat használják. Ezek észszerű és környezettudatos megoldások. A helyi technológiákhoz hagyomány és kultúra kapcsolódik, melyek újra megtalálása segíti a beágyazódást és biztosítja az illeszkedést.

6. tézis

A szociális építészet tervezési sajátossága, hogy a közlekedők és közösségi terek legtöbbször külső fedett, nyitott terekbe kerülnek, így ezek primer funkcionális helyszínekké válnak, a közösségi élet fontos színterei lesznek.

A szűkös anyagi körülmények takarékossgot kívánnak meg: takarékossg a forrásokkal, anyagokkal, szerkezetekkel, alaprajzzal és terekkel.

A fedett, nyitott tereket olcsóbb megépíteni és fenntartani is, mindeközben alkalmasak közösségi összejövetelekre is. Ezek a fedett nyitott terek a közösségi használaton túl közlekedőként is funkcionálnak, ezzel az épületben zajló folyamatok átláthatósága is növelhető, így a biztonság is javul. A kifelé forduló terek nyitottságot közvetítenek, hívogatnak.

7. tézis

A szociális építészet esztétikája a közösség környezetét elfogadhatóbbá, élhetőbbé, szebbé teszi. Használói számára büszkeséget jelent, és ez az érzelmi kötődés az épület hosszú távú használatát és állandó fenntartását biztosítja.

Az épületről való gondoskodás és annak fenntartása akkor marad el, ha a közösség tagjai azt nem érzik magukénak, a létrehozás folyamatában nem vettek részt, vagy az elkészült épület nem jelent büszkeséget.

8. tézis

A szociális munkát végző építész a közösség szolgálatában tevékenykedik, és ebben nagy szerepe van a személyes motivációnak és személyességnek.

A hosszasan elhúzódó és komplex projektek, gyakran többszörösen terhelt élethelyzetek a szakmai kihívásokon túl emberi helytállást is igényelnek. Az építészeti jószolgálatot elhivatottságból végző egyének munkájának fontos fizetsége a szakmai ismeretek és képességek elsajátításán túl a szubjektív tapasztalás, új és sokszínű személyes kapcsolatok kialakulása.

1. tézis —2 Megvalósítási modellek – gazdasági képletek, p.22.
2. tézis —3 Az építész szerepe – szervezési sajátosságok, p.30.
3. tézis —3 Az építész szerepe – szervezési sajátosságok, p.32.
4. tézis —4 Szociális példák csoportjai – funkcionális megkülönböztetések, p.42.
5. tézis —5 Tervezési sajátosságok, p.48.
6. tézis —5 Tervezési sajátosságok, p.49.
7. tézis —6 Monor, Biobrikett-szárító, p.54.
8. tézis —6 Monor, Biobrikett-szárító, p.54.

Fazekas Katalin

Közösség és építészet.
Komplex tervezői megközelítések

Köszönettel:

Cságoly Ferencnek

Antal Gabriellának, Fejérdy Péternek, Hoffmann Petrának,
Kemes Balázsnak, Oroszlány Miklósnak, Pataky Zsófiának, Szabó Leventének

továbbá Fulbright szervezetnek és munkatársainak, Alumni Engagement
Innovation Fund (AEIF)-nak, a Monori építés minden résztvevőjének

a barátaimnak, családomnak, férjemnek
és a kis Ilkának.

Fazekas Katalin

DLA értekezés
— Közösség és építészet.
Komplex tervezői megközelítések

Témavezető
— Cságoly Ferenc DLA, DSc
Mestermunka
— Biobrikett-szárító, Monor

BME Építőművészeti Doktori Iskola
Budapest, 2017. január

Tartalomjegyzék

Absztrakt Tézisek —1. számú melléklet	3/2 Szociális építész modellje 3/3 Építő közösség 3/4 Komplex segítségnyújtás 3/5 Eredmények mérése és kommunikálása	Épületgyűjtemény —3. számú melléklet 6 Monori Biobrikett-szárító —p.50. 7 Zárszó —p.56. 8 Nyilatkozat —p.57.
1 Bevezető —p.6.		
2 Megvalósítási modellek – gazdasági képletek —p.12.		
2/1 Alapítvány (ngo) megbíz egy nonprofit tervezői intézményt 2/2 Nonprofit tervezési intézményi támogatásokból tervez 2/3 For-profit tervezői iroda nonprofit tervezői szolgáltatásban vesz részt 2/4 Egyetemhez köthető stúdiók 2/5 Egyéb – helyzetspecifikus megoldások	Riportok —2. számú melléklet 4 Szociális példák csoportjai – funkcionális megkülönböztetések —p.32. 4/1 Lakhatást segítő 4/2 Együttműködés és alkalmazkodást segítő 4/3 Alapellátáshoz való hozzáférést segítő 4/4 Napi boldogulást segítő	9 Irodalomjegyzék —p.58. A mestermunka bemutatása Szakmai önéletrajz —4. számú melléklet
3 Az építész szerepe - szervezési sajátosságok —p.24.	5 Tervezési sajátosságok —p.44. 5/1 Környezettudatos mérnöki megoldások 5/2 Takarékos térhasználat – átmeneti terek fontossága	
3/1 Hagyományos modell		

Szociális építészet, szolidáris építészet, segítő építészet, szolgáltató építészet, józan ész építészet, közösségi építészet, regeneratív építészet, környezettudatos építészet, humanitárius építészet, social impact design, public interest design, public service design, structures for inclusion, pro bono design, design build practice....

Ezen kifejezések a hazai és külföldi szakmai közegben gyakran használatos terminológiák, a szakmán belüli társadalmi felelősségvállaláshoz szorosan köthető építészeti munkák különböző elnevezései. Olyan építészeti, városépítészeti tervek ezek, amelyek javítják a lakhatási állapotokat, fejlesztik a közösséget, biztosítják az elemi szolgáltatásokhoz való hozzáférést, illetve a mindennapi boldogulásban nyújtanak segítséget hátrányos helyzetű mikroközösségek számára, általában kevés pénzből, az erőforrások maximális kihasználásával.

—*Riportok, p.14.* „A megfogalmazás is fontos: ez nem egy alternatív módszertan vagy gyakorlat, hanem a módszertan vagy gyakorlat másként történő alkalmazása. Mert gyakran így definiálnak bennünket: tessék, itt egy alternatív gyakorlat. Az első reakcióm erre mindig az, hogy ez nem alternatív gyakorlat, hanem a gyakorlat újszerű alkalmazása.”

—Dan Pitera, 2013

Az amerikai Bryan Bell által alapított Public Interest Design Intézet definíciója szerint a szociális építészet egy olyan emberközpontú és participatív tervezői gyakorlat, amely nagy hangsúlyt fektet az ökológiai, gazdasági és társadalmi kérdésekre, és olyan termékeket, struktúrákat és rendszereket hoz létre, amelyek olyan problémákat érintenek, mint gazdasági fejlődés és a környezetvédelem.¹

Kutatásom során földrajzi elhelyezkedését, így kulturális környezetét és építészeti nyelvezetét tekintve is eltérő példákat vizsgáltam, a közös, szolidáris építészetre jellemző tulajdonságokat kerestem. Az értekezés részben publikációkra, nemzetközi példákra támaszkodik, részben a saját gyakorlati tapasztalataimra. A Monorra készült szociális építészeti mester munkám előkészítése, tervezése és építése alatt nyert tapasztalatokból. Valamint a kilenc hónapos Fulbright Látogató Kutatói ösztöndíjam alatt szerzett gyűjtőmunkából származik, amelyet a Portlandi Állami Egyetemen végeztem 2012–2013 tanév során. A szociális építészet

egyedülálló helyzetben van az Államokban, köszönhetően az önkéntesség és az adakozás erős hagyományainak. Ez a hozzáállás természetesen áthatotta az elmúlt évtizedekben az amerikai építészeti szakmát is, és így számos program, képzés, tanfolyam, kiadvány, kiállítás, csoport és munka készült a társadalmi felelősségvállalás jegyében. A kutatói ösztöndíj alatt több szociális munkában aktív építésszel volt lehetőségem találkozni. A beszélgetésekből három riport —*Riportok, 2. számú melléklet* készült: az egyik Teddy Cruzzal, akinek az amerikai és a mexikói határon élő bevándorlók lakhatási problémája és azok társadalmi integrációja a kutatásának fő témája; második Dan Pitera építésszel politikai és társadalmi aktivistával, aki 2000 óta a Detroit Collaborative Design Center (Detroiti Közösségi Tervezési Központ) igazgatója; a harmadik riport alanya Steve Badanes, aki a világon számos helyen, egyetemen és helyszínen vezetett építő (design/build) programokat. Ezekből a riportokból a kiemelten fontos mondatokat az értekezés kapcsolódó részeinél idéztem.

A cél meghatározni, hogy milyen szerkezeti felállásban lehet létrehozni szociális építészeti munkát, mi az építész pontos szerepe ezekben a munkákban. Továbbá fontos volt definiálni a szolidáris jellegű munkák funkcionális csoportjait, és bemutatni tervezési sajátosságait.

Általánosan elmondható, hogy az 1990-es évek óta, a globalizáció és a környezeti problémák elhatalmasodásával, a túlnépesedéssel, és az egyre növekvő szegénység időszakában az építészek irányából egyre nagyobb igyekezet, a lakosok részéről egyre nagyobb igény jelentkezik minőségi építészeti beavatkozásokra. Egyre több és több ilyen építészeti munka, azokat bemutató kiadvány, könyv és kiállítás jelent meg az elmúlt években. A XX. század második felében a Habitat for Humanity², a UN-Habitat³ megjelenésével egyre szélesebb kör figyelmé irányult a hátrányos helyzetben lévő közösségek építészeti segítségére. A kilencvenes évekre sorra jelentek meg kisebb, de jelentős

1 Bryan Bell —, „Public interest design is a human-centered and participatory design practice that places emphasis on ecological, economical and social issues, and on designing products, structures, and system that address issues such as economical development and the preservation of the environment.” https://en.wikipedia.org/wiki/Public_interest_design, utolsó megtekintés: 2017. január

2 1973–76 Habitat for Humanity felépíti az első épületét Zaireban, Millard és Linda Fuller vezetésével

3 1976 United Nations Conference on Human Settlements (Habitat), Vancouver, Canada – (Egyesült Nemzetek Konferencia Az Emberi településekről) UN-HABITAT megalapításához vezet

építészeti csoportok, egyetemhez köthető csapatok kezdték meg munkájukat az Egyesült Államokban⁴, Európában⁵ és szerte a világban. Cameron Sinclair és Kate Stohr 1999-ben megalapította az Architecture for Humanity nonprofit szervezetet, amely építészeti megoldásokat keresett humanitárius krízisekre. Több kiadványuk jelent meg és a világ szinte minden táján építkeztek (2015-ben a szervezet felhagyott a működéssel). 2010-ben a New York-i MoMa Múzeumban nyílt a különösen nagy jelentőségű „Small scale, Big Change: New Architecture of Social Engagement” (Kis lépték, Nagy változás: Társadalmi szerepvállalás új építészete) című kiállítás⁶, amely az első olyan kiállítás volt, ahol szociális témájú építészeti mutattak be nagyközönség számára. Ezt követte 2011-ben

Lepik, Andres (2010): Small Scale, Big Change. The Museum of Modern Art, New York – borító — moma.org

Design with the Other 90%: Cities (Tervezés a másik 90% számára: Városok) című utazó kiállítás⁷, amely újabb fontos lépésnek tekinthető. Az elmúlt két velencei építészeti biennálé témája részben⁸ vagy egészben⁹ már a szolidáris építészet volt.

A gyarapodó építészeti példák egyik oka, hogy a Föld népessége a XX. század alatt közel

megnégyszereződött, 1,6 milliárdról 6,1 milliárdra nőtt. Mindeközben egyre nő a szegények száma. A Világbank 2015-ös jelentése alapján 2012-ben több mint 900 millió ember élt világszerte a globális szegénységi küszöbszint alatt. A globális szegénységi küszöb 2015 októberétől napi \$1,90.¹⁰ Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) létminimum-számításai alapján 2016-ban a lakosság 30%-a, mintegy 3 millió ember él a létminimumon (73 ezer forint/fő/hónap) és az alatt. A 10 milliós Magyarországon – a KSH szerint – 1,1 millióan tartósan leszakadtak a társadalomról, többszörösen hátrányos helyzetben, kirekesztettségben élnek. Ők a mélyszegények; a felkapaszkodás szinte lehetetlen számukra. A magyar gyermekek 20 százaléka él az EU-ban általánosan elfogadott szegénységi küszöb alatt. Az EU mérések szerint a 2,2 millió gyermek közül 430 ezren nagyon szegénynek tekinthetők. A magyar standardok szerint a szegénység valamilyen formában mintegy 750 ezer gyermeket érint. Újra megjelent az alultápláltság, ma több tízezer gyerek éhezik Magyarországon. Gyakran csak az óvodában vagy iskolában jutnak meleg ételhez.¹¹

A Világon manapság több mint 1 milliárd ember él bádögvárosokban (szlömökben), becslések szerint 2030-ra ez a szám akár 2 milliárdra is megnőhet.¹² Az efféle sűrűség társadalmi és egészségügyi problémákat is magával hordoz. A súlyos környezeti problémák tovább terheket jelentenek.

Ezen okok miatt lett most fontos a szakmai cselekvés, a tudatos magatartás, a társadalmi szerepvállalás. Az építészet a kultúra fontos része, társadalmi pozíciót leképző jellege vitathatatlan, mindemelllett az egyik legszociálisabb a művészetek közül. Komoly felelősség rejlik az építész tevékenységében.

—Riportok, p.14. „A valódi ok, amiért ezt a szakmát választjuk az, hogy pozitív hatást gyakoroljunk a közösségek életére.”

—Dan Pitera, 2013

4 1993 Samuel Mockbee megalapítja a Rural Studiot az Auburn-i Egyetemen, Alabama, Egyesült Államok
 5 1995–2001 Hollmen-Reuter-Sandman alkotók (később Ukumbi) első híres munkája: Women’s Center, Rufisque, Senegal
 2010 „Small scale, Big Change: New Architecture of Social Engagement” (Kis lépték, Nagy változás: Társadalmi szerepvállalás új építészete) Kiállítás, kurátor: Andres Lepik, Museum of Modern Art, New York
 6 Társadalmi szerepvállalás új építészete) Kiállítás, kurátor: Andres Lepik, Museum of Modern Art, New York
 7 2011 Design with the Other 90%: Cities (Tervezés a másik 90% számára: Városok) c. kiállítás, szervezte: Smithsonian’s Cooper-Hewitt, National Design Museum, társadalmilag felelős tervezés kurátora, Cynthia E. Smith, a kiállítás helyszíne: Egyesült Nemzetek Központ, New York
 8 2014 Velencei Építészeti Biennálé: Fundamentals, Kurátor: Rem Koolhaas, – UTT: Gran Horizonte

— photomichaelwolf.com

Port au Prince, Haiti, 2012 — saját fotó

9 2016 Velencei Építészeti Biennálé, Reporting from the front (Jelentés a frontról), kurátor: Alejandro Aravena
 10 The World bank, Global Poverty Line Update, September 30, 2015
 11 Farkas Péter: Rosszabodó Szociális helyzet és kirekesztettség Magyarországon a válság időszakában, <http://www.magyardiplo.hu/szegenyseg-konferencia-cikkek-hu/267-rosszabodó-szociális-helyzet-es-a-kirekesztettség-magyarországon-a-valság-idszakában->, utolsó megtekintés: 2017. január
 12 Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>, utolsó megtekintés: 2017. január

Meghatározó építészeti alakok, vezető egyetemek professzorai, sikeres, olvasott építész tervezők, kiállítások kurátorai sorra jelentetik meg felhívásaikat és javaslatukat az építészeti szerepvállalásra vonatkozóan. Korunk problémáinak változtatásához az építészeknek át kell gondolniuk, újra kell fogalmazniuk szerepüket.

A Public Interest Design Institute (Közösségi Tervezői Intézet) által készített felmérések alapján az építészek több mint 30%-ának az első két oka, amiért építés lett, hogy kreatív munkát végezzenek, és azzal közösségek életminőségét segítsék. Ez a szám jól mutatja, hogy számos tervező érintett a témában, illetve szándékában áll munkájával társadalmi szerepet vállalni.

Dietmar Eberle, a Zürichi Műszaki Egyetem vezető professzora tankönyvének¹³ bevezetőjében felhívja a figyelmet az olvasók számára, hogy egy olyan érában élünk, amikor a csupán design által vezetett tervezés nem elégíti ki többé a szakmai jószolgálatot. Felhívja a figyelmet arra, hogy az építészeknek fel kell készülniük új szerepükre, amelyben a különböző részterületek koordinációját és a folyamatok strukturálását is meg kell tanulniuk, valamint arra, hogy a mindenkori korszakban történő diskurzusok megértését a szakma keretein kívül milyen rendkívül fontosnak látja. Használható, értékálló, élhető világ és életminőséget javító építészeti létrehozását javasolja.

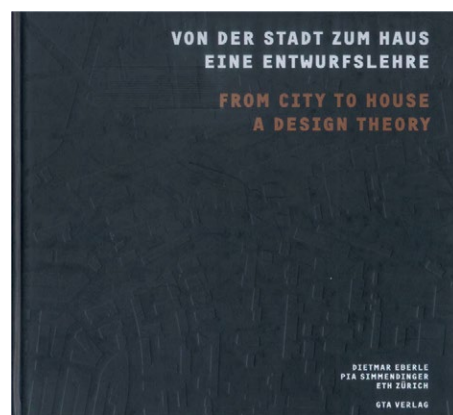
A szaktudás egyben nagy felelősség – mondja Sergio Palleroni építész, nemzetközileg elismert környezetvédelmi és társadalmi aktivista a 2011-es TEDx előadásán, aki egyetemi tanárként hallgatóinak a gyakorlati építészeti oktatás keretein belül arra próbál rávilágítani, hogy átgondolják szakmájuk szerepét annak érdekében, hogy olyan világpolgár váljon belőlük, aki tisztán látja az építészeti szakma szociális, kulturális és környezeti hatásait.

Kate Stohr újságíró, a volt Architecture for Humanity igazgatója, a Design Like You Glve a Damm c. könyv

társszerzője, ugyanezen c. könyv bevezetésében az elmúlt 100 év humanitárius építészeti lépéseit foglalja össze, amelyet azzal a nyitott kérdéssel fejez be, hogy vajon a huszonegyedik század kezdetére, mint a szociálisan tudatos építészeti aranykorszakára fogunk-e emlékezni?

„Jelenleg nem élünk békés időszakban, sőt...” – írja Ole Bouman a Holland Építészeti Intézet (NAI - Netherlands Architecture Institute) igazgatója. „Kényelmes és megnyugtató lenne szépséges épületeket bemutatni és elmerengeni azok látványában, de nem tehetjük meg egy olyan időszakban, amikor súlyos problémák fenyegetnek. Nincs idő a szakmai megpihenésre, és leginkább azért nem, mert a szakma is jelentősen hozzájárult a globális válság kialakulásához. Amennyiben az építészeti képes járulékos értékeket hozzátenni a kultúrához annak érdekében, hogy az árnyalja az általa elkövetett bűnököt, most többre van szükség, mint szimplán házakat tervezni.” – mondja Ole Bouman.¹⁴

Dietmar Eberle szerk., Pia Simmendinger szerk. (2010): From City to House: A Design Theory, gta publishers, Zürich —borító

10

- 13 Eberle, Dietmar (2010): Foreword, In: Dietmar Eberle szerk., Pia Simmendinger szerk.: From City to House: A Design Theory, gta publishers, Zürich
- 14 Bouman, Ole (2009): Architecture of Consequence, Dutch Designs on the Future, p.4, NAI Publishers, Rotterdam

„Egyenlőtlenségek, Fenntarthatóság, Közlekedés, Hulladék, Bűncselekmény, Környezetszennyezés, Közösségek, Migráció, Szegregáció, Természeti katasztrófák, Informalitás, Perifériák, Lakhatás, Életminőség, Higiénia, Középszerűség és Banalitás”¹⁵

Ezek a kifejezések a 2016-os Velencei Építészeti Biennále hívószavai. Az építészeti felelősségvállalás és a szociális építészeti egyre növekvő fontosságát is jelzi, hogy ez a rangos nemzetközi esemény központjába került.

Alejandro Aravena a Biennále fő kurátora bevezető szövegében a következőt írja: „Bruce Chatwin dél-amerikai utazása során egy idősebb hölgygel találkozott a sivatagban, aki egy alumínium létrát hordozott a vállán. Maria Reiche, a német archeológus volt, épp a Nacza-vonalakat tanulmányozta. A földről a köveknek nem volt különösebb értelme, onnan csak véletlenszerű kavicsoknak tűntek. A létráról ezek a kövek madárrá, fává vagy virággá változtak. Marie Reiche sem forrásokkal, sem a technológiával nem rendelkezett ahhoz, hogy a sivatag fölött, a magasból tanulmányozza a vonalakat. Azonban elég kreatív volt ahhoz, hogy ennek ellenére megtalálja a céljához vezető utat. Ez az egyszerű létra a bizonyítéka annak, hogy munkaképtelenségünkért nem okolhatjuk a limitált feltételeket. Szűkösség ellen: találékonyság. Másrészt, ha egy autóval vagy egy tehergépjárművel járta volna körbe a területet és járművek tetejéről nézett volna körbe, épp azt a tárgyat tette volna tönkre, amelyet tanulmányozni próbált. Körültekintő volt tehát a hozzáállása és a gondoskodásának a módja. Bőség helyett: helyállóság. Azt szeretnénk, ha a 2016-os Velencei Építészeti Biennále egy új szempontot mutatna, ahogy Marie Reiche is látott a létra tetejéről. Az építészeti kihívások összetettségét és sokféleségét tekintve, amelyekre az építészetnek válaszolnia kell, Reporting from the front arról fog szólni, hogy azokra hallgatunk, akiknek már van rálátásuk, és következképpen abban a helyzetben vannak, hogy meg tudják osztani a tapasztalataikat azokkal, akik a földön állnak.”¹⁶

- 15 Aravena, Alejandro (2016): Reporting from the Front: 15th International Architecture Exhibition, Volume I. and Volume II. Marsilio
- 16 Aravena, Alejandro (2016): Reporting from the Front: 15th International Architecture Exhibition, Volume I. and Volume II. Marsilio
- 17 Baratta, Paolo; President of La Biennale di Venezia: Introduction, <http://www.labiennale.org/en/architecture/news/22-02.html>, utolsó megtekintés: 2017. január

Reporting from the Front: 15th International Architecture Exhibition, Alejandro Aravena. Kiadó: Marsilio, 2016 —borító

„Mit lát a hölgy? Azt gondolom – fűzte hozzá Baratta, a Velencei Építészeti Biennále elnöke – emberi települések sokaságából álló kietlen földet, amelyre ember nem lehetne büszke; nagy csalódások, amelyek az emberi képességek intellektuális megnyilvánulásainak szomorú és végtelen számú kihagyott lehetőségeit jelentik. Nagyrészt tragikus, sokuk banális, és úgy tűnik, hogy az építészeti végét jelzik. Ugyanakkor a kreativitás és a remény jeleit is látja benne, és pontosan ott és akkor látja, nem valami bizonytalan szándékolt vagy elképzelt jövőben.”¹⁷

—Riportok, p.14 „...inkább a »közösségek egészsége«, »környezeti segítségnyújtás« és »társadalmi érdek« kifejezések mentén haladok, mert tulajdonképpen ezek azok a dolgok, amikkel foglalkozunk. A design egy társadalmi érdeket érintő kérdés. A Járványügyi Központ (CDC - Center for Disease Control) kiadványa szerint például a jó design alapvető emberi szükséglet (hasonlóképpen megfogalmazva).”

—Dan Pitera, 2013

Tehát számos olyan a társadalmi felelősségvállalást képviselő építészeti példa található világszerte, amelyekből közvetlenül kirajzolódnak a szociális építészeti jellegzetességei. Szándékom szerint a bemutatott munkák tanulságai segíthetnek további hasonló munkák létrehozása során, illetve inspirálók lehetnek az erre érzékeny építészek számára.

11

2 Megvalósítási modellek – gazdasági képletek

Gyakran felmerülő kérdés, hogyan lehet segíteni olyan közösségeken, ahol nincs saját forrás fejlesztésre, és a közösségnek lehetősége sincs támogatást szerezni. Az értekezés alábbi fejezetében azt gyűjtöttem össze, hogy milyen felállásban valósulhatnak meg a programok. Tervezők és a fedezeti kapcsolatok alapján az alábbi négy kategória látszik működőképesnek.

—Riportok, p.4. „Ez a mai építészek igazi feladata: a szakma módszereinek tágítása, hogy a formai, esztétikai és tektonikai folyamataink figyelembe vehessenek minden olyan szempontot, ami által az esztétika nem csak etikusabbá, de végső soron politikusabbá is válhat.”

—Teddy Cruz, 2013

2/1

Alapítvány (ngo) megbíz egy nonprofit tervezői intézményt

Néhány szélesebb körben ismert, relatíve nagyobb nonprofit tervezői intézmény létezik, ilyen volt például az Architecture for Humanity, amely fennállása alatt számos projektet valósított meg a világ minden táján, többnyire alapítványi ill. kormányzati megbízásokból. Léteznek kisebb irodák is, amelyek egyenes alapítványi megrendelést is kapnak, többek között ilyen a Mass Design Group számos munkája.

2/2

Nonprofit tervezési intézmény támogatásokból tervez

Ez a kategória az olyan formációt veszi számba, amikor egy nonprofit tervezői szervezet társadalmi tervezői segítségnyújtás érdekében jön létre, maga keresi a segítségre rászoruló közösséget, helyszínt és problémát és szintén önmaguk szerzik a támogatókat a projekt megvalósításához. Kiváló példa a Saija Hollmén, Jenni Reuter és Helena Sandman építészek által alapított 2007-ben létrejött UKUMBI nonprofit szervezet munkája.

—Riportok, p.6. „Úgy gondolom, hogy a saját megbízóinkká kell válnunk és nekünk kell kialakítanunk a saját megbízóinkat. A saját munkánkat fejleszteni és megnyitni a lehetőséget egy új, fenntartható gyakorlat számára, azáltal, hogy egy olyan piacot teremtünk, ami fenn tudja tartani a kutatásainkat.”

—Teddy Cruz, 2013

A finn UKUMBI nonprofit szervezet arra vállalkozott, hogy építészeti megoldásokkal segítsék a rászorulókat a világ minden táján, mivel meggyőződésük, hogy építészeti eszközökkel jelentősen és hatékonyan

enyhíthető a szegénység. Elsősorban nők, gyermekek és fiatalok számára nyújtanak segítséget, menedék, iskola, illetve árvaházak létesítésével, melynek köszönhetően a helyi közösségek az élhető fizikai környezet létrehozása mellett méltóságot és önbecsülést nyernek.

Jellemzően ragaszkodnak a hagyományos építészeti technológiákhoz és szakásokhoz a tervezés és a kivitelezés során. Helyi forrásból származó, újrahasznosított vagy saját maguk által előállított építési anyagokkal dolgoznak annak érdekében, hogy minimalizálják tevékenységük ökológiai lábnyomát. Saját bevallásuk szerint a fenntarthatóság mellett az esztétikai szempontok is kulcsfontosságúak az alkotók számára: alapja a funkcionalitás és a kultúra, az épület környezethez való illeszkedésének módja és az építészeti terv helyi adottságok hierarchiájához való alkalmazkodása. A kulturális integritását az UKUMBI csoport a helyi önkéntesekkel való közös munka által és a közösség bevonásával, támogatásával éri el.

A szenegáli nők hagyományosan csoportokba szerveződve élnek, mely csoportok mérete tíz főtől akár több száz főig is terjedhet. Egy aktív, erős nőcsoport arra törekszik, hogy tagjainak hétköznapijait könnyebbé tegye a rendkívül nehéz körülmények között, és társadalmi biztonságot nyújtson számukra. Az iskolázottság a független kezdeményezések és írás-olvasás oktatásának köszönhetően fejlődik, a csoport saját készítésű ételek és hímzett textilek árusításából tartja fenn magát. A nőcsoportok strukturált szervezetek, melyek a hagyományos családi és baráti kapcsolatok szociális hálózatához képest szorosabb köteléket jelentenek.

A Rufisque városának peremterületén létrehozott Női központ a különféle női szervezetek tevékenységei számára biztosítja a működés feltételeit. A központ létrehozásának ötlete és terve helyi nőcsoportokkal való együttműködésben született meg. Az épület a Tekniska Föreningen i Finland szervezetén keresztül egy nonprofit program keretében épült meg,

a Finn Külügyminisztérium, az ARC Szenegáli Finn Szövetség és számos más alapítvány támogatásával. A területet Rufisque városa adományozta és a helyiek is hozzájárultak támogatásaikkal a projekt megvalósulásához. A támogatásokat a csoport tervezés finanszírozására és az építkezés fedezetére használta fel. A nyugat-afrikai építési szokásoknak megfelelően az épület elemei egy központi udvar köré szerveződnek, így a privát és közösségi tér között húzódo vonal egyértelmű, ugyanakkor rugalmas. Az utcai homlokzat egyszerűsége a környező épületek megjelenéséhez alkalmazkodik, útkereszteződésre nyíló sarka kis közösségi teret kialakítva biztosít helyet a kereskedelmi tevékenység számára. Az élénk vörös szín meghatározza az épület identitását a városi épülettömbök szürkeségéből kiemelkedve. Az épületet magas minőség, érzékeny telepítés, magas fokú részletezettség jellemzi. Így az épület nemcsak teret biztosít, de a helybéli nők státuszát is emeli.

Az építészek 2001 óta a mai napig a társadalmi segítségnyújtás szellemiségében dolgoznak: legfrissebb megvalósult munkájuk a KWIECO (Kilimanjaro Women Information Exchange and Consultancy Organization) épület Tanzániában, amely menedéket nyújt húsz nő és gyermekeik számára, egyúttal otthont ad a szervezet központjának is.

2/3
For-profit tervezői iroda nonprofit tervezői szolgáltatásban vesz részt

Számos kezdeményezés létezik, amelyben építészirodák ajánlják fel pro bono munkájuk egy bizonyos %-át alapítványok vagy más nonprofit szervezetek munkájához. Egy ilyen kezdeményezés, amely össze kívánja kötni az alapítványokat és partnereket az Egyesült Államokban a John Peterson¹⁸ által alapított 1+ kezdeményezés. Több mint 1 500 cég vett már részt Amerikában úgy, hogy idejük legalább 1%-át adományozták pro bono szolgáltatásként nonprofit szervezeteknek.

14

p.14-15.: Közösségi ház nőknek / Hollimén-Reuter-Sandman Architects / Rufisque, Szenegál, Afrika / 1995-2001
—hollimereutersandman.com

15

18 Peterson, John; founder of Public Architecture, appointed curator of the Loeb Fellowship
<http://www.gsd.harvard.edu/2015/04/john-peterson-founder-of-public-architecture-appointed-curator/>,
utolsó megtekintés: 2017. január

Ezen kategória azokat a vállalkozásokat foglalja össze, ahol a gyakorlati építészeti oktatás integrálásra kerül a társadalmi hasznosság érdekében. Az egyetemi keretek között létrehozott munkák nagy részben a hallgatók, oktatók munkájából és pályázati pénzekből valósulnak meg. Nemzetközi példák közül ide tartozik az amerikai Rural Studio, a svájci UTT munkássága, illetve a Sergio Palleroni nevéhez kapcsolható Portlandi Állami Egyetem munkája. Hazai példák közül a Budapesti Műszaki Egyetemhez köthető Holczer Veronika és Kemes Balázs munkáját emelném ki.

„Mindig azt mondom a diákjaimnak, hogy (az épületnek) méltó – meleg, száraz – hajléknak kell lennie.”¹⁹

A Rural Studio-t 1993-ban alapította Sambo Mockbee és D. K. Ruth az Egyesült Államok egyik legszegényebb, feketék lakta területén Newburn városában, Hale megyében, Alabama államban. Alabama vidéki tája manapság elszomorító: elhagyatott istállók és magtárak, roskatag viskók, rozsdásodó vontatók – lehangoló maradványai egy már szebb napokat látott környéknek. 1993-ban Mockbee az Auburn Egyetem Építész karán mint tanár dolgozott és határozta el, hogy a diákjaival megalapítja a stúdiót. Mára már az egyetemi képzés része a stúdium: egy szemeszter, amikor gyakorlatilag felmérnek egy adott helyzetet, megkeresik a helyi közösség szükségletét és minimális pénzből, legfőképp újrahasznosított anyagokból, rövid idő alatt, megépítik, amire szükség van, illetve a közösség összetartását javítják.

Egyik első és jelentős munka a Brynat (Hay Bale) családiház felújítás és füstölő, 1994-ben készült el, egy nagyon szegény, hátrányos helyzetű család számára. A füstölő Scott Stafford diplomamunkája, amelyet Mockbee csak úgy hívott, hogy Alabama Ronchampja. Falai egy elbontott siló betondarabjaiból vannak,

az ablakok üres üvegek, a tetőfedése már nem használt utcai jelzőtáblákból van. A füstölő 140 dollárból készült el.

Számos jelentős munka épült meg a 2000-es évek elején.

A 2000-ben épült Művelődési házban Mason Bend fiatalsága gyűlik össze és rendszeresen szertartásokat is tartanak itt. A helyszínen található salak van belekeverve a falak anyagába, az üvegrészek roncsstelepek autóinak szélvédőiből készültek.

Newbern baseball pályáját 2001-ben újíttotta fel a Rural Studio, amely a legfontosabb közösségi helye a szomszédos településeknek, a felújítás előtt már életveszélyes volt.

Egy régi, használaton kívüli közért épületét alakította át 2001-ben Mockbee és csapata Akron fiúk és lányok klubjává, ahol rendszeresen tartanak a helyi fiatalok számára összejöveteleket és képzéseket, megelőzve ezzel a település teljes elnéptelenedését.

A Rural Studio munkáiban elsősorban a közösség számít. Az építészet, a technika, a szakmai tudás csak kiszolgálja a helyi szükségleteket, az életkörülmények javítását veszi célba.

Mockbee meggyőződése volt, hogy az építészetnek erkölcsi felelőssége van és erős etikai normákat kell betartania annak érdekében, hogy jelentőségteljes lehessen. Mockbee és Ruth több, mint 20 évvel ezelőtt vezette az Auburn Egyetem első hallgatócsoportját Nyugat-Alabamában.

Ebben az időben az egyetemeken az elméleti oktatás volt a legfontosabb. Mockbee a gyakorlati környezetre és oktatásra fektette a hangsúlyt, amit ő „the classroom of the community”²⁰-nek (a közösség osztályának) hívott. Azt várta a középosztálybeli, fehér hallgatóktól, hogy átlépve korlátjaikat, egy számukra ismeretlen társadalmi helyzetben dolgozzanak együtt és tanuljanak a helyiektől, miközben közösen terveznek és építenek. A csoport sikerének egyik kulcsa Mockbee világos és

Smoke house / Mason Bend, Alabama,
Egyesült Államok, Amerika, / Rural Studio,
1994 — ruralstudio.org

Akron boys and girls club 1 / Akron,
Alabama, Egyesült Államok, Amerika /
Rural Studio, 2001 — ruralstudio.org

Newbern Baseball Club / Newbern,
Alabama, Egyesült Államok, Amerika /
Rural Studio, 2001 — ruralstudio.org

19 Oppenheimer Dean, Andrea (2002): Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Decency. Princeton Architectural Press „I tell my students, it's got to be warm, dry, and noble.”

20 Oppenheimer Dean, Andrea (2002): Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Decency. Princeton Architectural Press

pragmatikus víziója mellett az, hogy míg a legtöbb szociális projekt ideiglenesen működik ott, ahol a programot megvalósítják, addig a stúdió kizárólag Hale megyében folytatja tevékenységét. Ennek a folytonosságnak köszönhető társadalmi beágyazottsága és hosszú távú sikere.

Mockbee 2001-es halála után az Auburn Egyetem Andrew Freear nevezte ki a stúdió élére. Vezetésével az iroda életébe stabilitás költözött. Freear vezetése óta több mint 700 hallgató diplomázott náluk, miatt több mint 150 projekt készült el.

Az új vezetési módszer még nagyobb hangsúlyt fektetett a csapatmunkára és a fiatal építészek oktatására. Freear úgy vélte „felejtse el az elméletet – válaszod a legtalálékonyabbat és a leggyönyörűbbet”.²¹

A polgár építész képzése (Citizen Architect) – Oktatási módszerek

A társadalmi segítségnyújtás mellett a Rural Studioban csakúgy, mint a többi szociális egyetemi munkának fontos része az építész oktatás, a polgári építész (Citizen Architect) képzése, ahogy Samuel Mockbee fogalmazta meg.

Az oktatási módszer között szerepel a társtervezők bevonása a tervezés korai szakaszában. A munkák nagy része csapatmunkában zajlik, amely lehetőséget teremt arra, hogy a diákok egymástól is tanuljanak. Mindemellert a projekteknek a helyi építészeti szabályozásoknak is meg kell felelnie, így a hallgatók további gyakorlati tudást szereznek.

—Riportok, p.19. „Ha a csoporttól származik a terv, akkor mindenki magáénak érzi és az egész építési folyamat egy közös játék lesz. Ha megfigyelsz minket munka közben, azt látod, hogy a résztvevők váltják egymást a különböző szerepekben.”

—Steve Badanes, 2013

A tanulás a Stúdióban komplex, sokrétű és együttműködést igénylő. A diákok kutatás közben, megfigyelve, kérdezve, kritizálva, rajzolva, tervezve és építés közben tanulnak. Megtanulják hogyan kell alkalmazni az építési szabályzatokat, hogyan kell egy kiállítást vagy egy építkezést menedzselni, mindezt csapatmunkában végezve.

Döntéseket hozni, ez a csapatmunka legnehezebb része. Mindemellert a diákok megtanulják hogyan osszák be az idejüket, hogyan érveljenek, hogyan vállaljanak felelősséget a döntéseikért. A csapatok nemcsak magukat, hanem egymást is kritizálhatják, segíthetik, nem kell, hogy a tanárjuktól várják a megoldást. Ez a módszer nagyfokú önállóságra is tanítja a hallgatókat.

—Riportok, p.22. „Az építőtáborokat egy különösen jó oktatási eszköznek is nevezhetjük. A megépítés által lehet tanulni. Sokkal többet lehet fejlődni a gyakorlat, mint az elmélet útján.”

—Steve Badanes, 2013

20Kv08 Dave's Home / Newbern, Alabama, Egyesült Államok, Amerika / Rural Studio, 2009 —ruralstudio.org

18

Minden tanév önkritikával kezdődik. Andrew Freear elmondása szerint meglátogatják a stúdió néhány elkészült munkáját, hogy áttekinthessék a sikereket és megismerjék a hibákat. Mit csináltak jól? Melyik anyagválasztás nem volt megfelelő?

Ezek a látogatások lehetővé teszik az utókövetést, így sok hasznos információ hamar kiderül, pl.: megtudjuk, hogy a tulajdonos hogyan használja az épületet, mennyire érzik magukénak, mi működik jól, min változtatnának.

A nyilvános bemutatók (review), előadások és kiállítások mind hozzájárulnak a hallgatók képességeinek fejlődéséhez. Az építés alatt szerzett gyakorlati tudás az építésről, építéstechnológiákról, a munka szervezéséről további pluszt jelentenek.

A tervezés során a diákok minden nap meglátogatják a tervezési területüket, sokszor itt is táboroznak, hogy jól megismerjék a fényviszonyokat, a terepet, a környezetet az év különböző időszakaiban – ez a kapcsolat akkor kezdődik, amikor kiválasztják a projektjüket. A tervezési terület ilyen gyakori látogatása legalább két előnyt tartogat: összebarátkoznak a helyiekkel, míg útközben átgondolhatják a napi teendőiket, továbbá megtanulják a hallgatók az adott feladat sokrétű feltérképezését, és így a későbbiek során a helyszínre szorosan reflektáló terv születik.

A Rural Studio közösségi és magánprojekteket is megvalósít. A közösségi épületek Tűzoltóságtól baseball pályán át, gördeszkapályán keresztül a játszótérekig terjed.

A magánberuházások keretében szociálisan hátrányos helyzetűek számára készülnek lakóházak a 20k program keretében. A 20k programot 2005-ben indították útjára, célja, hogy 20 000 dolláros költségkeretből megfizethető házak készüljenek, amik akár típusházként is használhatók lennének. A 20 000 dollár az a hitelösszeg, amit egy egyedülálló, ingatlan nélküli személy fel tud venni.

A stúdió munkásságának jelentőségét a 2016-os

22 Freear, Andrew; Barthel, Elena; Oppenheimer Dean, Andrea; Hursley, Timothy (2014): Rural Studio at Twenty: Designing and Building in Hale County, Alabama, Princeton Architectural Press

Rural Studio 15. Velencei Építészeti Biennálé pavilonja / Velence, Olaszország, 2016 —saját fotó

Velencei Építészeti Biennálén való szereplése is bizonyítja.

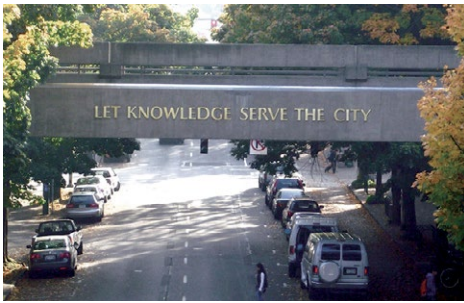
„Ragaszkodni ahhoz a feltételhez, hogy mit kellene építeni, ahelyett, hogy mit lehet.”²² Minden feladat esetén meghatározza a hozzáállást Andrew Freear állítása szerint, és ennek a filozófiának a kibontása a Rural Studio Biennálé standja.

A kiállítást elsősorban az anyagok utóélete határozta meg. Ahelyett, hogy utólag kerestek volna újrahasznosítási lehetőséget a beépített anyagoknak, sokkal radikálisabb megközelítést alkalmaztak: kerestek Velence környékén egy projektet, és olyan anyagokból építették a kiállítást, amelyre ennél a projektnél később szükség lesz. Ezek az anyagok a kiállítás után beépítésre kerülnek.

Fulbright amerikai ösztöndíjam alatt Sergio Palleroni professzor által a Portlandi Állami Egyetemen (Portland State University, PSU) vezetett, szociális építészeti orientált képzésbe és az amerikai szociális építészeti képzésbe nyílt lehetőségem betekintést nyerni. Az egyetem jelszava, amely Let knowledge serve the city – Szolgálja a tudás a várost – is mutatja, hogy a helyi közösségek segítése már az egyetemi évek alatt

19

21 Freear, Andrew; Barthel, Elena; Oppenheimer Dean, Andrea; Hursley, Timothy (2014): Rural Studio at Twenty: Designing and Building in Hale County, Alabama, Princeton Architectural Press

a hallgatók tanulmányait is áthatják. Az építész kar tervezési és elméleti tárgyaihoz kapcsolódó gyakorlati feladatok nagy részben Portland város aktuális problémáihoz vagy új fejlesztésekhez kapcsolódnak, és a helyi közösségek bevonásával zajlanak. A hallgatók így közlelről megismerik az adott problémát, és mindennapjaikban, közvetlen környezetükben jelentkező kihívásokra keresnek komplex tervezői válaszokat. Az egyik ilyen stúdió a helyi hajléktalan fiatalok lakhatásával foglalkozott. Köszönhetően a városban lévő remek szociális ellátottságnak, sok fiatal választja Portland utcáit lakhelyeül. A probléma megoldására a hallgatók számos megoldási lehetőséget vizsgáltak meg a fél éves tervezési tárgy keretein belül, a terveket a város számára felajánlották. Egy másik tárgy, amely a fenntarthatósággal foglalkozik, a városban fellelhető nagy mennyiségű hulladék típusait és mennyiségét gyűjtötte össze, és ezek újrahasznosítására keresett megoldásokat. Ilyen volt például a mozgólépcsők gumi fogódzója, amelyből meglepő mód nagy mennyiség keletkezik évente a városban, és nem könnyen újrahasznosítható anyag.

Az egyetem 2013-ben indította el a Center for Public Interest Design (CPID) (Közösségi Tervezői Központ), amely kutató [+akció] központ. A központ a hátrányos helyzetű közösségeket kívánja segíteni kutatással, tervezéssel, és helyszíni munkával. Elmondásuk szerint a módszer közösségek bevonásával készül, környezeti szempontból fenntartható, és gazdaságilag mindenki számára hozzáférhető.

„Miközben a jelenlegi világ megváltozásán dolgozunk, a jövő építészeit arra tanítjuk, hogy ők maguk álljanak a változás élére.”²³

—Riportok, p.13. „...el kell vonatkoztatnunk az építész világtól és megfigyelni, hogyan hat ez más területeken. Nem haladunk a korrall. Talán a társadalmi célú vállalkozások vezetőivel is érdemes lenne interjút készíteni, olyan for-profit cégekkel, amelyek társadalmi hatást szeretnének gyakorolni. Szerter az országban találni ilyeneket. De akkor miért csak a saját szakmánkkal beszélgetünk? A for-profit vállalkozások már csinálják ezt: például vannak éttermek, amikben a napi bevétel egy részét jótékony célokra fordítják. Egy egész rendszer létezik és alapul erre, »társadalmi célú befektetések« (SIB – Social Impact Bonds) néven. Építészként a »SIB« rövidítésről a szigetelőlapok jutnak eszünkbe (SIP – structural insulate panel), pedig ezek olyan, a mi világunkban működő rendszerek, amikkel érdemes számolni.”

—Dan Pitera, 2013

2/5 Egyéb - helyzetspecifikus megoldások

Ebbe a csoportba jellemzően olyan programok kerülnek, ahol több szereplő vesz részt adott program, épület létrehozásában. Az amerikai Mass Design Group által elkészített Várados falu megvalósítása során bevonásra került a kormány, alapítvány és a nonprofit iroda is.

Malawi Köztársaságban a népesség legkomolyabb problémáját a gyermekágyi halálozás okozza, melynek aránya a szegénység, a nem megfelelő tájékozottság, a víz és elektromos áram hiánya, az alultápláltság és a hiányos ellátás miatt itt a legmagasabb egész Dél-Afrikában.

p.21.: Várados Központ / Kasungu, Malawi, Afrika / MASS Design, 2015 — architecturalrecord.com

2012-ben Joyce Banda, Malawi első női elnökének kezdeményezésére jött létre a Várandós Egészség és Biztonságos Anyaság elnevezésű program, melynek célja a gyermekágyi halandóság csökkentése 150 várandós otthon (Maternity Waiting Home – MWH) létrehozásával, melyből jelenleg tíz otthon már megépült. A program keretében a Malawi Egészségügyi Minisztérium, az Észak-Karolina-Malawi Egyetem és a Gates Alapítvány együttműködésében épült meg Kasungu városában a Mass Design Group tervei alapján a várandós falu (Maternity Waiting Village) épületegyüttese, ahol a várandós anyák a terhesség 36. hetétől állandó egészségügyi felügyelet mellett biztonságos és higiénikus környezetben tartózkodhatnak.

A várandós otthonok építészeti koncepciójának kialakításakor a Mass Design Group tervezői a helyi építészeti jelleget alapul véve olyan épületeket hoztak létre, melyek lehetővé teszik, hogy az ott tartózkodó kismamák a köztérben közösségi életet éljenek. Az épületek a befogadást, a biztonságot és a kényelmet kívánják szolgálni az itt tartózkodók számára, így teremtve biztonságos környezetet a női lét legnehezebb időszakában.

A tervezőiroda koncepciója egy nyitott stratégiai prototípus létrehozása volt, amely a helyi igényekhez alkalmazkodva újratervezhető, átalakítható és bővíthető. A projekt egyedi környezeti és fejlesztési kontextusa a szociális tervezés három alapelve mentén alakult ki, ahogy a Mass Design Group többi projektje is: kizárólag helyben fellelhető alapanyagokat használtak a kivitelezés során, az építési munkát helyi munkaerő látta el, a helyi lakosokat pedig a kezdetektől fogva bevonták a projekt kialakításába annak érdekében, hogy elkötelezetté váljanak és magukénak érezzék az új létesítményt. A várandós falu helyben előállított téglából épült, amely nemcsak a helyi erőforrások használata miatt fontos, hanem a tanulási folyamat miatt is, melynek keretében az építésben résztvevők egy új technológia elsajátításának segítségével hosszú távon hasznos tudásra tettek szert.

24 Mpotokwane, Pulane, Long section, Expect the best c. cikk, Mass Design Group, In: MARK magazin #61 2016, ápril/máj, p.104–113

A Mass Design Group tervei alapján megépült várandós otthon a programban létrejött más otthonokhoz képest 25-30% többletköltséggel valósult meg. Michael Murphy, a Mass Design Group alapítója úgy véli, hogy egy egészségügyi létesítmény direkt és indirekt hatékonysága nem mérhető reálisan csak ár/m² arányban, mivel az ilyenfajta számítás problematikus és pontatlan eredményhez vezet, amely figyelmen kívül hagyja a projektben rejlő fejlesztési potenciált. Murphy meggyőződése és a Mass filozófiájának meghatározó gondolata, hogy egészségügyi létesítmények tervezésénél a tervező legyen sokkal inkább eltökélt, mintsem mérsékelt elhivatott. A bekerülés minimalizálására való állandó törekvés helyett a legjobb eredmény elérése kell hogy legyen a cél a leghatékonyabb költségtervezés mellett. Amennyiben ezek a létesítmények megfelelően vannak megtervezve, a rászorulóknak sokkal szívesebben veszik igénybe az általuk nyújtott szolgáltatást, így szolgálva az egészségügyet hosszú távon. A fejlesztők felelősségének hangsúlyozása a feladat és nem a szükséges minimummal való kiegészítés.²⁴

—Absztrakt, Tézisek, p.4

1.tézis

A szociális építészeti feladatok gazdasági feltételeinek megteremtése, a projektek létrehozása a hagyományos finanszírozási rendszerektől eltérő rugalmasságot és kreativitást is megkövetel a tervezőktől.

A szociális építészet megvalósíthatósági modelljei öt csoportba sorolhatók: alapítvány megbíz egy nonprofit tervezői intézményt; nonprofit tervezési intézményi támogatásból tervez; for-profit tervezői iroda nonprofit tervezői szolgáltatásban vesz részt, egyetemhez köthető stúdiók; egyéb - helyzetspecifikus megoldások.

3

Az építész szerepe – szervezeti sajátosságok, segítségnyújtás formája

3/1

Hagyományos modell

Hagyományos modell alatt értem az általános értelemben vett megbízó–építész kapcsolatot, a feladat megadott program és helyszín ismeretében az építészeti tervezést jelenti. Nem ismertek ilyen jellegű példák a szorosan szociális építészeti csoportba tartozó példák közül. A közösségi építészeti munkák során jellemzően az építész szerepköre a hagyományos megrendeléshez képest átfogóbb, feladata komplexebb.

3/2

Szociális építész modellje

A szociális építésznek nevezett tervező feladatai a hagyományos építész szerepénél tágabbak, az építész részt vesz már az előkészítő munkákban, a tervezés -1. fázisában, a programalkotási folyamatban segít a közösség igényeinek pontos építészeti megfogalmazásában, esetenként a finanszírozáshoz összeállítandó pályázatban is összefoglalja, építészeti nyelvre fordítja azokat. Pályázatok írása alkalmával az építész fogja össze az igényeket és lehetőségeket, és vagy fogja össze a szereplőket is. Mindezek után vagy ezekkel párhuzamosan az építészeti tervezés is készül.

Dan Pitera építész politikai és társadalmi aktivista, munkássága kiváló példa a korai közreműködés bemutatásának. Pitera 2000 óta a Detroit Collaborative Design Center (továbbiakban DCDC) at the University of Detroit Mercy School of Architecture (Detroiti Egyetem Mercy School elnevezésű építész karán működő Közösségi Tervezési Központ) igazgatója. A DCDC építészeti szándéka fenntartható városrészek, illetve terek létrehozása egyetemi és helyi közösségek partnerségén alapulva. 1994 óta a DCDC több mint 80 nonprofit és jótékonyági szervezettel és közösségekkel dolgozott együtt.

Detroit vagy Mototown, ahogy beceneve is sejteti, anno az amerikai autógyártás fellegrája volt. Az 1950-es

Detroit — davejordan.com

években, részben az autógyártás hanyatlása, az ipar visszaszorulása, részben pedig a feketék rasszizmusa és a tőlük való félelem miatt a fehér középosztály elkezdett kitelepülni a peremvárosokba. A 2010-es évekre Detroit lakossága megfeleződött és a város jelentős része kiürült, szellemvárossá lett. Felhókarcolók, családi házak, templomok, iskolák, egyéb középületek és rendőrségi épületek ma már konganak az ürességtől, sőt a szegények lakta külvárosok is elnéptelenedtek.

Dan Pitera társtervezője a Civic Engagement process for the Detroit Works Long Term Planning²⁵ (Civil kezdeményezés Detroit hosszú távú fejlődéséért) programnak, melyet Bing polgármester indított el 2010-ben.

A program Detroit város közös jövőképét foglalja össze, amely támpontul szolgál a fizikai, szociális és gazdasági helyzet javításához. A program rövid távú elképzeléseit a város vezetősége látja el, míg a hosszú távú tervek összeállításával a polgármester a DCDC-t bízta meg. A Bizottság felügyeli a műszaki résztvevőkből és a helyiekből álló csapatokat, akiknek a feladata az innovatív és befogadó stratégiák kidolgozása. A Bizottság feladata volt a helyi tudás és a szakmai ismeretek összegyűjtése és analizálása. A munka összefoglalását 2012-ben Detroit Future City, Detroit Strategic Framework Plan (Detroit a jövő városa, Detroit stratégiai összefoglaló) című kiadványban megjelentették, ezzel széles körben elérhetővé tették.

25 Detroit Works Project Long Term Planning, <http://www.dcdc-udm.org/projects/strategies/dwltp/>, utolsó megtekintés: 2017. január

—Riportok, p.11. „... a fúzióról szól. Egyszerre indulunk el alulról, a gyökerektől, és fentről, az ágak végétől, hogy összekössük őket. A figyelmünk középpontjában továbbra is a gyökerek állnak, de nem indulhatunk ki abból, hogy elég csak alulról kiindulva dolgozni. Be kell csatornázni, el kell juttatni az információkat a felsőbb szintekhez, legyen szó politikuskokról vagy vállalati vezetőkről. Nem lehet ezeket a szinteket szétválasztani.”

—Dan Pitera, 2013

A Dan Pitera által vezetett központ a stratégiai jelentőségű és városléptékű tervekkel párhuzamosan kisléptékű mikroközösségekre alapozott, általában low-tech közterületi munkákat is tervez, és a helyiek és a hallgatók bevonásával közösen meg is építik azokat. Ahogy Dan az interjúban is elmondta, igyekeznek a letről és fentről érkező igényeket összefonni.

Ahogy sok más nagyváros is a világban, San Diego városa robbanásszerűen növekszik, és mindeközben a város egyes részein egyre fokozódik az egyenlőtlenség. A gazdag városrészek és az elszegényedett nyomornegyedek egymás mellett növekednek, a kető közötti szakadék pedig egyre mélyül. A formális és informális területek határvonala számos problémával terhelt. Teddy Cruz építész, urbanista, professzor a San Diegoi Egyetemen (Public Culture and Urbanism in the Visual Arts Department at the University of California, San Diego), ő maga hivatását kutatásalapú politikai építész gyakorlatnak nevezi. Teddy Cruz nemzetközileg elismertté a Tijuana-San Diego határon fekvő bevándorlók által lakott negyedekről készített tanulmánya tette. Az amerikai és a mexikói határon élő bevándorlók lakhatási problémája és azok társadalmi integrációja a kutatásának fő témája, amely a nagy jelentőségű 2010-es MoMA (Museum of Modern Art) Small Scale, Big Change: New Architectures of Social Engagement (Kis lépték, Nagy változás: Társadalmi szerepvállalás új építészete)

26 Cruz, Teddy: https://en.wikipedia.org/wiki/Teddy_Cruz, <http://visarts.ucsd.edu/faculty/teddy-cruz>, utolsó megtekintés: 2017. január

27 Aravena, Alejandro (2016): Reporting from the Front: 15th International Architecture Exhibition, Volume I. and Volume II., p. 72, Marsilio

című kiállítás tizenegy bemutatott projektjéből az egyik.²⁶ Jelenleg városi beavatkozások tervezésében és együttműködési stratégiák kialakításán dolgozik, kutatásokat végez. Munkájával a helyiek érdekében a városi programok és nagyobb léptékű projektek körültekintő, befogadó típusú kialakítását segíti.

Diébédo Francis Kéré a világ egyik legszegényebb országába tervezett gandoi iskolák terveivel vált híressé (—Lásd 4/3 fejezet). Kéré a helyi törzs hercege, ahogy azt az arcán lévő sebhelyek is jelzik. Miután Berlinben befejezte az építész tanulmányait elhatározta, hogy a saját közösségét fogja segíteni a tudásával, és hogy azzal a legtöbb embert segítse a közösségben, úgy döntött, iskolákat fog tervezni és építeni. Az iskolák tervezése során a megfelelő klíma és benapozás elérése érdekében az Európában tanult tudást alkalmazta, mint kéthéjú tetőszerkezet, átszellőztetés, hőtároló tömeg és árnyékolás. Az építkezésen helyi, írástudatlan munkásoknak magyarázta el a feladatokat. Az írástudatlanság nagyon elterjedt és gyakori, a közösség a mai napig beszédközpontú. A szerkezet tervezése során Kéré nem a leghatékonyabb szerkezetet tervezte, hanem a legalkalmasabbat. Mit is jelent ez? Olyan szerkezetet tervezett, amely építésében a helyi asszonyok és gyerekek is részt tudtak venni. Az iskolát Kéré munkáján keresztül európai forrásokból finanszírozták. Amikor Kéré a támogatóknak bemutatta a tervet és elmondta, hogy miért azt választotta, azok azonnal kérték, hogy a gyermekek hagyják el az építkezést. A közösségben értetlenül álltak a dolog előtt: ugyanis nem értették, hogy miért fosztják meg a gyerekeket attól a joguktól, hogy a saját iskolájukat építsék. Végül megértette a támogatókkal ennek jelentőségét, és megkérte a gyerekeket, hogy jöjjenek vissza az építkezésre.²⁷

Pitéra, Cruz és Kéré; mindhárman a szociális építészet más és más területein dolgoznak, munkáikban a közös, hogy a programalakítás gyökereitől részt vesznek a munkában, segítik a projekt létrejöttét.

Házak a határnál / San Ysidro, California, Egyesült Államok / Estudio Teddy Cruz, 2001. —moma.org

—dcdc-udm.org

Általános iskola / Gando, Burkina Faso, Afrika / Diébédo Francis Kéré, Kéré Architecture, 1998–2001 —lafargeholcim-foundation.org

Építő közösség esetében az egész folyamat, a programalkotástól a megvalósításig az építészeti feladat része. Az építési folyamat, a közös építés, és azáltal a közösség építése különösen nagy hangsúllyal bír. Gyakran ezek a munkák egyetemhez köthető építkezéseket jelentenek (Rural Studio (lásd 2/4 fejezet), TYIN (lásd 5/1 fejezet), de ilyen a helyi közösséggel együtt épített munka például Anna Heringer (lásd 5/1 fejezet) munkája is.

Steve (Steven Paul) Badanes gyakorlati, valamint oktatási (design/build) munkássága széles körben ismert. A Jersey Devil (alapítva 1972) elnevezésű tervező/építő társaság egyik társalapítója, jelenleg a Washingtoni Egyetem Építész Tanszékének professzora, ahol a Washingtoni Egyetemi Testület Épített Környezet Kollektíva Howard S. Wright által felruházott elnöke. Badanes a világon számos helyen, egyetemen és helyszínen vezetett építő (design/build) programokat. Jelenleg Seattle és környékén építenek a hallgatókkal és a helyi mikroközösségekkel. Általában működő programokhoz csatlakoznak, ilyenek például a közösségi kertek, közparkok, játszóterek vagy kertészetek.

Kerti tároló részlet / p.29. középkép: Kerti tároló / Seattle, Egyesült Államok / Steve Badanes —saját fotó

p.28.,29. fenn: Növényház / Seattle, Egyesült Államok / Steve Badanes —saját fotó

—Riportok, p.20. „...Persze azt én sem szeretném, ha egy kellemetlenül rossz terv valósulna meg. Fontos, hogy szép legyen, jól legyen megépítve és működjön. Ha valaki úgy dönt, hogy a csoportot elhagyva inkább egyedül dolgozik otthon egész éjjel egy gyönyörűen megrajzolt terven és azzal a várakozással hozza be másnap, hogy azt fogjuk megépíteni, akkor az nem figyelt eléggé.”

—Steve Badanes, 2013

Badanes számára nem csak az építés közbeni közösség fontos, de már a tervezés során is különös hangsúlyt fektet a hallgatók közösséggé formálására.

—Riportok, p.18. „...folyamatot nálam a létrehozás irányítja, a fellelhető anyagok határozzák meg és sok egyéb szempont a design mellett – jobb szó híján – más módszertanok.”

—Steve Badanes, 2013

28

Danny Woo International District közösségi kert / Seattle, Egyesült Államok / Steve Badanes —saját fotó

29

A kelet-afrikai Rwanda a világ egyik legszegényebb országa. 20 évvel ezelőtt a várható maximális életkor 40 év alatt volt. 2005 óta van az országban jelen a Partners in Health nevű szervezet, akik Rwanda legelszigeteltebb részein tették elérhetővé a magas minőségű orvosi ellátást. A projekt központi eleme a 2011-ben megnyílt Butaro District Hospital. A projektbe a MASS Design Group alapítói diákként kapcsolódtak be, és talán fiatalságuknak köszönhetően olyan hozzáállással tervezték és építették meg a kórházat, amelyből tanulhatunk.

Az a tény, hogy sokan a kórházakban a tömött, rosszul szellőztetett folyosókon betegedtek meg adta az alapkonceptiót: kórház folyosók nélkül és olyan tömegképzés, amely elősegíti a természetes szellőzést. Kutatások során azt állapították meg, hogy a természet látványa 25%-kal segíti a gyógyulást, ebben a kórházban minden ágyból látni a környező hegyeket. Az épület nem lehet csak egy kubus, ami véd az időjárástól, hanem a benne zajló tevékenységben segítenie kell. A fiatalok az építés folyamatában is látták a közösségformáló potenciált, fontos volt nekik, hogy az innovatív épület építésébe bevonják a helyieket. Az emberek ezzel munkát kaptak (munkahelyteremtés). A munka során kitanulták az egyes szakmákat (képzés), ők maguk szerették volna a korai fázis egyes részeit később kijavítani. Az építkezés alatt igyekeztek minél több képzetlen munkaerőt alkalmazni, 4 000 helyi vett részt a kivitelezésben. A rwandai építkezés csak import anyagokból dolgozott korábban, ezzel is szakítottak az építészek. Helyi anyagokból, helyi emberek munkájával készült az épület. A mindenhol megtalálható vulkanikus követ, amely az ott élőknek csak egy értéktelen kő, amely megnehezíti a termőföldek megmunkálását, a MASS építészei burkolóanyagként használták fel. A rakott kőfal azóta népszerű lett, sok itt tanult munkás már valahol máshol az országban épít ebből az olcsó és helyben található anyagból. A projekt során nemcsak

építőipari munkásokat képeztek, hanem külföldön tanult helyi építészeknek tudtak munkát és ösztöndíjat adni.

A közösség a részvétel révén pontosan tudta, mi történik, részese lett a folyamatnak, magukénak érezhetik az emberek az elkészült épületet (kommunikáció). A kommunikációra a MASS csoport különösen nagy hangsúlyt fektet nemcsak helyben, hanem globálisan is: rengeteg előadást tartanak, interjúkat adnak, könyveket adnak ki, világosan és egyszerűen mesélik el, mit miért és hogyan csinálnak.

Elmondásuk szerint a MASS 4 szemponton keresztül gondolkodik (4 E): economy, environment, education, emotion – gazdaságosság, környezet, oktatás, érzelem. Míg az első három fogalom nem kíván magyarázatot, emotion (érzelem) fogalom használata a tervezés során némi magyarázatot igényel. Az érzelmi ráhatás annyit tesz, hogy ha amit építünk, szép, az méltóságot közvetít, és így az büszkeséggel tölti el a használóit. Az emocionális töltet a fenntartásban, az épített érték megőrzésében, gondozásában ill. a fenntartásban nagy szerepet játszik.

A MASS Design csoport munkája jó példa arra, hogy az építész nemcsak az előkészületekben, a tervezésben és az építkezésben vesz részt, de további területeken, mint oktatás (helyi munkások, helyi építészek bevonása), munkahelyteremtés is részt vesz. Adott épület tervezése és építése során maximalizálja a folyamat épülethez köthető pozitív hatásait.

—Absztrakt, Tézisek, p.4.

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, mely gyakran túlmutat a projekten. A részvétele széleskörű, pályázatot ír, a résztvevő felek között közvetít, tanít, tanul, és az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része az építés után magára marad, a helyiek nem használják vagy nem rendeltetés szerint használják, és így annak tervezett adottságai kihasználatlanul maradnak. Ennek számos oka lehet, melynek vizsgálata, a tanulságok összegyűjtése fontos eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részének sikerei és tanulságai mérhetőek, de legalábbis körvonalazódnak, összefoglalhatóak. Leírható, hogy adott feladat hogyan befolyásolta hosszú és rövid távon a közösség életét. Az eredmények mérése és az értékelés fontos építészeti feladat, mivel azon szereplő, aki a folyamatot átlátja, azt végig követte. Az eredmények kommunikálása szintén fontos a szakma számára, illetve a jövőbeni fejlesztések szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az építészekbe vetett hitet igyekeztek helyreállítani, és a helyes, észszerű tervezés fontosságát kihangsúlyozni. A csoport első munkája sikerei után számos további megbízást kapott a világ minden részén és számtalan díjat nyert el azokkal.

—Absztrakt, Tézisek, p.5.

3. tézis

Az elkészült épület, illetve az épület és a közösség kapcsolatának utókövetése, a szociális építészeti eredmények mérése és azok kommunikálása építészeti feladat.

A hosszú és intenzív közösség-épület-építész kapcsolat hirtelen elhagyása a felépített bizalom elvesztésével járhat, az épület magára hagyásával végződhet.

Az épület működtetése, használata tanulási folyamat, amelyben az építésznek is szerepe van.

A szociális építészeti munkák sikereinek és hibáinak tanulságai, azok kommunikálása ösztönzően hatnak hasonló jellegű kezdeményezésekre és segítik azok eredményességét. Így egyre több közösséghez, emberhez jut el a segítség.

Riportok

1

Teddy Cruz interjú

Public Culture and Urbanism, UCSD Center for Urban Ecologies
Portland, 2013. 03. 16

2

Dan Pitera interjú

Detroit Collaborative Design Center,
Portland, 2013. 05. 03

3

Steve Badanes interjú

University of Washington,
Seattle, 2013. 05. 23

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építés a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a résztvevő felek között közvetlenül az építésben is részt vesz.

3/5 Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a marad, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek elemzése, vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhetők, de legalábbis körvonalazhatók. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával, mivel azon szereplő, aki a folyamatok követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

1

Teddy Cruz interjú

Public Culture and Urbanism, UCSD Center for Urban Ecologies
Portland, 2013. 03. 16

Teddy Cruz építész, urbanista, professzor a San Diegoi Egyetemen (Public Culture and Urbanism in the Visual Arts Department at the University of California, San Diego). Teddy Cruz nemzetközileg elismertté a Tijuana-San Diego határon fekvő bevándorlók által lakott negyedekről készített tanulmánya tette. Az amerikai és a mexikói határon élő bevándorlók lakhatási problémája és azok társadalmi integrációja a kutatásának fő témája, amely a nagy jelentőségű 2010-es MoMA (Museum of Modern Art) Small Scale, Big Change: New Architectures of Social Engagement (Kis lépték, Nagy változás: Társadalmi szerepvállalás új építészete) című kiállítás 11 bemutatott projektjéből az egyik.¹

2

FK:

Nemrég a Mercy Corps-nál tartott előadását egy idézettel indította, amiben felvetette, hogy a jelen korban a hadsereg szerepe sokkal inkább hasonlít szociális munkára, mint katonai tevékenységre.

TC:

Igen, David Petraeus hadnagyot idéztem, aki így jellemezte a hadsereg munkáját, amikor 3 évvel ezelőtt hazatért Irakból.

FK:

Ennek kapcsán kérdőjelezte meg az építészek szerepét a mai kor társadalmi-gazdasági környezetében, hiszen a munkánkban kétségtelenül tükröződik a társadalom és a gyakorlat.

TC:

Igen, és amikor feltesszük ezt a kérdést, nemcsak a mai helyzetet kell vizsgálnunk, de érdemes kontextusba helyezni az építészek szerepét az idők során. Úgy gondolom, bármilyen művészeti formáról is beszélünk, annak avantgárd törekvései mögött mindig kézenfekvően jelen volt a művészi kísérletezés és társadalmi felelősségvállalás viszonyának kérdése. Úgy gondolom, hogy az avantgárd a művészetben mindig a mindennapi élethez és gyakorlathoz nyúlt vissza, a művészet és az élet határainak találkozásaihoz, így az mindig egy társadalmi felépítményhez kötődött és emiatt persze a politikai vetülete is hangsúlyos volt.

TC:

Tegnap mutattam a diákjaimnak Le Corbusier diagramját, amit a CIAM Kongresszuson mutatott be, amelyen az építészet mint szakma fő keretrendszerét a cselekvésre való felszólításhoz kötötte. Sürgette a szociális lakásépítéseket, ugyanakkor a szakma szerepének újragondolását is.

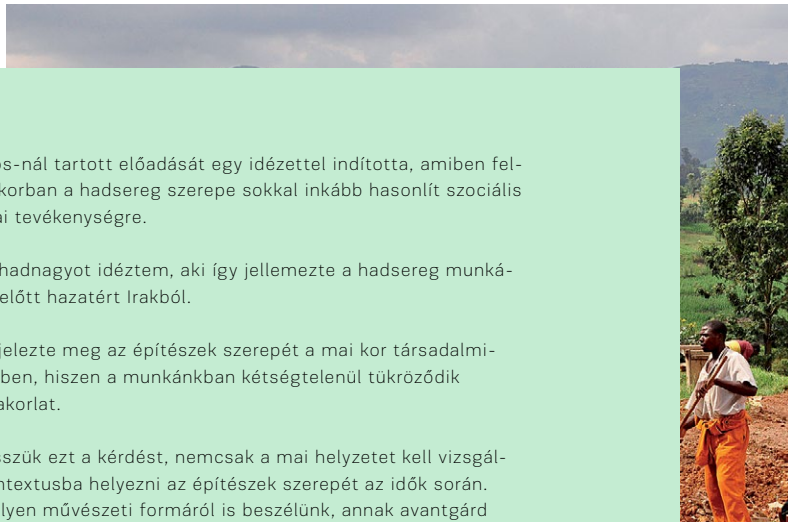
TC:

És visszatérve a kérdéshez, hogy mi az építészek feladata ma, én úgy látom, hogy az mindenképp kapcsolatban áll az esztétika térbeli és formális szerveződést befolyásoló szerepének, problematikájának megértésével és meghaladásával, a társadalomgazdasági és politikai realitásokat figyelembe véve. Sokszor említem, hogy ha a parametrika társadalmi és politikai szinten hatna úgy, mint ahogyan a formákra hat, a rá jellemző önmagára való visszautalásból érdekes kísérletek születhetnének.

TC:

Visszatérve a Petraeus idézethez vagy hivatkozáshoz, azért találtam különösen érdekesnek és provokatívnak, mert arra szólította fel a katonákat, hogy a háborút és benne a saját szerepüket ne csak a dominancia, a felülről lefelé irányuló hatalom szemszögéből tekintsék, hanem - és ez az, ami legjobban megfogott benne - lássák, hogy a mai kor katonájának már nemcsak harcosnak kell lennie, hanem tanult, sok nyelvet beszélő antropológusnak és szociális munkásnak. Ez az, amit az építészet szempontjából is fontos üzenetnek érzek:

1 Teddy Cruz: https://en.wikipedia.org/wiki/Teddy_Cruz, utolsó megtekintés: 2017. január

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a részvétel széles körű bevonásával a résztvevő felek között közvetlenül az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradvány marad, a helyiek nem használják, a helyiek nem használják, és így annak használatlanul maradnak. Ennek egyik oka a vizsgálatok, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságú, mivel azon szereplő, aki a folyamatokhoz kapcsolódik. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

a mai kor építészetének is kölcsönöznie kell módszereket az antropológia, a szociális munka területéről. Fontossá válik a design számára eddig periférikus területekhez való kapcsolódás, legyen szó nagyon konkrét gazdasági, pénzügyi protokollokról, marginális közösségek fenntarthatóságáról vagy akár a politika újraértelmezéséről.

Ez a mai építészeti igazi feladata: a szakma módszereinek tágítása, hogy a formai, esztétikai és tektonikai folyamataink figyelembe vehessenek minden olyan szempontot, ami által az esztétika nem csak etikusabbá, de végső soron politikusabbá is válhat.

FK:

Gyakran éri az a kritika a szociális építészettel, hogy a munkái nem képviselnek magas esztétikai értékeket. Mit gondolt erről?

TC:

Ez jó kérdés! Mert bár sokat kritizálok az esztétikai szempontú projekteket, amik a művészet és az építészet kontextusában politikailag érzéketlenné válnak, ugyanúgy kritikus vagyok azokkal a társadalmi projekkel szemben is, amik érzéketlenek az esztétikára. Ebben az értelemben kritikus vagyok azokkal a szociális gyakorlatokkal szemben, amelyek polarizálták az esztétikát és a designt.

TC:

Hogyan lehetne ezt a helyzetet feloldani? Hogy lehetne tovább vinni a téma körüli párbeszédet és vitát egy kérdésbe sűrítve a kialakult kettősség problémáit? A társadalmi kontextusba helyezett esztétika és ezeknek a gyakorlatoknak a nyilvánossági törekvései talán képesek előremozdítani a párbeszédet azáltal, hogy a társadalmi részvétel folyamatait összekötik egy esztétikai nyelv kialakításával. Másképp megfogalmazva: azoknak a gyakorlatoknak, mint amelyekhez például Rem Koolhaas korai munkái is tartoznak, a legfontosabb hagyatéka, hogy teret engedtek egy olyan esztétikai nyelvezetnek, amely figyelembe vette a tárgyalás folyamatait, a programokat, az infrastrukturális rendszereket, egy nagyváros viszonyainak komplexitását és azt, hogy mindezek természetesen kihatnak a használt formanyelvre.

Hasonlóképp, úgy gondolom, hogy a társadalmi munka és az építészet is tanulhatna abból, hogy figyelni azokat a folyamatokat, amelyek a közösségek alakulását, a társadalmakon belüli viszonyok előmozdítását, az eltérő gazdasági keretrendszerek figyelembevételét vagy akár új politikai formációk kialakulását kísérik.

FK:

Gyakran említi a tárgyalás, kommunikáció, társadalmi viszonyok fogalmait. A szociális építészetben milyen metodológia alkalmazható?

TC:

Sok más állapot mellett a nyilvánosság részvételének hiánya az, ami a mai krízishez vezetett. Ez a jelenség azok számára az építész számára félelmetes dolog lehet, akik a felülről lefelé ható tervezés módszereit követik. Amit

a munkámban keresek az az, hogy hogyan lehet az intervenció számos formáját részvétellel alakítani. Úgy látom, hogy sok szociális gyakorlat elveti a felülről lefelé hatást, mert azt tartja céljának, hogy a részvétel által ezek a folyamatok alulról felfelé működjenek, és hogy szinte az épületeket használó emberek hozzák meg a döntéseket, ne pedig az építészek.

FK:

Az építészek akkor csak fordítói az emberek hangjának, igényeinek?

TC:

Tisztázzuk mit is jelent ez pontosan. Igen, hiszek abban, hogy az építész gyűjtői és tolmácsi ennek az információknak, és hogy új folyamatokat kell kidolgoznunk a nyilvánosság bevonásának elősegítésére.

De ezeknek a folyamatoknak irányítottaknak, tervezetteknek kell lenniük. Mérték, koreografálni és vizsgálni kell ezeket.

Nem történhetnek olyan módon, hogy egyszerűen bemegyünk egy közösségbe, felszólítjuk őket, hogy vegyenek részt a munkánkban, és megkérdezzük, mit szeretnének. Ez a megközelítés okozta bizonyos esetekben a participatív építészet kudarcát.

FK:

Ez az építész feladata, felelőssége?

TC:

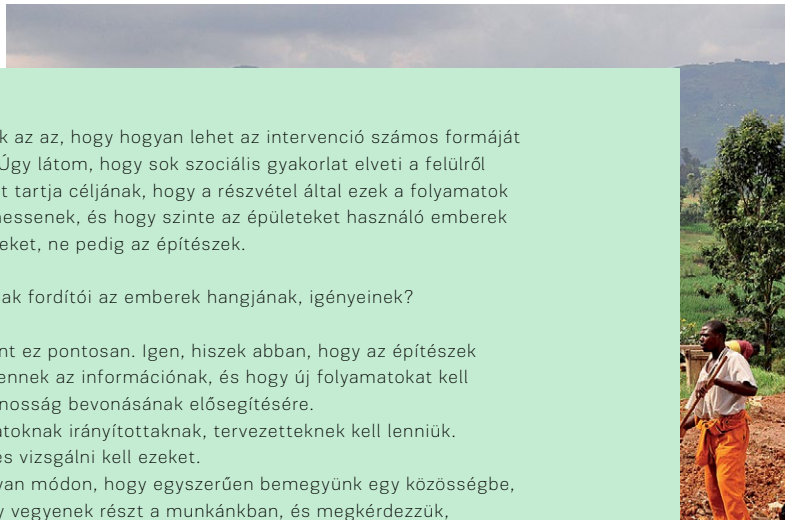
Igen, úgy gondolom, hogy a mai építész számos kiegészítő szerepe közül az egyik, hogy új kommunikációs rendszereket tervezzenek, és ahogy korábban már említettem, kidolgozzák a részvétel rendszereit. Megtalálni a módszert a lényegi kérdések feltevésére, a részvétel keretbe foglalására, megszervezésére és végső soron új modellekre való lefordítására. Így a rendszerek felső és alsó rétegei között szükséges mediáció már önmagában is projektté válik. És ez a mai építész kiterjesztett szerepe: hogy közvetítőkké váljanak.

FK:

Gyakran hallani öntől, hogy az információ feldolgozása is a folyamat része, sőt, erre igen nagy hangsúlyt fektet a munkájában. Például az érintettektől szerzett információra, amihez a részvétel vagy pusztán megfigyelés útján lehet hozzájutni. Az információszerzésnek ez a folyamata központi szerepet kap a munkájában.

TC:

Így van, fontosnak tartom azonban kiemelni, hogy a folyamat célja magának a párbeszédnek a létrehozása. Ezért hivatkozom sok projektben arra, hogy a párbeszéd szerkezetét, architektúráját kell megtervezni. De ebből eredően vagy ezáltal, a kommunikációs rendszerek vagy az információ maga és annak jelentése rejtve marad. Ezért van az, hogy a nyilvános részvételre a lentől felfelé irányuló dinamikán és közösségeken át tekintek, és ezért tartom kiemelten érdekesnek az informális gazdaságokat és közösségeket. Ezek rejtett dimenziói, amelyek nem állnak a törvényalkotás hatálya alatt, kutatást és tolmácsolást

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a részvétel széles körű bevonásával a résztvevő felek között közvetlenül a tervezésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradvány, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontos mivelt azon szereplő, aki a folyamatot követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

igényelnek. Mikor mindezeket új térbeli és politikai lehetőségekre fordítjuk le, szükségessé válik egy kommunikációs nyelv megalkotása is.

FK:

Kommunikáció alatt ebben az esetben a lakók és az építész, az építész és a kormány közötti, vagy milyen kommunikációt ért?

TC:

Igen, valójában mediációról és kommunikációs folyamatról van szó, egy rendszerről, amit azért kell megalkotni, hogy lehetővé tegye - amit valaki egyszer így nevezett és ez nagyon megtetszett - a „transzverzális kurátori felületek” működését az ügynökségek és intézmények, kormányzat, aktivisták, közösségek, építész, fejlesztők stb. között. És amikor új kommunikációs rendszereket kialakításáról beszélünk, nem csak a diagramokra gondolok és a forgatókönyveknek azon típusaira, amelyeknek meg kell történniük ahhoz, hogy új lehetőségek nyilvánosságra jöjjenek, hanem arra, hogy nekünk, mint építésznek a számunkra eddig periférikus területek bevonása során el kell sajátítanunk és kölcsönöznünk kell ezeknek a területeknek a kommunikációs rendszereit.

FK:

A következő kérdésem gyakorlati jellegű lesz. Az építész leggyakrabban már kész elképzelésekkel találkoznak. A megrendelő általában nem úgy keresnek fel egy építész, hogy az gondolja át velük a teljes folyamatot. Találkozik olyan megbízókkal, akik nemcsak a négyzetméterszámot, a funkciókat, a költségkeretet adják meg, hanem segítséget kérnek a tervezési folyamat átgondolásában is? Hogyan érteti meg magát gyakorlati terepen?

TC:

A megbízókhöz és másokhoz való viszonyt mindig bizonyos hierarchia határozza meg. Ebben a hierarchiában mi gyakran az alárendelt szereplők vagyunk, a „megvilágosodott” megbízóra várva. Úgy gondolom, hogy a saját megbízóinkká kell válnunk, és nekünk kell kialakítanunk a saját megbízóinkat. A saját munkánkat fejleszteni és megynitni a lehetőséget egy új, fenntartható gyakorlat számára azáltal, hogy egy olyan piacot teremtünk, ami fenn tudja tartani a kutatásainkat.

Ebben az értelemben a megbízók gyakran valóban akadályozói lehetnek a folyamatnak. A megbízók szemében pedig az építésznek van az a híre, hogy mindent túlbonyolítanak és pénzügyileg megvalósíthatatlanná tesznek. Ebből is látszik, hogy sokat lehetne tenni az építész és a megbízók viszonyának megítélése szempontjából.

FK:

Mit gondol, a közösségi célú design kezdeményezések, melyekkel egyre több helyen lehet találkozni, meg tudják változtatni azt, ahogyan az emberek az építészettel látják?

TC:

Nem tudom, hogy ennek mennyire szükséges megváltoznia. A közösségeket

bevonó törekvések bizonyos aspektusai problematikusak, így először is el kellene oszlatni az előítéleteket. Problematikusnak találok többek között azt is, hogy sokak számára a közösségi tervezés pro-bono alapú munkát jelent. A közösségi célú design kezdeményezések résztvevőivel kapcsolatban – talán a társadalmi mandátum, talán a publikum bevonása miatt – elvárás, hogy önkéntes alapon, ingyen dolgozzanak.

A nyilvánosság jelentőségét ebben a kérdésben fenn kell tartani, de még inkább tovább fokozni kell.

Az állam ma nem áll a nyilvánosság erősebb bevonását célzó kezdeményezések mögé. De így van ez a megbízók, intézmények, vagy iskolák bevonásával is.

A kihívást így az jelenti, hogy a nyilvánosság jelentőségét hogyan lehet a cseregazdaság meghatározó részévé tenni. Elkötelezettnek kell lennünk a nyilvánosság felé.

Néha úgy tűnik, hogy a közösségi célú kezdeményezéseket a fő irányvonalon kívül eső alternatívaként kezelik, holott ezeknek a megközelítéseknek kellene a középpontban állniuk, magától értetődőnek lenniük.

Ez elgondolkodtat azzal kapcsolatban, hogy melyek azok a protokollok, amiket át kellene formálni. Szeretném, ha ez közös felelősség lenne, ha adott lenne, és ha egy olyan téma lenne, ami az intézményeket befektetésre készíti. Hogy ne egy adóként vagy kreditként tekintsenek rá, és hogy a közérdekű és társadalmi célú kezdeményezések központtá helyet kaphassanak.

FK:

Úgy gondolja ez az egész kihat majd a nagy, nyilvános építészeti projektekre?

TC:

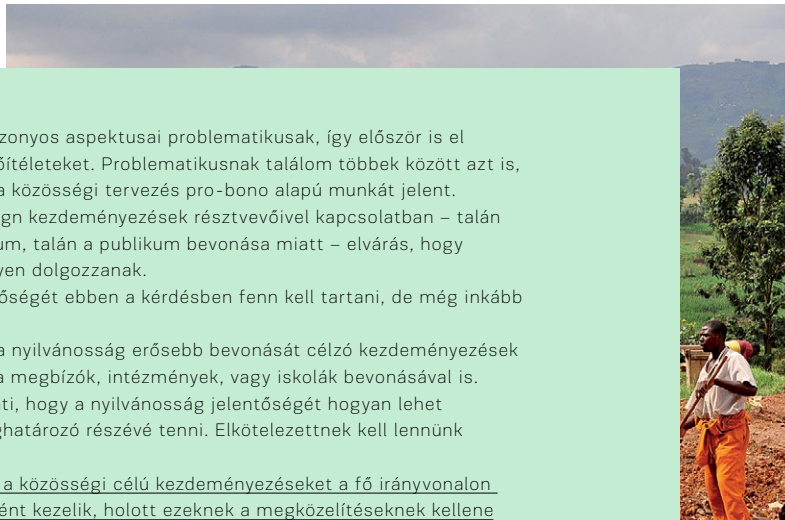
Ezt a kérdést nehéz megválaszolni, mert most egyértelműen nincs meg sem a gazdasági sem pedig a politikai erőnk ahhoz, hogy központivá tudjuk emelni ezt a megközelítést. Ahogy említette, Európában a közösségi építészeti kevésbé központi téma, mint az Egyesült Államokban, aminek az oka az lehet, hogy ott ez már eleve része volt a kultúrának. Az európai szociáldemokrata politika az idők során már befektetett a középületekbe, a középületek léte adott volt, az infrastruktúra és a középületek a kormányzati terv részei voltak, mint ahogy azt Mitterand 'Grand Project'-je is mutatja, és tovább sorolhatnánk.

Így az építész ezt alapvetőnek tekintették.

Ez jól megfigyelhető volt az ideérkező európai építészeti szemléletében, például a spanyol Nieto Sobejano-éban is. A tervezett épületeik 90%-a kormányok által megrendelt középület, mely kormányok forrásokat szentelnek arra, hogy egy középület jól minőségben épülhessen meg, és pályázatokat írnak ki azok megtervezésére.

Így a közönsébe való befektetés mind gazdasági, mint tervezési szinten az európaiak számára magától értetődő, mindenütt jelenlévő dolog. Itt ez másképp van, így nem csoda, hogy a középületektől elvárt minőség sem alapvetés.

Épp ezért itt ez egy alulról induló kezdeményezéssé válik. Az építész önállóan

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projektben a részvétele széles körű, a résztvevő felek között közvetlen. Az építész az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a marad, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek elemlynek vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhetők, de legalábbis körvonalazhatók. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontos, mivel azon szereplő, aki a folyamatot követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

dolgoznak a nyilvános érdeklődés kialakításán és a pozíciójuk megerősítésén. A probléma az, hogy a felülről lefelé jövő kezdeményezésekben nincsen jelen a civil gondolkodás, a kormányzatok részéről nincsen elköteleződés a középületekbe való befektetés iránt, a megrendelőknél pedig egyelőre nincs meg a szándék a szociális célú épületek támogatására, bár ez alakulóban van, mert olyan nagy cégek, mint például a Google, elkezdtek civil befektetésekben gondolkodni.

A kérdés kapcsán egy összetett probléma merül fel: hogy tudjuk megteremteni a gazdasági alapot ahhoz, hogy ezek a projektek sikeresek legyenek? A közösségi célú tervezés párbeszéde megint csak a következő kérdésre vezet vissza: mi, építészek, mivel tudunk hozzájárulni a nyilvánosság számára jelentőséggel bíró projektekhez? De ez szinte olyan, mint egy párhuzamos élet. A vállalati szférában kellene dolgoznunk havi bérért, és önkéntes alapon hozzájárulni az üggyhöz. Hogy tehetnénk a témát központibbá? Ezért emelem ki mindig, hogy az építészeknek együtt kell működniük, vezető szerepet kell vállalniuk egy új program kialakításában, a projektek fejlesztőinek kell lenniük ahhoz, hogy a közösségek partnerei lehessenek az új tervek kialakításában. Olyan gazdasági alapot kell építenünk, amiben ezek a projektek nem kivételek, hanem törvényszerű elemek.

FK:

Úgy tudom, erre minden stúdióban és előadáson felhívja a figyelmet. Milyennek látja a most még az egyetemen tanuló, következő építészgenerációt? Ők már értik ezt?

TC:

Érdekes, de a megfigyeléseim szerint még mindig létezik egy határvonal azok között a diákok között, akiket egyáltalán nem érdekel ez a téma, és azok között, akik elégedetlenül és türelmetlenül várják, hogy tehessenek valamit a társadalmi ügyek terén. Ennek biztosan köze van az iskolához, amelyek megmaradtak egy olyan oktatási formánál, ami még nem igazán tudja, hogy hogyan lehetne beépíteni a szocio-gazdasági vagy politikai dimenziót a tervezési gyakorlatba, vagy a stúdiók munkájába. Úgy tűnik, hogy az érdekképviselőkről folytatott párbeszédjeink és az oktatási módszereink még mindig archaikusak abban az értelemben, hogy egy nézőpontból, vagy nem kellő komplexitással közelítenek meg bizonyos kérdéseket. Még mindig sok diák gondolja, hogy a társadalmi kérdések középpontba helyezése szükségszerűen a design-aspektus elhanyagolását vonja maga után. Vagy hogy a szociális építészeti projektek még nem támogatják a művészi kísérletezést.

Igaz, sok olyan projektet lehet látni, ami társadalmi folyamatokban történő részvétellel épül, és nem túl innovatív vagy érdekes. Ez vezethetett ahhoz a helyzethez, hogy néhány diákunk elszigetelődött, és az iskolán belül egy külön csoport alakult ki. Még nem része az általános kultúránknak, hogy össze tudja fogni a művészi kísérletezést és a társadalmi felelősségvállalást.

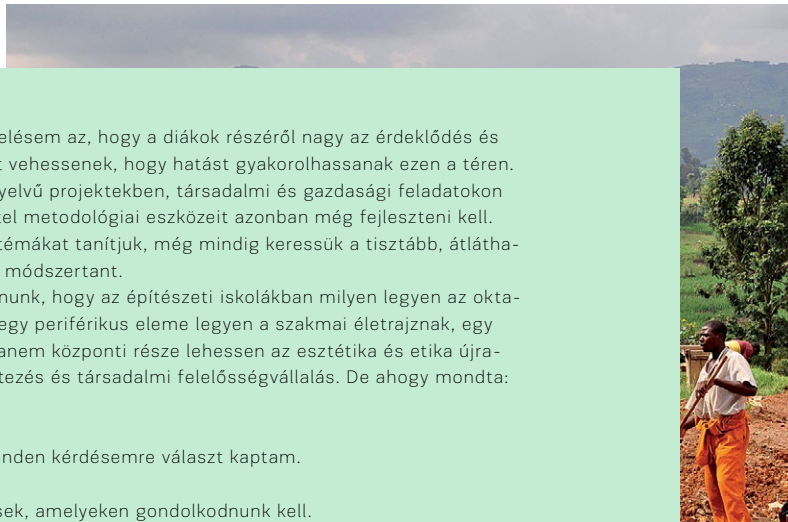
Az általános megfigyelésem az, hogy a diákok részéről nagy az érdeklődés és a szándék, hogy részt vehessenek, hogy hatást gyakorolhassanak ezen a téren. Az eltérő esztétikai nyelvű projektekben, társadalmi és gazdasági feladatokon keresztül való részvétel metodológiai eszközeit azonban még fejleszteni kell. Sokan, akik ezeket a témákat tanítjuk, még mindig keressük a tisztább, átláthatóbb folyamatokat és módszertant. Ezért újra kell gondolnunk, hogy az építészeti iskolákban milyen legyen az oktatás, hogy ez ne csak egy periférikus eleme legyen a szakmai életrajznak, egy alternatív módszer, hanem központi része lehessen az esztétika és etika újra-gondolásával. Kísérletezés és társadalmi felelősségvállalás. De ahogy mondta: ez egy nehéz kérdés.

FK:

Köszönöm szépen. Minden kérdésemre választ kaptam.

TC:

Igen, ezek a fő kérdések, amelyeken gondolkodnunk kell.

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a résztvevő felek között közvetlenül az építésben is részt vesz.

3/5 Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradványok, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával, mivel azon szereplő, aki a folyamatokhoz követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevinnünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

2

Dan Pitera interjú

Detroit Collaborative Design Center, Portland, 2013. 05. 03.

Dan Pitera építész politikai és társadalmi aktivista. 2000 óta a Detroit Collaborative Design Center (Detroiti Közösségi Tervezési Központ) at the University of Detroit Mercy School of Architecture igazgatója. A DCDC elkötelezett támogatója az egyetemi és közösségi partnerségek létrehozásának, mely során fenntartható városrészek, terek létrehozása a cél. 1994 óta a DCDC több mint 80 nonprofit és jótékonyági szervezettel és közösséggel dolgozott együtt. Dan társvezetője a Civic Engagement process for the Detroit Works Long Term Planning (Civil kezdeményezés Detroit hosszú távú fejlődéséért) programnak, melyet Bing polgármester indított el 2010-ben.²

2 Dan Pitera, https://en.wikipedia.org/wiki/Detroit_Collaborative_Design_Center, utolsó megtekintés: 2017. január

FK:

Valaki úgy definiálta önt, hogy „politikai, társadalmi aktivista építésznek álcázva”. Egyetért azzal a nézőponttal, hogy a korunk építészei inkább sokoldalú szervezők, akik közvetítő szerepet játszanak az érdekelt felek között? Lehet, hogy ez az építészet új feladata?

DP:

Én úgy látom, hogy az építés mindig jelen volt ezekben a folyamatokban, csak ezt egy ideje szem elől tévesztettük. A rendeltetésünk mindig a különböző szerepek és eszmék összekötése volt. Az elmúlt pár évtizedben úgy tűnik, elfelejtettük ezt. Azt gondolom, hogy amit most csinálunk, az nem feltétlen ugyanaz, mint amit korábban, de ami biztos, hogy a szerepünkben egyre nagyobb hangsúlyt kap a teljes képhez vezető összefüggések megtalálása és a sok-sok különböző diszciplína közti kommunikáció elősegítése. Ez a feladatunk, mert azok vagyunk a folyamatban, akik kreatívan tudnak gondolkodni és a különböző szereplők gondolatait összekötni és szintetizálni. Ebben rejlik a mi igazi tudásunk.

FK:

Ez nagyban eltér az építész szerepének hagyományos megítélésétől.

DP:

Ha hagyományos alatt az elmúlt 4-5 évtizedet értjük, igen. Ha azonban visszamegyünk Le Corbusier írásaiig, pont ezt találjuk: az összefüggések keresését. A modernizmus pedig egy humanitárius mozgalom volt, nem igaz? Ezt gyakran elfelejtjük. Ma már csak üvegdobozként látjuk - pedig fontos humanitárius törekvései voltak a mozgalomnak.

FK:

A módszere és megközelítése a helyi közösségekkel való együttműködésen alapul, ugyanakkor a városirányításból és kormányzati szintről is bevon szereplőket. Hogyan definiálná a módszerét? Alulról felfelé építkezik, vagy lényegesnek látja mindkét oldal képviselőinek bevonását?

DP:

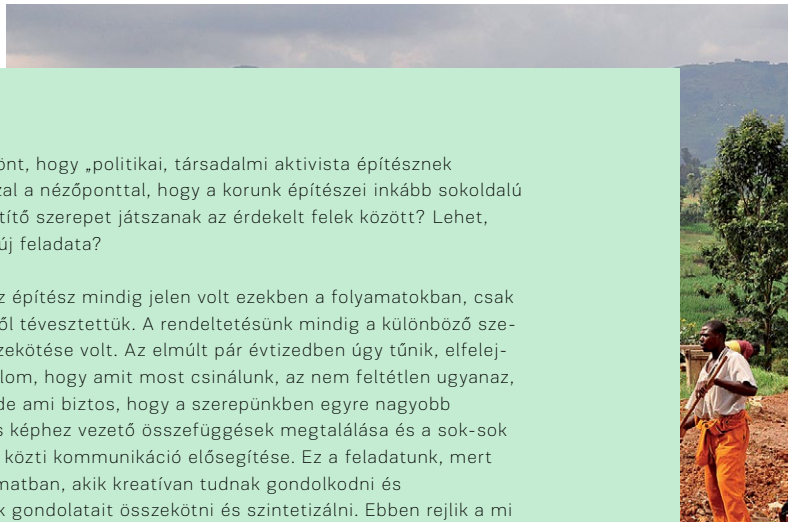
Ez mind a fúzióról szól. Egyszerre indulunk el alulról, a gyökerektől, és fentről, az ágak végétől, hogy összekössük őket. A figyelmünk középpontjában továbbra is a gyökerek állnak, de nem indulhatunk ki abból, hogy elég csak alulról kiindulva dolgozni. Be kell csatornázni, el kell juttatni az információt a felsőbb szintekhez, legyen szó politikusokról vagy vállalati vezetőkről. Nem lehet ezeket a szinteket szétválasztani.

FK:

Miért találja ezt ennyire fontosnak?

DP:

Lehet, hogy túl sok a hagyományokra való hivatkozás, de a történeti kontextust vizsgálva én úgy látom, hogy minden sikeres társadalmi mozgalom alulról indult, legyen szó a polgári jogokért vagy a nők szavazati jogáért való küzdelemről,

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekten. A részvétele széles körű, a résztvevő felek között közvetlen. Az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradvány marad, a helyiek nem használják, a helyiek nem használják, és így annak használatlanul maradnak. Ennek vizsgálata, a tanulságok és eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszúság és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontos, mivel azon szereplő, aki a folyamatban van. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

de mindegyik esetében volt egy csatlakozási pont a törvényalkotókhöz, ami végül lehetővé tette a változást. Nem az történt, hogy egy törvényhozó hirtelen megvilágosodott és megírta a polgárjogi törvényt. Volt néhány karizmatikus szereplő, akik előremozdították az összeköttetést a tömegek és a politikusok között.

FK:

A Detroit Future City Strategic Framework (Detroit a Jövő Városai Stratégiai Vázlat) című kiadvány itt elöttünk az asztalon, egy proaktív tervezési kézikönyv Detroit jövőbeni fejlesztéseihez.

DP:

Mi a döntéshozatalhoz adott keretrendszerként hivatkozunk rá. Nem egy terv, hanem döntéshozást segítő eszköz.

FK:

Még a növekedés időszakában igyekszik megtalálni a magot, és a jövőbe tekintve meglátni, hogy hová fejlődhet. Mi vezette arra a döntésre, hogy aktív részt vállaljon ebben, mikor a legtöbben csak az asztal mögött ülve várják, hogy megtalálják őket az építészek számára előre definiált feladatok?

DP:

Mi sosem így dolgozunk, talán ez. Sosem várunk. Nem törekszünk arra, hogy mi indítsunk el projekteket egy közösségben, mert úgy gondoljuk, ezeket a közösségeknek maguknak kell kezdeményezniük. De ha ez megtörténik, akkor együtt dolgozunk velük, partnerekként. Nem lépünk be egy közösség életébe és tesszük fel a kérdést nekik, hogy miért nem tesznek így vagy úgy. A mi álláspontunk valahol a kezdeményezés és a várakozás között van. Együttműködő partnerként veszünk részt a folyamatban.

Ebbe a projektbe például az elindulása után 9 hónappal kerültünk bele. A polgármester, az alapítványok és más szervezetek kerestek meg bennünket. Úgy kerültünk a képbe, hogy a közösség maga tette fel a kérdést, hogy „Hol van a Tervezési Központ, ha tényleg közösségi alapú a kezdeményezés, miért nem vesz részt benne a Központ is?”. Ez a szituáció nagyon jól leírja a munkamódszerünket.

FK:

Hogyan jelennek meg ezek a módszerek az egyetemi oktatásában?

DP:

Ez jó kérdés. Négy éve nem tanítottam iskolában. Ezért van, hogy a Tervezési Központ munkáját tudom fő viszonyítási pontnak tekinteni, amit a gyakorló kórházak modelljére alapoztam. Továbbra is tanítok, de nem tanteremben, hanem ebben a környezetben. Nincs annyi hallgatóm, mint egy gyakorló kórháznak, mindössze 2-3 diákunk van szemeszterenként, de mindegyikükkel nagyon élénk és intenzív a párbeszéd, olyan is van, akivel napi szintű. Vissza fogok térni a tantermi tanításhoz, de más oktatási modelleket is figyelembe kell vennünk, és mi egy működő mintát látunk a gyakorló kórházakban, amelyekről sokat tanulhatunk és amire a Tervezési Központot alapoztuk.

FK:

Üzenne valakit azoknak a diákoknak, akik szeretnék részt venni közösségi célú design projekteken? Sok különböző szakterületről érkező új diák érdeklődik a téma iránt és gyakran úgy érzik, egyedül kell belevágniuk és nekikezdeniük a munkának. Mit üzenne nekik?

DP:

Mielőtt ezt a kérdést megválaszolnám, szeretnék még egy dolgot hozzátenni az előzőekhez. Az egyetemünkön mostanra viszonylag ismertté vált a Tervezési Központ. Számos megkeresést kapunk és sokan nemcsak az építésziskola, de az egész egyetem büszkeségéiként tekintenek ránk. Ez a pozitív megítélés igen ritka az egyetemeken egy építésziskola számára, márpedig a miénk nagyon pozitív. Az egyetem elnöke sosem beszél az iskola magas érdemeiről és színvonaláról anélkül, hogy a Tervezési Központot megemlítené, és ez nagy szó. Mostanra már Közösségfejlesztés mesterképzésünk is van, egy elképesztően jó kiegészítő program, ami nagyon hasonlít a Tervező Központokra, csak tantermi környezetbe helyezve. Sokan tanítanak ott a karról, a Tervező Központ kollégái is tartanak fejlesztési kurzusokat.

FK:

Egy teljesen más jellegű kérdés: ön szerint a közösségi célú építészeti befolyásolni tudja, vagy hatni tud a nagy költségvetésű középépítészetre?

DP:

Igen, de szerintem el kell vonatkoztatnunk az építész világtól és megfigyelni, hogyan hat ez más területeken. Nem haladunk a korral. Talán a társadalmi célú vállalkozások vezetőivel is érdemes lenne interjút készíteni, olyan for-profit cégekkel, amelyek társadalmi hatást szeretnének gyakorolni. Szerne az országban találni ilyeneket. De akkor miért csak a saját szakmánkkal beszélgetünk? A for-profit vállalkozások már csinálják ezt: például vannak éttermek, amikben a napi bevétel egy részét jótékony célokra fordítják. Egy egész rendszer létezik és alapul erre „társadalmi célú befektetések” (SIB Social Impact Bonds) néven. Építészként a „SIB” rövidítésről a szigetelőlapok jutnak eszünkbe (SIP – structural insulate panel), pedig ezek olyan, a mi világunkban működő rendszerek, amikkel érdemes számolni.

A másik kérdésre a válaszom pedig az, hogy nem kell egy másik építésznek dolgozni! Abból, amit tudok, sok mindent nem az építészeti világban tanultam, hanem teljesen máshol. Például egy ilyen társadalmi célú cégnek is lehet dolgozni. Érdemes rákeresni a Google-ben, gyűjtőoldalak listázzák a találatokat.

FK:

Bízok abban, hogy az egész szakma megváltozik és megérti, hogy másképp kell megközelítenünk az építészeti feladatait, nem feltétlen felülről szemlélve a dolgokat?

DP:

Azt gondolom, hogy az igazi kihívás számunkra az, hogy megmutassuk: ez egy

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a részvétel széles körű bevonásával a résztvevő felek között közvetlenül a tervezésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradványok, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek ellenére a vizsgálatok, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával szemben mivel azon szereplő, aki a folyamatok között. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbától hozták hozzá. Ezzel is az

élhető, alkalmazható módszer. A legtöbb építész azért választja ezt a szakmát, mert tényleg érdekli a közösségek élete. Nem azért leszünk építészek, mert azt reméljük, meg fogunk gazdagodni ebből. Talán a nagyon fiatalokat és középkorúakat leszámítva senki sem úgy gondol a szakmára, hogy kevés munkával és hatalmas megbecsüléssel jár.

A valódi ok, amiért ezt a szakmát választjuk, az, hogy pozitív hatást gyakoroljunk a közösségek életére. Azért, hogy ezt a célt menet közben szem előtt tartsuk, az építészeti oktatási rendszere tehető felelőssé, hogy nem ünnepljük ezt a szemléletet, és persze a finanszírozási rendszerek sem tudják fenntartani. Pedig a fellelhető statisztikák megmutatják, hogy lenne igény erre.

Meg kell mutatnunk, hogy mégis lehetséges.

A megfogalmazás is fontos: ez nem egy alternatív módszertan vagy gyakorlat, hanem a módszertan vagy gyakorlat másként történő alkalmazása. Mert gyakran így definiálnak bennünket: tessék, itt egy alternatív gyakorlat. Az első reakciónál erre mindig az, hogy ez nem alternatív gyakorlat, hanem a gyakorlat újszerű alkalmazása.

Sokkal erősebben törekszünk a fenntarthatóságra, hogy a munkamódszereinkben is hosszú távú változásokat hozhassunk. Ha valóban alternatív gyakorlat lennénk, a figyelmünk középpontjában a nemzeti tervek változatlan fenntartása állna, az irodai munkánkra vonatkoztatva.

FK:

Ez igazán érdekes.

DP:

Tulajdonképpen teljesen egyetértek Bryan Bell-el. Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.

Ugyanakkor ez szemléletmódváltásról és az érintett témák kiterjesztéséről is szól. Amikor előzetes felméréseket végzek kerülöm az „építészeti”, a „design” és a „terv” kifejezéseket, mert ezekre senki sem ad támogatást.

Inkább a „közösségek egészsége”, „környezeti segítségnyújtás” és „társadalmi érdek” kifejezések mentén haladok, mert tulajdonképpen ezek azok a dolgok, amikkel foglalkozunk. A design egy társadalmi érdeket érintő kérdés. A Járványügyi Központ (CDC – Center for Disease Control) kiadványa szerint például a jó design alapvető emberi szükséglet (hasonlóképpen megfogalmazva).

FK:

És még egy utolsó, teljesen más jellegű kérdés: megnézve az információs ábrát, feltűnik, hogy mekkora hangsúlyt fektet rájuk. Ezek design eszközök, esetleg kommunikációs segédletek? Vagy csak a végleges tervek dokumentálását szolgálják?

DP:

Hiszek benne, hogy az alkalmazott grafika nem pusztán valami, amitől szebben

néznek ki a dolgok, hanem gondolkodásmód és ideológia. Azáltal, hogy használjuk ezeket a grafikai eszközöket, akár az emberek látásmódjára és nézőpontjára is hathatunk. Néha például egy komplex grafika megmutatásával megváltoztathatjuk valakinek a gondolkodását, nézőpontját.

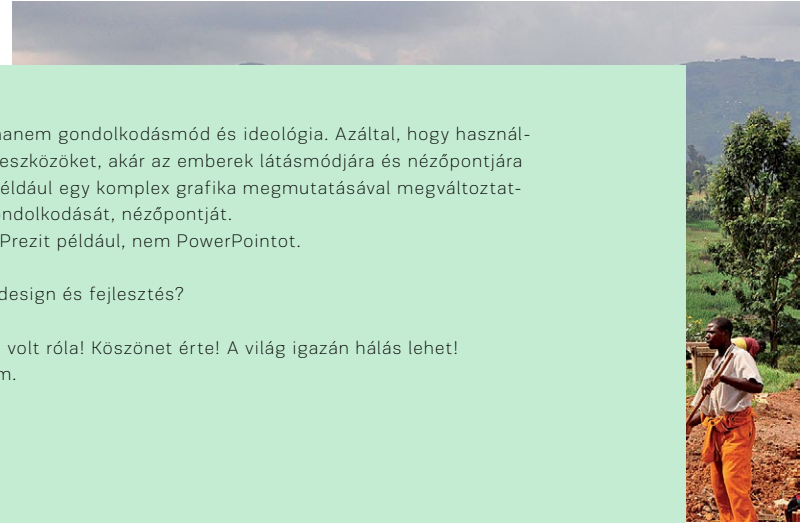
Épp ezért használok Prezit például, nem PowerPointot.

FK:

Tudta, hogy magyar design és fejlesztés?

DP:

Nem, fogalmam sem volt róla! Köszönet érte! A világ igazán hálás lehet! Én legalábbis imádom.

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a résztvevő felek között közvetlenül az építésben is részt vesz.

3/5 Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradvány, a helyiek nem használják, a helyiek nem használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával, mivel azon szereplő, aki a folyamatot követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevinnünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbától hozták hozzá. Ezzel is az

3.

Steve Badanes interjú
University of Washington,
Seattle, 2013. 05. 23

Steve (Steven Paul) Badanes gyakorlati, valamint oktatási (design/build) munkássága széles körben ismert. A Jersey Devil (alapítva 1972) elnevezésű tervező/építő társaság egyik társalapítója, jelenleg a Washingtoni Egyetem Építész Tanszékének professzora, ahol a Washingtoni Egyetemi Testület Épített Környezet Kollektíva Howard S. Wright által felruházott elnöke. Badanes a világon számos helyen, egyetemen és helyszínen vezetett építő (design/build) programokat.³

3 Steve (Steven Paul) Badanes https://en.wikipedia.org/wiki/Steve_Badanes, utolsó megtekintés: 2017. január

FK:

Valaki, aki már a 60-as évek végén szociális építéssel foglalkozott, hogy látja, a mai építészetnek van-e új, szociális szerepe?

SB:

Igen, az építészetben mindig volt hagyománya a közszolgáltatásnak, csak elfojtotta a kormányzati támogatás és a hagyományos megrendelők hiánya. Európában ez úgy tűnik, még jelen van, de már ott is kezd háttérbe szorulni. Itt az Egyesült Államokban viszont különösen nincsenek államilag finanszírozott formája. Vagyis hát dehogyan nincs, vannak programok, amik lakhatást biztosítanak, de ezek nem kifejezetten vonzó munkák az építészek számára.

Vannak, akik el akarnak repülni Afrikába, hogy megmentsék a világot, és a repülőre vezető úton egyszerűen elsétálnak egy kartondobozban élő hajléktalan mellett. Sok megoldandó probléma van itt is, és az építészek potenciálisan abban a helyzetben vannak, hogy ezeknek egy részét megoldják. Főleg, ha elcsatják az eszközöket, amelyekkel tényleg építhetnek.

Sokan kritizálták a Rural Studio munkáját, hogy sok fiatal építészhallgató, aki ott végez, miért nem folytatja egyből, vagy egyáltalán középületek tervezésével a munkáját. Miért töltenek még egy évet a saját idejükből egy nagy közszolgálati projekten, amivel ha végeznek, le lesznek maradva, nincs még diplomájuk sem, és nem is taníthatnak még, holott a lehetőségek a tanításban rejlenek. El kell menniük dolgozni úgy, hogy még nem is építészek.

Így én azt gondolom, a legjobb, amit tehetnek, az, hogy referenciaként használják azt a gyönyörű épületet, amit nyilvánosságnak építettek, munkát találnak egy építészirodánál és megtanulják, hogyan lesznek építészek, hogy lesznek hasznosak.

Az elmélet az, hogy ha egyszer kipróbálják magukat a fizikai munkában, „megfertőződnek”, és mindig vissza fognak térni hozzá. Persze eltarthat egy ideig, amíg ez bekövetkezik, de egyszer bekövetkezik a „kígyóharapás”, ahogy azt Sambo nevezte.

De mindenképp azt gondolom, hogy egy építésznek társadalmilag felelős munkát kell végeznie. A lelkiismeret egyszerűen ezt diktálja. Lehet, hogy ez számomra azért különösen fontos, mert a hatvanas évekből jövök, és akkor ez volt a meghatározó értékrend. Nem mindenkinek fontos, hogy ilyen munkát végezzen.

FK:

Ennek ellenére lényegesnek tartja, hogy ezt a megközelítést átvigye az egyetemi oktatásba.

SB:

Igen, ez fontos az oktatásban, de van ennek egy szociális és egy technikai vetülete. Másfajta munka felé próbálom terelni őket, hogy további képességeik is legyenek, mint egy hagyományos oktatásban végzett építésznek, hogy tervező-építő emberré válhassanak és esetleg nonprofit, közösségi munkát is végezzenek.

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építés a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyeket a projekten. A részvétele széles körű, a résztvevő felek között közvetlen kommunikáció építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a marad, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek elemzése, vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhetők, de legalábbis körvonalazhatók. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával, mivel azon szereplő, aki a folyamatot követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá válásához járultak hozzá. Ezzel is az

Ha most több időnk lenne, átmehetnénk Leslie-vel beszélgetni, aki a mi programunkat végezte. Nagyon sikeres diák volt és miután elvégezte az iskolát, keresett szakemberré vált. Egyik nyáron elment egy nagy építészirodához dolgozni, ahol egész nyáron egy flancos fürdőszobát terveztek. Most egy nonprofit szervezetnek dolgozik a városban, lakásfejlesztéssel foglalkozik, építésszel dolgozik, mint művelt megbízó és fejlesztő. Erre próbálom ösztönözni a diákokat. De az sem gond, ha nem ebbe az irányba mennek, amíg megértik, hogy a vonalak, amiket rajzolnak, következményekkel járnak. Azt a visszajelzést kapjuk tőlük, hogy az óráinkon való részvétel, a közös építés egy olyan szintű realitászérzékletet ad, amit a legtöbb irodánál nem tapasztalhatnak meg. Felelősséget kell vállalniuk azért, amit megrajzolnak, és ezáltal jobb építésszé válnak. Mindannyian azt mondják, jó lett volna, ha már sokkal korábban részt vehetnek ilyen képzésen, vagy ha rögtön ezzel indulnak a tanulmányaik. A Yale-en például gyakorlati tervezéssel kezdődik a képzés, de ott negyvenen vannak egy csoportban, és óriási a verseny.

Frank Lloyd Wright mondta, hogy az építészetről a gyakorlaton keresztül lehet a legtöbbet tanulni. Én is innen jövök, a hatvanas évekből, csak én építői és ács alapokról indultam. Az építészetet azért kezdtem el tanulni, mert azt gondoltam, kreatívabb munkát végezhetek általa. Egy ideig építészként dolgoztam, de ma már arra használom a szakmát, hogy társadalmilag felelős munkát végezzek. A megközelítem nem változott: inkább két kézzel dolgozó építő vagyok, mint építész. Tervezőként is megállok a helyem, de a folyamatot nálam a létrehozás irányítja, a fellelhető anyagok határozzák meg és sok egyéb szempont a design mellett – jobb szó híján – más módszertanok.

FK:

Az egyik dolog, amit nemrég olvastam öntől a következő volt: „A közösségekre alapuló építészeti munkacsoportok (community based design build studios) az elkötelezettség erejéről tanúskodnak, a másokért tett szolgálatok értékéről és arról a hosszan tartó elégedettségéről, amit a közös munka okoz.” Még ha nem is kezd el mindenki önkéntes munkát végezni, a mindennapi rutinban magukkal vihetik ennek az üzenetét.

SB:

Én úgy látom, sok diák számára én magam vagyok az üzenet. Rám néznek és egy hetvenes éves ember látnak, aki még mindig bolondozik. Más stúdiókban mindenki olyan rettentően komoly. Az építésszel szörnyen FONTOSNAK érzik magukat, és hogy a dolgoknak, hogy kellene lenniük, ahhoz képest, ahogy vannak. De nem ez a fontos. Nem is az, hogy az oszlop hogyan kapcsolódik a gerendához. Az igazán fontos az, hogy a dolgok hogy történnek valójában, és hogy kit szolgálnak. Úgy látnak engem, mint valakit, aki nem egy szokványos életet élt, és még mindig mosolyog. És közben látják a sok mogorva öregembert, akik sokkal szokványosabban éltek... én csak azt szeretném megmutatni nekik, hogy egy

kicsit jól is érezhetik magukat közben, hogy próbáljanak meg másokat segíteni, építeni - hogy lehetne ezt megtanítani nekik? Talán abban a cikkben is említettem, hogy úgy látom, elsősorban „átprogramozni” kell őket, mert erősen formalista és individualista képzést kaptak. Még mindig él a hős építész képe, a csodálatos vázlatrajz, egész éjjel fennmaradni rajzolni, modellezni, hősé válni, mert a zsűri előtt sikerült megvédeni a tervet. Ebben a szemléletmódban mindig az én a többiek ellen a meghatározó. Nem tanulnak meg csapatban dolgozni, pedig a való életben szinte minden munkát csapatban kell végezni. Egy ideig él az illúzió, hogy mindenki egy nyelvet beszél, és a közös munkából valami nagyszerű fog létrejönni, de akkor bejön valaki és széttöri az egészet, mert így működik ez. Ebben az értelemben ez egy jól működő stúdió.

FK:

Akkor a csoportmunka tapasztalatának átadása is a küldetés része?

SB:

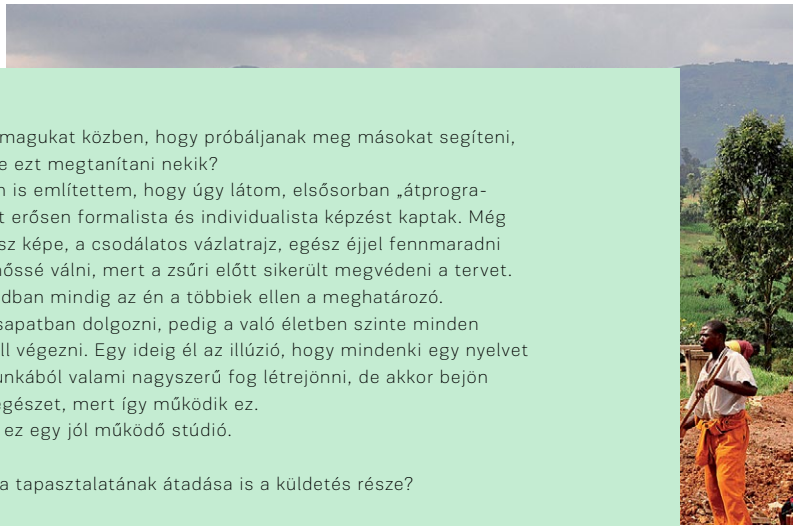
Igen, számomra mindenképp az. A hallgatókra a sztárépítésszel mindig nagy hatással vannak. Attól függ persze, mely sztárépítésszel - bizonyos sztárok elfogadhatók, mások nem -, pedig ez nem így működik. De úgy látom, hogy a diákok változóban vannak. Nem hiszem, hogy sokan olvasták közülük a „Fountainhead”⁴-et, és értik ezt a hősi mentalitást. Úgy veszem észre, hogy a diákok több értelmet akarnak adni az életüknek és a munkájuknak, csak nem feltétlen találják meg rögtön, hogy miként tehetnék ezt meg, és senki sem adott nekik választ erre. Nem is biztos, hogy létezik jó válasz. Ezt mindenkinek magának kell kiderítenie.

FK:

Azt szokta mondani, hogy a tervnek a csoporttól kell származnia.

SB:

Igen, és egyáltalán nem biztos, hogy a legjobb terv lesz az, ami megvalósul. De nem is fontos, hogy az legyen. Adott valaki, akinek szüksége van valamire, de nem biztos, hogy van elég pénze hozzá. Neki az a lényeg, hogy működjön, használható legyen. De ha nem minden diák tud a kiválasztott terv mögé állni, az más kérdés. Ha viszont egy ember kiválasztott tervét valósítjuk meg, akkor lesz 17 diák, aki nem annyira érzi magáénak az ügyet. Ha a csoporttól származik a terv, akkor mindenki magáénak érzi, és az egész építési folyamat egy közös játék lesz. Ha megfigyelsz minket munka közben, azt látod, hogy a résztvevők váltják egymást a különböző szerepekben. De nem az történik, hogy valaki más munkáját valósítja meg. Kis részleteiben igen, mert persze vannak, akik egyik területről átváltanak egy másikra, hogy megépítsenek egy kisebb részletet, de ezt csak azok teszik, akik így szeretnek dolgozni. De ha a teljes képet nézzük, mindenkinek van szava a munka alakulásában.

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, megvárja a projektet. A részvétele széles körű, a résztvevő felek között közvetlen, az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradvány marad, a helyiek nem használják, a helyiek nem használják, a helyiek szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek elemzésének vizsgálata, a tanulságok összegyűjtése eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhetőek, de legalábbis körvonalazhatók. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontos, mivel azon szereplő, aki a folyamatot követte. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

Még nekem is! És ez nem rossz. Ha úgy látom, hogy valami nem fog működni, azt jelzem, de máskülönben nem avatkozom bele a munkába. Az én esztétikám egyébként is annyira más, mint az övék. Ők teljesen konzervatívak. Pedig a diákoknak kellene radikálisoknak lenniük!

FK:

És úgy látja, hogy ehelyett inkább konzervatívok?

SB:

Igen, nagyon merevek tudnak lenni. Az építészek gyakran rugalmatlanok. A maguk módján akarnak mindent. Mindent túlrendeznek.

FK:

Azt mondja, hogy nem mindig a legjobb tervet választják megvalósításra.

SB:

Persze azt én sem szeretném, ha egy kellemetlenül rossz terv valósulna meg. Fontos, hogy szép legyen, jól legyen megépítve, és működjön. Ha valaki úgy dönt, hogy a csoportot elhagyva inkább egyedül dolgozik otthon egész éjjel egy gyönyörűen megrajzolt terven és azzal a várákozással hozza be másnap, hogy azt fogjuk megépíteni, akkor az nem figyelt eléggé. De azt gondolom egész jó munkát végzünk, akár jobbat is, mint más stúdiók, és ez azért van, mert szorosan együtt dolgozunk, én pedig igyekszem közben technikai visszajelzéseket adni.

A lépték szokatlan, mert általában nem dolgoznak ilyen kis struktúrákon a részletek szintjén, hogy lássák, hogyan kell valamit összerakni. Ezért sokat használunk bevett csomóponti megoldásokat.

Így egyszerűbb dolga van a diákoknak és nekünk is, egyszerű szerkezetet lehet vele építeni, ami jól is működik.

FK:

A szociális építészet gyökereit is keresem. Mikor és hogyan alakult át, honnan indult a közösségi célú design?

SB:

A hatvanas években léteztek úgynevezett community design centers (közösségi design központok). Üzletek előtereiben működtek, talán még ma is működik pár, ami megmaradt azokból az időkből. A hatvanas-hetvenes években a design gyakran kétkézi munkát is alkalmazó fizikai feladatot jelentett, szemben az intézményesült tervezéssel. Az én életemben ennek a gyökerei a hatvanas évekbe nyúlnak vissza. Diákként bezárattuk az AIA gyűlést 1970-ben, mert egy rakás fehér ember beszélt díjakról.

A hetvenes években az alternatív energiák voltak a központi téma, mert energiaválság volt. A korai napkollektoros épületek, radikális emberekből álló kis csoportok, akik részt vettek a napkollektorok Fehér Háza való elhelyezésében, Jimmy Carter elnöksége alatt. A dolgok ebbe az irányba haladtak, adó-kvóták voltak – azt hiszem, sokkal jobb helyzetben lennénk ma klímaügyleg, ha ő maradt volna kormányon.

20

Embereket delegált az Energetikai Osztályba, de amikor Reagan került hatalomra, mindenkit kirúgott és levetette a napkollektorokat a Fehér Háztól, és nukleáris energiába, olajba és szénbe fektette a pénzt. Amikor a dolgok kicsit jobban kezdtek alakulni, az építészet átment posztmodernbe, különösen a nyolcvanas években. Elkezdődött a mértéktelen és ízlést nélkülöző pénzszerzés. Minden a posztmodernről szólt, a formabontásról és a stílusról.

Amint az építészet elkezd stílusról szólni, már nem az számít, hogy kiért van.

A jó terv elsősorban nem a stílusról szól, sokkal inkább arról, hogy kinek készül, és hogy teszi jobbá a világot.

Úgy látom, sokan azért lesznek építészek, mert hisznek benne, hogy építészként jobban tehetik a dolgokat. Később rájönnek, hogy ez nem mindig van így, sőt. Bárki is tervezte azt a kollégiumi épületet az út túloldalán, az az épület otthonul szolgál a benne lakó diákoknak. Négyzetméterenként 1800 dollárból épült, ami elképesztően kevés, mégis jól szolgálja a célját, és egy igényt szolgál ki, amelyet, hogy egy igazán szép épület. Hogy ez szociális építészetnek számít-e? Egy biztos, a jó design példája. Van benne közös tér, lakhatást biztosít, és egy állami felsőoktatási intézményhez tartozó középület.

Úgy tűnik, építészként nem kell feltétlenül irodaházakat vagy gyönyörű nyaralókat tervezni gazdag emberek birtokain. Iskolákat, kórházakat, lakóépületeket is lehet tervezni. Sok olyan vetülete van az építészetnek, ami a közt szolgálja.

FK:

De iskolaépület és iskolaépület között is vannak különbségek. Vannak iskolaépületek, amiket biztosan nem sorolnánk a szociális építészet példái közé, csak azért, mert középületek. Az út túloldalán lévő persze igen, de akkor is ez lenne a véleménye, ha nem lennének a földszinten közösségi terei?

SB:

Igen, ezek a terek a diákoknak szólnak, de bárki bármikor bemehet és használhatja őket, akár meg is ebédelhet az ottani menzán.

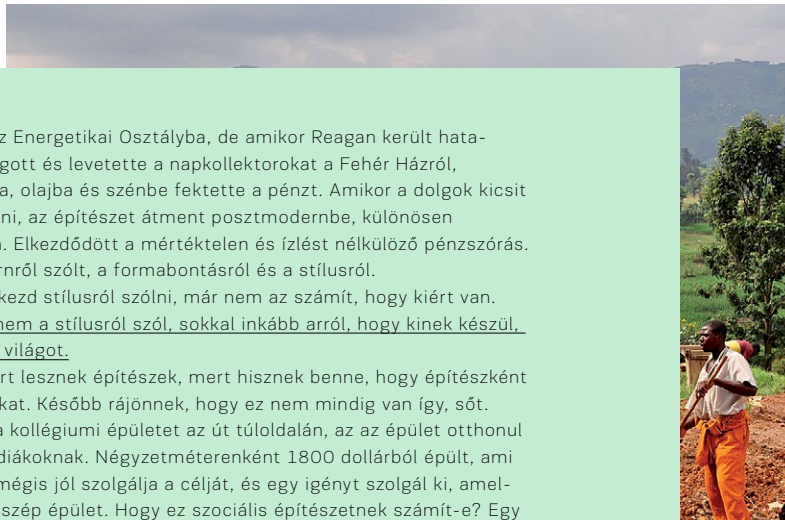
A különböző építészirodák más és másfajta munkát végeznek. Azok az irodák, amelyeket iskolák tervezésével bíznak meg, olyan szempontokat vizsgálnak egy iskolaépület tervezésekor, mint a természetes fény használata, és gyakran nagyon szűkös költségvetésből gazdálkodhatnak. Igyekszenek a lehető legjobbat elérni az adott feltételek mellett, de valakinek iskolákat is kell építenie. És persze vannak iskolák Afrikában, amiken a MASS Design Group tervezői dolgoztak, vagy vannak iskolák valamelyik közép-nyugat amerikai kisvárosban, amikről senki sem hallott és amelyeknek hiába áll rendelkezésükre sokkal kevesebb erőforrás, mégis sokkal hatékonyabb energiafelhasználással és kisebb fogyasztással rendelkeznek.

Sok minden csak a szakmai hozzáálláson múlik. Először építész lesz valaki, utána eldönti, hogy milyen fajta gyakorlatot, milyen munkát akar végezni.

Nyitott vagyok az építészet sokrétű gyakorlatára. Ennyi idősen már egyszerűen nem tehetem meg, hogy merev legyek. Ebben a korban már sokkal toleránsabb

21

22

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helytállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projektet a részvétele széles körű részvételi folyamatok között közvetlenül az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradványok, a helyiek nem használják szerint használják, és így annak kihasználatlanul maradnak. Ennek vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhetők, de legalábbis körvonalazhatók. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával szemben az az szereplő, aki a folyamatok között. Az eredmények kommunikálása a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevennünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnyei egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbától jobbra fordultak hozzá. Ezzel is az

az ember. Amikor fiatal voltam, még fűtöttem a saját elképzeléseim és belső feszültségeim. Mint a legtöbb építész, tántoríthatatlan voltam. Amikor idősebb leszek az ember, kompromisszumkézsőbbé válik.

Az építőtáborokat egy különösen jó oktatási eszköznek is nevezhetjük. A megépítés által lehet tanulni. Sokkal többet lehet fejlődni a gyakorlat, mint az elmélet útján.

Azért is jó oktatási eszköz, mert túlmutat önmagán: ha a diákok önkéntes alapon dolgoznak, az oktatókat viszont megfizeti az egyetem, olyan szolgáltatást tudunk biztosítani, amit senki más. De ha én nem kapok fizetést, a diákok pedig nem kapnak a munkájukért krediteket, akkor felborul a modell. Rengeteg munkaórát fektettünk valamibe, pusztán azért mert jónak találtuk, hogy az később tanulási tapasztalattá alakuljon. De mi a modell a közösségi célú építészetben dolgozó építész számára? Hogy tartja fenn magát a mindennapi életben gazdasági juttatások híján? A kormánynak módjában állna tenni valamit. Az orvosi egyetemeken például létezik ennek egy rendszere. Ha egy orvostanhallgató pár évet dolgozik külföldön, például egy elmaradottabb régióban, ahol nincs rendes gyógyszerellátás, csökkentik a kölcsöneit. Így motiválják az ilyen fajta átmeneti munkavállalást. Talán a jogi egyetemeken is van a jogsegélynek hasonló rendszere, de ebben nem vagyok biztos.

Az építészkörökben viszont nincs mód arra, hogy közszolgálatot tegyen valaki. Az amerikai egyetemeken az építészek jókora adóssággal távoznak – akár száz-ezer dolláros hiteltartozásokkal – és egy olyan állásban folytatják, ahol eleinte 15–20 dollárt keresnek óránként. Ha lenne rá mód, ha a kormány felismerné a lehetőséget abban, hogy az építészek is teljesítsenek bizonyos fajta jószolgálatot, akár kevés tapasztalattal, de annál nagyobb energiával és tettvágygal dolgoznának és még az adósságaikat is csökkentenék, biztosan sokan élnének ezzel.

FK:

Ön szerint a szociális építészet hatása túl tud mutatni az egyetem keretein és kihathat a hagyományos középület-tervezésre?

SB:

Ha a diákok többet tanulnak a közösségek számára való tervezésből és építésből, akkor igen. A tanulmányaik végeztével különböző irodákhoz kerülnek dolgozni és remélhetőleg a munkájuk során használják majd a tanultakat, és ezáltal változtatni tudnak a cégek kultúráján.

John Peterson ötlete, a Public Architecture's 1+ (1+ az építészetért) nagyon jó kezdeményezés, amihez sok cég kész csatlakozni. Ez komoly elköteleződés, mert ezek az emberek időt kapnak és fizetést azért, hogy közösségi projekteken dolgozhassanak. Nem sokan csinálják még ezt, de például a Miller Hall és más nagy cégek több millió dollárt érő szolgáltatást tettek lehetővé ezáltal minden évben. Azt, hogy milyen minőség születik ebből, nem lehet garantálni, de az ötlet fantasztikus, és azt gondolom, hogy sok cég csinálhatna ilyet, ha másképp nem megy, akár pro-bono alapon is. A lényeg, hogy csinálják.

FK:

Az utolsó kérdés, amit fel szeretnék tenni, az, hogy üzen-e valamit a fiatal, tehetséges, társadalmilag elkötelezett magyar építészeknek?

SB:

Igen. Hogy ne vegyék ezt az egészet túl komolyan. Csináljanak dolgokat, bármit. Csak ne hagyják abba az építést. Egyenek egészségesen, mozogjanak eleget, ne vessenek sokat, élvezzék az életet, és segítsenek másokon, ahogy csak tudnak. Nem tudom, mi mást mondhatnék ezen kívül. Ez az üzenetem.

—Absztrakt, Tézisek, p.4.

2.tézis

A szociális építészeti feladatok a hagyományos szakmai szerepnél szélesebb körű helyállást és komplex szemléletet igényelnek. Az építész a programalkotás korai fázisától, a finanszírozás tervezésén át egészen az épület átadásáig aktív szereplő.

A szociális jellegű tervezési feladatok esetében a megszokotton kívül más, új szakterületek is érintettek, a hagyományostól eltérő problémák is jelen vannak. A feladatok nem pontszerűek, az előkészítés, tervezés, építés hosszasan elhúzódik, időközben a közösségben és a projekt környezetében zajló változásokkal együtt formálódik. Az építész hosszú távú tervekben gondolkodik, melyek a projekt során a részvétel széles körű, a résztvevő felek között közvetlen, az építésben is részt vesz.

3/5

Eredmények mérése és kommunikálása

A szociális projektek egy része a maradvány marad, a helyiek nem használják, a helyiek nem használják, és így annak használatlanul maradnak. Ennek vizsgálata, a tanulságok eredményekre vezethet.

A sikeres projektek nagy részén mérhető, de legalábbis körvonalazható. Leírható, hogy adott feladatok hosszú és rövid távon a közösségek mérése és az értékelés fontosságával, mivel azon szereplő, aki a folyamatot követte. Az eredmények kommunikációja a szakma számára, illetve a jövő szempontjából is.

—Riportok, p.14. „Több embert kell bevinnünk a csapatba. Nem tudok egyetérteni azzal a nézettel, ami szerint ez nem fontos. Ennek az előnye egyértelműek: több ember látja a munkát, és többen válnak a részévé.”

—Dan Pitera, 2013

A korábban említett rwandai kórház (lásd 2/5 fejezet) megvalósítása után, amely Michael Murphy és Alan Ricks a MASS Design Group alapítóinak első nagy munkája volt, összegyűjtötték, és kommunikálták a tervezéssel és az egyedi építés által elért mérhető és mérhetetlen változásokat annak érdekében, hogy bebizonyítsák az építészeti értékét, amellyel az emberek életének jobbá tételéhez járultak hozzá. Ezzel is az

Teddy Cruz

Dan Pitera

Steve Badanes

Butaroi kórház / Rwanda, Afrika / MASS Design, 2011
—massdesigngroup.org

4

Szociális példák
csoportjai – funkcionális
megkülönböztetések

A bemutatott példák funkcionális szempontból négy olyan fogalom köré csoportosítva találhatók meg, amelyek jellemzően a beavatkozások középpontjában állnak: a lakhatás biztosítása, az együtműködés fejlesztése és alkalmazkodás segítése, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása és a hétköznapi boldogulás segítése.

34

4/1

Lakhatást segítő

A lakhatási problémák megoldása szempontjából a legtöbb közismert nemzetközi példa vagy a katasztrófa sújtotta területek ideiglenes menedékeinek kialakításával kapcsolatos, vagy az informális területek, ill. nyomornegyedek életkörülményeit javító építészeti tervek kerülnek kiemelésre, amelyek egyben a területek hivatalos keretek közé való szervezését is egyaránt célozzák.

Az egyik legjelentősebb példa 2004-ben épült meg Alejandro Aravena chilei építész munkájaként, aki továbbiakban a tervezőtársakkal együtt a nagy sikerű Elemental csoport néven dolgozik az alapkonceptió átültetésén más területekre. Az Iquique településen kialakult Quinta Monroy néven ismert negyed több mint 30 éve alakult ki, és a felmérések szerint 93 illegálisan élő családból tevődött össze. Ennek a nyomornegyednek a felszámolásához keresett a 2000-es évek elején megoldást a település vezetése.

A feladatban a legnagyobb kihívást az adta, hogy a rendelkezésre álló költségvetés sem engedte meg, hogy új területet vásároljon a város az ingatlanokhoz, sem a lakosok nem kívánták elhagyni a területet, mivel így távol kerültek volna a munkalehetőségektől és a szolgáltatásoktól, ami csak újabb problémákat generált volna. Az építészeti szándék az volt, hogy úgy építsenek városi környezetben nagyobb sűrűségű, alacsony költségvetésű házakat, hogy közben ne függőleges nyomornegyedet alakítsanak ki, valamint idővel átlátható módon azok bővíthetők legyenek. Alejandro Aravena és tervezőtársai a területen egy olyan megoldást választottak a lakók közreműködésével, amely gyorsan felépíthető és olyan primer elemekből áll, amelyet később a lakók maguk bővíthetnek és alakíthatnak.

A tervezési folyamat közben a lakókkal számos workshopot rendeztek, ahol bemutatták maketten és rajzokon a terveket, valamint egy az egyes léptékben

p.35.: Quinta Monroy-i Lakóépület / Iquique, Chile, Dél-Amerika / Elemental csoport, 2004 —moma.org

a helyszínen kitűzték azokat. A lakókkal való közös gondolkodás eredményeképpen jött létre az rendszer, amely egymás mellé épített modulokból áll, és amelyeknek belső tere horizontálisan és vertikálisan is flexibilisen alakítható, valamint a modulok között kihagyott foghíjak alapjait a lakók önmaguk beépíthetik. Így a minimálisan szükséges életkörülményeknek eleget tettek, és a bővítés kereteit is meghatározták, amellyel biztosították az átlátható növekedést és részvételi lehetőséget is egyben.

A telepítési terven a házakat úgy határozták meg, hogy az épületek között tágas közterek alakuljanak ki, de a horizontális növekedés csak a meghatározott területeken történhessen meg. Ezzel a megoldással gátolták meg a terület átláthatatlan besűrűsödését.

Az U-alakú beépítési forma egyértelműen meghatározza a parkolási zónát, az utakat és a járdák helyeit az épületek között.

35

Országsszerte jellemző probléma már a rendszerváltás óta – főleg a volt iparvárosokban –, hogy a kevésbé szakképzett munkaerő jórészt egyáltalán nem tud elhelyezkedni, így megélhetési forrásukat elsősorban a különböző segélyek, támogatások, esetleg alkalmi munkák jelenthetik. Mivel a szociálisbérlet-állomány a legtöbb településen elavult állapotú, a lakások fenntartása költséges, ez az alacsony jövedelmek mellett szinte törvényszerűen vezet eladósodáshoz. Projektünkben olyan megoldást vezet be a Szociális Építőtábor Egyesület, amelyben a lakók a saját maguk vagy szomszédjaik által használt épületeken dolgozhatnak, ezzel egyrészt tartozásukat csökkenthetik, másrészt pedig lakóhelyük minőségét javíthatják.

A Szociális Építőtábor Egyesület Nagykanizsa elhagyott területén, a Ligetvárosban három alkalommal rendezett építkezést. Ezek során az esetek kisebb hányadában az építészeti koncepció a házak felújítására, illetve nagyobb részben hőszigetelésére terjed ki.

A lakók bevonása a munkálatok és a tervezés során fontos szempontja az Egyesület munkájának. Már a munkálatok megkezdése előtt személyesen keresik fel a lakókat és egyeztetik az elképzeléseket. Az építkezés során a helyi közösség tagjai a közös építés ürügyén találkoznak egymással és közösen segítik a környezetük épülését.

Az Egyesület nem titkolt szándéka az is, hogy a reményüket vesztett lakóknak ezen javító munkálatokkal hitet is adjanak az épülésre.

Nagykanizsai Ligetváros Program
Nagykanizsa, Szociális Építőtábor
Egyesület, 2010
—homokozo.tek.bke.hu

Az építkezés ideje alatt, amely csupán négy hónapot vett igénybe, a lakosok ideiglenes szálláshelyen laktak, majd a beköltözés után 4 hónappal a foghíjas területek beépítésébe fogtak, amely a tervezők szerint egyben a projekt sikerességét is jelenti. Azóta számos változata megépült ennek a koncepciónak a világ más tájain.

Az újszerűségét a társadalmi segítségnyújtás terén a koncepciónak nem csupán az elemekből álló tovább építhető forma jelenti, hiszen az elemes építkezés már az 1910-es években megjelent Le Corbusier Dominó házánál, illetve láthatunk rá példát a Bauhaus megjelenésével, valamint a modern paneles épületei is erről szóltak. Az a fajta holisztikus építészeti koncepció az újszerűsége, amely egy nyílt folyamatot tervez el nagyon kevés pénzből úgy, hogy a helyiek igényei és közreműködése fontos szerepet kap.

A lakhatást segítő építészeti programok egyik fontos hazai példája a Szociális Építőtábor Egyesület munkássága, amely elsősorban olyan szociális bérlet-állományokban élő családoknak ad lehetőséget, hogy cselekedhessenek valamit saját magukért, akik lakbérhátrálékkal rendelkeznek.

A társadalmi fenntarthatósági elemek mellett azonban nem szabad megfeledkezni az egyszerű, de észszerű épületszerkezeti megoldásokról sem, amely a házak falainak, illetve földemjének hőszigetelését jelenti, és egyben a kiadásokat is csökkenti a jövőben a lakók számára.

4/2 Együttműködést és alkalmazkodást segítő

Azok a középületek, illetve köztársasági programok, amelyek ebbe a kategóriába esnek többnyire kulturális és sport lehetőségeken keresztül erősítik a helyi identitást és a társadalmi együttműködést is. Ezek az épületek lehetőséget teremtenek arra, hogy az ott élő közösség nemtől, kortól, kisebbségi hovatartozástól, anyagi helyzetétől, valamint lakóhelytől függetlenül a közös ügy (kultúra vagy sport) kapcsán találkozzanak és megismerjék egymást. Természetesen elsődleges céljai között szerepel ezeknek a terveknek a kulturális növekedés, az egészségügyi javító szándék, valamint a végtelen szabadidő értelmes eltöltésére való alternatíva felajánlása, amely egyben a bűnözés csökkenését is jelentheti.

Az egyik legjelentősebb példa, amely nemcsak a nemzetközileg sikeres és elismert Urban Think Tank nevű csoport példaértékű munkája, hanem ennek a funkcionális csoportnak is összefoglaló jellegű példája, a Sao Paolo-i csomópont.

Az Alfredo Brillembourg és Hubert Klumpner alkotópáros által vezetett iroda Városi rehabilitáció és polgári infrastrukturális csomópont (Urban remediation and civic infrastructure hub) néven ismert munkája a helyi nyomornegyed topográfiai kihívásaira és annak egyre nagyobb ütemben való növekedésére született válaszként. A terv, amely helyesebben inkább egy szolgáltató gépezetnek, mint háznak nevezhető, megpróbálja a lehetőségeket maximálisan kihasználni, azaz hogy a funkció és a négyzetméter aránya vélhetően az

elképzelt legmagasabb mutatót van és rendkívül sokszínű közösségi aktivitásnak ad teret. A központi épület és annak közvetlen környezete magába foglal egy tömegközlekedési csomópontot, tornatermet, egy zeneiskolát, amely gyakorláshoz, próbákhoz és előadásokhoz is egyaránt használható. Az épület legfelső szintje szállásként fog szolgálni a legveszélyesebb területen élőknek. A kereskedelmi funkciók az első emeleten kaptak helyet, amik az utcai életet generálják, és a helyi mikro gazdaságok értékesítési helyszínei lehetnek.

p.37: Városi rehabilitáció és polgári infrastrukturális csomópont /
Grotão, São Paulo, Brazil / Urban-Think Tank (U-TT), terv, 2012
—lafargeholcim-foundation.org

Az építészeti gondolatmenet szerint az épület nyitottsága téri kialakításával esélyekhez juttatja a város minden lakosát, valamint feltárja a már erősen elszigetelt nyomornegyed és belváros kapcsolatát. A teraszos-támfalás kialakítás nemcsak a csúszásnak indult domboldal megtámasztását szolgálja, hanem a különböző köztéri események színhelye és közlekedési útvonal is egyben. Az új közlekedési útvonal a rámpás kialakításával könnyebb elérhetőséget nyújt, amely igen nagy probléma a területen tekintve a topográfiai

adottságokat. Az épület belső magjában található publikus vertikális közlekedő magon és az épületből kinyúló összekötő hídon keresztül is el lehet érni a domboldali lakásokat. A rámpás kialakítású domboldal másik tervezett funkciója, hogy a felső teraszokon közösségi kerteket telepítenek, ahol a helyiek a konyhakerti növények termelési fogásait tanulhatják meg. Az épület és közvetlen környezete egy egységként fogható fel.

Környezettudatossági szempontból egy egységként kell a házra gondolni, mivel a rámpás lejtőn a nedves időszakban lezúduló vizet az épület alatt medencékben gyűjtik össze, amellyel az épület hűtését, valamint a mosdók öblítését látják el. A domborzat megállítja a meleg északi levegő beáramlását, míg a déli oldalon át a frissen érkező hűvösebb szellő szabadon beáramolhat az épület alá, így a teljes épület átszellőztethető. Az épület többi részén számos egyéb környezettudatos elem megtalálható, mint napelemek a tetőn, vízzel keringtetett felülethűtésű padló, napcsapdák a déli homlokzaton, amely éjszaka adja le a hőmennyiséget.

A ház tervezési folyamata során és a további életében is a helyiek részvételének nagy szerepet szántak. A multifunkcionális központ mint egy vitális katalizátor fog működni, amely nemcsak az új szociális infrastruktúrával és az újonnan teremtett lehetőségekkel nyit kapukat, hanem a programok széles választékával a helyi identitás és a közösség épülésével egy megkívánt jövőbeli kulturális gyarapodást is vizionál.

A terv összetettsége talán zavarónak is tűnhet, azonban ha figyelembe vesszük a helyi népsűrűséget, ez a nyitott és átlátható terület fellélegzést jelent a városrészben. A terv összetettségéből is vélhető, hogy – ahogy azt már korábban említettem – az építésznek nem egy előre kitalált program építészeti átültetése volt a feladata, hanem a kommunikációban és a programalkotásban is nagy szerepe volt.

Az Urban Think Tank vertikális építkezés kisebb léptékű változatai számos helyen a világban megépítésre

kerülnek az utóbbi időszakban, amelyek általában tornaterem ill. sportfunkcióval, de mindig közlekedési csomóponttal összekötve valósulnak meg.

Brillembourg és Klumpner vertikális épülete a londoni Alison és Peter Smithson által tervezet Robin Hood Gardens (1972) tervéből tanulva fogalmazódott meg, valamint a Sidi Othman által Casablancaba tervezett szociális épületek (1955) alapfelvetésének folytatása.

Társasház / Casablanca, Marokkó, Candilis, Josic, Woods / Sidi-Othman, 1955
— movingcities.org

Alfredo Brillembourg, a 2011-es Regionális Holcim díjátadóján, amelyet a Sao Paulo-i közösségi központ tervükért kaptak, elmondta, hogy az építészek a hierarchiában megszokott szerepükhöz képest eltérően kell viselkedjenek egy ilyen projektben. Az építésznek kapcsolódási pontként kell szolgálnia a jellemzően ellentétes igények között, a lentől érkező kezdeményezések és a fentről irányított tervezés között kell összekötő szerepet betöltenie.

Azok a programok tartoznak még ide, amelyekben egy működő, de szegény közösség helyzetében az adott anyagokból és lehetőségekből próbálják a helyzethez alkalmazkodva jobbító szándékkal a közösség igényeit építészeti formába önteni. A létrehozott épületek sikerének ürügyén a közösség épülése, erősödése természetes velejárója a folyamatoknak. Elsősorban az építész szakember lefordítja téri nyelvezetre a már fennálló igényt, ezzel is emeli a közös ünnepek fényét.

A Rural Studio egyik fontos munkája a még Samuel Mockbee idejében készült Newbern-i Baseball Klub felújítása, amely a sport népszerűsége okán komoly látogatottságnak örvendett, még úgy is, hogy a kerítés több helyen dűledezett, és a lelátó is életveszélyes állapotban volt. Az új szerkezetek konstruálásánál a funkció, az egyszerűség, olcsóság és összeszerelhetőség játszottak fontos szerepet.

Sambo, ahogy a professzor úr elhíresült, a feladat kapcsán a következő mondatot fűzte hozzá: „Ez valójában egy olyan terv, ahol a művészetet arra használjuk, hogy jobbá tegyük az emberek életét.”

A hallgatók és a helyiek közös meccslátogatása során derült ki, hogy szükség van a felújításra és az építkezés is közös munkában zajlott.

A pálya megnyitása alkalmából többen vettek részt a Tigers meccsén, mint előtte bármikor, amely egy közös grillezéssel volt összekötve. Mindez a projekt sikerességéről mindent elárul.

A Zala megyei Valkonyában épült pajtaszínház és története nagy részben hasonló az alabamai baseball-pálya történetéhez. A helyi közösségi ház kertjében álló dűledező szaletlik helyén az összetartó és erős, de szerény anyagi körülmények között élő közösségnek szüksége volt a kerti rendezvényekhez és a gyermekek étkeztetéséhez egy hajlékra rossz idő esetére. A régi szaletlik anyagából és azok padlójának felhasználásával egy tágas tetőt készítettek Kemes Balázs és

Pajtaszínház / Valkonya / Építőhábor, 2008–2012
— Kemes Balázs DLA

az önkéntes építészhallgatók, amely már alkalmas az adott rendezvények megtartására. A helyiek mind az előkészületekben, mind az építkezésben aktívan részt vettek, és az építkezés sikerén felbuzdulva a falu más részein is felújításokat végeztek közös építéssel (kalákázással).

4.3. Alapellátáshoz való hozzáfértést segítő

A harmadik csoport oktatási, egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáfértést, és az ezekhez a szolgáltatásokhoz való közlekedési lehetőség megteremtését jelenti.

Példának a Diébédo Francis Kéré által a világ egyik legszegényebb országába tervezett gandai iskolákat hoznám ide. Gando egy 3 000 fős település Burkina Faso déli részén, amelynek nem volt semmilyen iskolája egészen 2001-ig, amíg az Kéré kutatásához kapcsolódóan meg nem tervezte és meg nem építette az első általános iskolát. Diébédo Francis Kéré az első olyan gandai születésű gyermek, aki külföldön tanult. Röviddel azután, hogy eldöntötte, hogy a tudást, amelyet megszerzett, a szülőhelyének közösségére fordítja, létrehozta azt az alapítványt, amely a munkálatok anyagi költségeit fedezni tudja. A professzor témája: helyi éghajlati viszonyokhoz szorosan alkalmazkodó épületek tervezésének és építésének stratégiai tartós anyagok felhasználásával, helyi munkaerő bevonásával és elsősorban helyi építési technológiákkal.

A megemelt és túlnyúló tetőszerkezet összefogja az egymás mellé sorolt tantermeket és árnyékolja a köztük kialakított kültéri játékra és tanulásra alkalmas területeket. A falak és a földem helyszínen készített tapasztott agyagtéglából állnak, a tetőszerkezet épp annyira vékony fém rácsos szerkezeten keresztül adja át a terhet, amelyet még kézi erővel a helyiek az építés közben könnyen tudtak mozgatni segédszerkezetek nélkül is. A hűsítő szél a tetőszerkezet és a földem

között átfúj, és ezzel is hűti az épületet, mivel itt nyáron a hőmérséklet akár 40 °C-ig felszökhet. A szabályosan elhelyezett keskeny, magas nyílásokat és árnyékolókat a funkcióknak megfelelő erős színekre festették.

2004 és 2008 között elkészült az iskola bővítése és a tanárok lakásai is. Azóta további épületek kerültek megvalósításra. Az iroda középiskolai komplexum tervével 2012-ben megnyerte a rangos Holcim arany kitüntetését az afrikai területen. Ez a terv részben az előző tervek elemeit használja fel, de új elemeket is hozzáad. A természetes szellőztetést átáramló szellővel oldják meg a kettős héjú tető és homlokzat között, amely közel 5 fok hőmérséklet különbség létrehozására alkalmas. Az ebben az iskolában kialakított hűtés annyival tud többet, hogy a tetőről érkező és a hátoldali hosszanti domboldalon összegyűjtött vizet, valamint a talajvizet a föld rétegein keresztül bevezetik az iskola padlója alá. A nyomáskülönbségből kialakul egy állandó hűvösebb frisslevegő-áramoltatás, amely olyan hőmérsékletet hoz létre, amelyben már lehetőség van tanulni.

Ezek a közösségben épített házak csak olyan környezet-tudatos technológiákat alkalmaznak, amelyek magas szaktudásból adódnak, de a helyiek számára is könnyen érthető és nem kívánnak meg komoly műszaki felszerelést. Észszerű javaslatok az adott körülmények között. Az építkezés során a helyiek megismerik a helyi anyagokból és technológiákból való építkezés

p.40.: Általános iskola / Gando, Burkina Faso, Afrika / Diébédo Francis Kéré, Kéré Architecture, 1998–2001 —moma.org

lehetőségét, amely tudás a személyes építkezések során is felhasználható, mert sem az építkezés, sem a működtetés nem használ fel a természeti adottságokon túl anyagokat.

A társadalmi segítségnyújtás szempontjából ez az épületcsoport nemcsak az építéstechnológia tanítását mint tudásbéli fejlődést kínálja, hanem a tanároknak, gondnokoknak és az építőknek is folyamatosan munkát ad, valamint az épületek által közbezárt terek fontos találkozási pontok a helyiek számára.

A terv építészeti esztétikáját az egyszerű design mellett tehát a minimál költségvetésű környezettudatos szerkesztés adja, minden bonyolultság nélkül, amelyet a helyiek ne tudnának megtanulni.

A másik fontos terv, amely ide tartozik, az a már korábban említett Urban Think Tank munkája, amely egy kábeles metró kialakítása San Agustín-ban, Caracas

egy nyomornegyede felett, amelyben közel ötmillióan – a lakosság 60%-a – élnek. Mivel ezek a negyedek illegálisak, sosem alakítottak ki hozzájuk közlekedést vagy bármilyen infrastruktúrát. A terv elsősorban a csak városban található szolgáltatások elérését biztosítja a nyomornegyedben élők számára, de a megállókat maguk közösségi központokként is szolgálnak. A negyed burjánzóan növekvő bádogházai között a lejtős terepen a helyiek által készített változó arányú és néhol nem is igen látszó keskeny lépcsősorok vezetnek, amelyek egy nagyobb esőben szinte elvesznek a víz alatt, de egy terhes nő, egy idős vagy egy beteg ember számára például a 40 emelet magasság megjárása is igen megpróbáltatás lehet. Eleinte próbálták a lépcsőket rendbe hozni, illetve úthálózatot tervezni, de túl sok házat kellett volna hozzá lebontani, és a hely topográfiai adottságából fakadóan szinte az egész domboldal egy rámpa lett volna. Ez az elsőre szélsőségesnek látszó gondolat és extrém megközelítés azonban sok közlekedési gondot megold, még az iskolába járás is könnyebben megoldható így. Ezen terv által a primer állami szolgáltatások elérhetővé válnak, de legalábbis a városi tömegközlekedés elérését biztosítják a helyiek számára az elképzelhető legkevesebb rombolással.

Kábeles Metro / San Agustín, Caracas, Venezuela / Alfredo Brillembourg and Hubert, Urban-Think Tank (U-TT), Klumpner, 2007–2010 —moma.org

4.4. Napi boldogulást segítő

Ebbe a csoportba olyan tervek tartoznak, amelyek elsősorban élelmiszerrel és munkahelyteremtéssel kapcsolatosak, illetve a napi boldoguláshoz adnak segítséget. Tartoznak ide közösségi konyhák, közösségi kertek, konyhakertek és gesztenye feldolgozó üzem is.

Amikor Sergio Palleroni és a diákjai 2003-ban megérkeztek a mexikói kisvárosi helyszínre, a következő mondat fogadta őket: Itt egy iskola fog épülni.

Az első közös ötletelés alatt egy nő érkezett meg kezében olajjal és taco készítéséhez alkalmas liszttel, majd tortillát kezdett el nekik készíteni. A hallgatók sokat beszélgettek az asszonnal és ez befolyásolta a gondolataikat. Eldöntötték, hogy a tervezési folyamatnak feltétlenül mindenki számára láthatóan, közterületen kell történnie. Így a csoport úgy döntött, hogy a közösség informálását biztosítva minden tervezési fázist a helyi tortilla boltban kifüggeszt. Ez a kis történet sokat elmond a Palleroni-féle program működéséről.

A helyi iskola előtt az édesanyák ebédszünetben az utcán főznek gyermekeik számára, hogy azok így olcsón juthassanak ebédhez. A csoport e jelenség láttán döntött úgy, hogy egy iskolai konyhát fognak tervezni és építeni, amely a környezetből látja el a szükséges energiákkal a konyhát, hogy a szülők az olajat is megspórolva tudjanak ott főzni, és a gyerekek asztalnál tudják elfogyasztani ebédjüket.

Az épület egy nagy fedett-nyitott térből áll, ahol ebédelni lehet és amely előtt a gyerekek kezét tudnak mosni. A zártabb magban található a konyha, amelynek az energiát egy tükrökkel kicempézett parabola által összegyűjtött fényből nyert hő adja. A tányér akár olyan magas hő előállítására is képes, amely bőven elég a sütéshez.

Sergio Palleroni nevéhez fűződően számos olyan egyéb projekt van előkészítve vagy épült meg, amelyben az építészhallgatókat arra ösztönzik, hogy átgondolják a szakmai szerepvállalásukat, és nem csak arra világít rá, hogy egy ház hogyan lehet fenntartható, hanem hogy egy közösség életéhez hogyan lehet hozzájárulni építésként.

Az egyik ilyen program, amelynek első évében magam is részt vettem a Portlandi és a Párizsi Ecole Spéciale de l'Architecture (ESA) Egyetem közös munkája. Helyszíne Titanyen, Haiti, a világ egyik legszegényebb országa. Titanyen szélén, domboldalon templom és egy árvaház található. A Károly atya által vezetett árvaház közel 160, a 2010-es földrengés alkalmával elárvult gyermeknek ad otthon. Az otthon rendszeresen kap támogatásokat különböző szervezetektől, de számos okból kifolyólag, legfőképp idő és ember hiányában sem hosszú, sem rövid távú célja, sem építészeti tervei nem voltak az árvaháznak. Az amerikai-francia hallgatókból és tanárokból álló csapat a helyi viszonyok megismerése és feltérképezése után, több tervet is készített. Az első lépések között egy felmérési terv volt, majd néhány, a napi problémák megoldását segítő megoldás készült. Ilyen volt többek között a vízvezetésre és tereprendezésre, konyhakertek kiépítésére tett javaslat, valamint a már megépült házak elé tervezett,

majd később megépült árnyékoló szerkezet, amely egyben konyhakertként is szolgált. A WWF adományából érkező növényeket a hallgatók tervei alapján ültették el a területen.

A hallgatók a félév során valós problémákkal, égető feladatokkal találkoztak, és miközben rendkívül motiválttá váltak, a feladat komplex gondolkodásra is sarkallta őket.

Hazai példaként a Perbáli Gyermekeotthon konyhakert építő programja tartozik ebbe a csoportba. A Karácsony Tamás és Janesch Péter által alapjaiban önellátónak tervezett otthon felújítási munkálataiban Kemes Balázs és az építészhallgatók számos alkalommal vettek részt.

Az elmúlt évek munkálatai során betekintést nyertek az otthon életébe, amelynek sorsa nagy részben függ a támogatásoktól és az egyéb befolyt összegektől, mivel a gazdaság jelenleg nem működik. Balázsék a gazdaság beindításán is dolgoztak az elmúlt évek során a hallgatók és a gyermekeotthon lakói közösen, mint egy terápiás gyakorlat. Kialakítottak egy konyhakertet, amely nem csak az otthonban lakó gyermekek étkeztetéséhez járul hozzá, hanem a gazdaság beindítását is segíti, és a nap nagy részében az értelmileg kevésbé sérült nagyobb gyermekeknek is elfoglaltságot adhat.

—Absztrakt, Tézisek, p.5

4. tézis

A szociális építészet szélsőséges körülmények enyhítésére alkalmas gyakorlat, a szolidáris épületek funkciójukat tekintve az alapvető emberi igényeket szolgálják.

Funkciójuk az igények szerint négy csoportba sorolhatók. Ilyen igény a megfelelő otthon, a lakhatás és az ételmezés, továbbá az alapellátáshoz – mint oktatáshoz vagy egészségügyi ellátáshoz – való hozzáférés. Ide tartoznak még a közösségi együttműködést illetve az alkalmazkodást segítő épületek, más néven közösségi épületek, ezek többnyire sporthoz vagy egyéb közösségi eseményekhez köthetők.

Az értekezés következő fejezete a szociális építészet sajátos tervezési vonásait, illetve gyakran felmerülő tervezési szempontjait mutatja be. Két ilyen állandóan felmerülő aspektus látszik a megvizsgált példákban, az egyik az, hogy a környezettudatosság elsődleges szempont. A másik ilyen szempont a programalkotáshoz ill. a térszervezéshez kapcsolódik, az átmeneti terek különös fontosságáról szól.

Menedék elnevezésű árvaház fürdőháza / Ban Tha Song Yang, Thaiföld, Ázsia / TYIN tegnestue Architects, 2009
— tyinarchitects.com

5/1

Környezettudatos mérnöki megoldások

A nemzetközileg elismert TYIN tegnestue Architects és Anna Heringer egy-egy emblemikus munkáján keresztül mutatom be a környezettudatos mérnöki megoldásokat a szociális építészetben.

A TYIN tegnestue Architects irodát 2008-ban alapították Trondheimben, Norvégiában. 2009-ben az egyetemi tanárok, hallgatók és TYIN iroda tagjai közösen Észak-Thaiföldre utaztak, hogy egy helyi árvaháznak segítsenek. Bevezetéként a csoport egy régi épületet alakított át egy szellős, világos fürdőházzá, amely higiénikus mosdókat és mosóhelyiségeket biztosít az ott lakók számára. Ezzel egy időben a hallgatókkal közösen megépítették a Safe Haven (Biztonságos Menedék) elnevezésű Könyvtárat, melyben árnyékos szobákban tudnak a gyerekek tanulni. Beton falakból áll, a szellőzést nyitott bambusz homlokzatok biztosítják.

2011-ben a TYIN egy léptékében nagyobb projektet épített Szumátrán, Indonéziában. Cassia Co-op,

a megbízó egy új fahéjüzemet kívánt létrehozni új standardokkal, mint fenntarthatóság és társadalmi felelősségtudat, mely egyedülálló a fahéj iparágban. A Cassia Co-op training center egyedülálló központtá vált, azzal az ambícióval, hogy jobb legyen a konkurenciánál, nemcsak minőségileg, hanem etikailag és erkölcsileg is. A központ új példát állított szociálisan jól működtetett vállalkozásként: a helyi farmerek és munkások korrekt bért, megfelelő egészségügyi ellátást kapnak, továbbá hozzáférést az oktatáshoz. A vállalkozás ideológiájának megfelelően az építészeti alakítást is társadalmi felelősségvállalás jegyében kívánták tervezettni és felépíteni.

A projekt alapkonceptiója klasszikus, könnyű, faszerezetes tetőkonstrukció nehéz téglabeton alapon. Legfőbb problémát a megfelelő klíma jelentette. Nagy hőtároló tömegeket és árnyékolt felületeket terveztek, természetes szellőzéssel.

A projekt építésében hetven helyi, képzetlen munkaerő vett részt. A legnehezebb feladat a projekt koordinációja és a projektmenedzsment volt – helyi erőforrásokból, helyi anyagokból, helyi építési technológiával készült az épület. A terveket is ennek megfelelően készítették. A teljes projekt 10 alapsomópontból állt. Ez az egyszerű és gyakorlatias megközelítés tette lehetővé, hogy a projekt megvalósításában képzetlen, helyi munkaerő is részt tudjon venni úgy, hogy közben az építkezés gördülékenyen menjen.

Egy másik igen fontos helyi adottság a gyakori földrengés. Az épület már több földrengést túlélt – Richter skála szerinti 5-öst is – ezzel bebizonyosodott, hogy a különböző frekvenciájú épületelemek szétválasztása jó ötletnek bizonyult.

A helyi anyagok, források és építési technológiák egyik fontos példája az észak-bangladesi Rudrapur faluban létrehozott oktatási intézet.

A METI (Modern Education and Training Institute - Modern Oktatási és Tréning Intézet)²⁹ terveit Anna Heringer és Eike Roswag készítették szoros együttműködésben a helyi nonprofit Dipshikha alapítvánnyal. A METI Handmade School – Kézzel épített iskola – helyi

29 Heringer, Anna; Roswag, Eike: Handmade School: <http://www.archdaily.com/51664/handmade-school-anna-heringer-eike-roswag>, utolsó megtekintés: 2017. január
Heringer, Anna; Roswag, Eike: METI Handmade school: https://en.wikipedia.org/wiki/METI_Handmade_School, utolsó megtekintés: 2017. január

mesteremberek és helyi képzetlen munkaerő bevonásával a területen hagyományosan használt bambusz és sár felhasználásával épült. Nemzetközi hírű példája a fenntartható építészetnek, mely 2007-ben megnyerte a rangos nemzetközi Aga Khan elismerést, nemcsak egyszerűsége, szépsége hanem az együttműködés magas szintje miatt is.

A METI tervezését Anna Heringer már egyetemi diplomamunkája során kezdte. A tervezési terület a világ egyik legsűrűbben lakott területe, lakosai elsősorban mezőgazdaságból élnek. Az itt lakók több mint kétharmada természetközeli, vidéki létformában él. Épületeik hagyományos technológiával készülnek agyagból és bambuszból. Alapozás és csapadékvíz elvezetés hálója az épületeik élettartalma átlagosan 10 év.

A projekt legfontosabb célja az oktatási intézet létrehozásán túl tovább fejleszteni a helyiekkel közösen a meglévő helyi alapanyagokat használó építési technikákat helyi anyagok felhasználásával. Ez a tudás az épület felépítésén túl hosszú távon segítséget nyújt az életkörülmények javításában.

A METI oktatási struktúráját a helyi Dipshikha alapítvány dolgozta ki. A tervezett intézet funkcionális elrendezése a programnak megfelelően lett kialakítva. Három külön bejáratú, vastag agyagfalú tanterem készült a földszinten, melyekhez egy-egy, a terem végében kialakított „barlang” kapcsolódik, amelyek az elmélyülést és koncentrációt segítik a gyermekek számára.

Az emelet a közösségi programok helye. Falai és tetőszerkezete bambuszból készült, áttört, árnyékolt szerkezetek, kilátással a környező falura, földekre és bambuszerdőkre.

Az épület 50 cm vastag téglalapozással készült, vastag, döngölt agyag-szalma keverékből épített falszerkezettel. A padlóba két réteg helyi forrásból beszerzett PE fólia szigetelés került.

A földem három rétegű bambuszszerkezet, tetején

földtapasztással, földpadlóval – hasonlóan a hagyományos népi építészet megoldásaihoz.

Az emelet bambuszgerendák keretszerkezete, mely a bambuszfödémekre támaszkodik.

Az épület homlokzatai megmutatják a szerkezeteket, csak az ablakok körül készültek fehérre festett keretek. Az építést helyi munkaerő végezte, az építéstechnológiát helyben, közösen fejlesztették Németországból és Ausztriából érkező építészekkel, mesterekkel az építkezés során.

Huszonöt környékbeli iparos tanult az építés során, ezzel is a helyiek boldogulásához kívántak hozzájárulni.

METI – Handmade School / Rudrapur, Bangladesh, Ázsia / Anna Heringer and Eike Roswag, 2004–06
—anna-heringer.com

Az épületet gondos tervezés és jól szervezett építés jellemzik. Kiváló példája annak, hogy milyen lehetőségek vannak a hagyományos, egyszerű technológiákat alkalmazó agyag-bambusz építészetben, továbbá példaként szolgál a jövőbeni építkezésekhez.

A vályog több környezettudatos építkezés anyagaként felmerül. A Földön jelenleg is 3 milliárd ember él agyagból épített épületekben, városokban és falvakban egyaránt. Az agyag a világ szinte minden pontján elérhető, kinyerhető, és bármikor visszaadható a természetnek.

Anna Heringer szerint a történeti kapcsolódáson túl a jövőnk számára hatalmas potenciál van ebben az építőanyagban. Napjainkban egyre több szerkezet készül nem újrahasznosítható anyagból, melyek előállításához hatalmas energiafelhasználással és szén-dioxid-kibocsátással jár. A Föld egyszerűen nem rendelkezik elég forrással 7 milliárd otthon felépítéséhez szükséges beton és acél előállításához. Fel kell fedoznunk az agyagot, mint az otthonaink és városaink jövőbeni építőanyagát. További kutatások szükségesek, műszaki fejlődés, új építészeti megoldások, amelyek révén megoldásokat tudunk nyújtani a jelenlegi és a jövőbeni társadalomnak. Olyan projekteket kell létrehozni, amiken keresztül meggyőzhető a megbízóink, hogy az agyagépítészet stabilitást, kényelmet biztosít, és az ökológiai jelentőségén túl még szép is – mondja Anna Heringer.³⁰

A Velencei 2016-os Építészeti Biennále Anna Heringer, Martin Rauch és Andres Lepik által tervezett „BECAUSE MUD WORKS” – „MERT AZ AGYAG MŰKÖDIK” c. pavilonjában is az agyag sokrétű felhasználhatóságára kívánják felhívni a figyelmet. Elmondásuk szerint a legnagyobb kihívás meggyőzni a megbízókat az agyagépítésztről: stabil, megbízható, gazdag színvilággal rendelkezik, és pozitív hatást gyakorol a testre és a lélekre egyaránt. A kiállítás létrehozásához 25 tonna agyagot használtak fel.

—Absztrakt, Tézisek, p.6

5. tézis

A szociális építészeti feladatokban fontos a helyi közösség építéstechnológiai kultúrájának és építő hagyományainak megőrzése, integrálása.

Az évszázadok alatt kialakult, kipróbált hagyományos (szerkezeti kialakítások, térszervezések, technológiák) építéstechnikák a helyben elérhető építőanyagokat használják. Ezek észszerű és környezettudatos megoldások. A helyi technológiákhoz hagyomány és kultúra kapcsolódik, melyek újra megtalálása segíti a beágyazódást és biztosítja az illeszkedést.

5/2 Takarékos térhasználat – átmeneti terek fontossága

Kint és bent határa a szociális projektek esetében különösen fontos. Vannak olyan munkák, amelyek esetében a zártság védelmet is nyújt a használó közösség számára. Ilyen például a korábban már bemutatott Hollmén-Reuter-Sandman Architects Közösségi háza nőknek. Az épületrészek egy belső udvar köré szerveződnek, a belső zárt udvar napos oldala verandával kapcsolódik. Az árnyékolás szempontjából is fontosak a veranda oszlopának közeibe épített padok. A belső zárt, biztonságos kerthez csatlakozó fedett, nyitott terek a közösségi események színterei. Hasonló alaprajzi elrendezése van a TYIN tegnestue Architects által tervezett Cassia Coop oktatási központnak is.

A MASS Design Várados Központjának épületei közötti fedett, nyitott terek a közösség élet színterei. A modulokból tervezett rendszer részei a padok. A belső, privát terek a hely ill. takarékoskodási szempontok miatt minimálisak. A köztes fedett, nyitott terek így a ház primer funkcionális terei közé tartoznak.

A Rural Studio által rendbe hozott és bővített Bryant Ház tornáca a közösségi élet legfontosabb színtere.

Közösségi ház nőknek / Rufisque, Szenegál, Afrika / Hollmén-Reuter-Sandman Architects / 1995–2001 — hollmenreutersandman.com

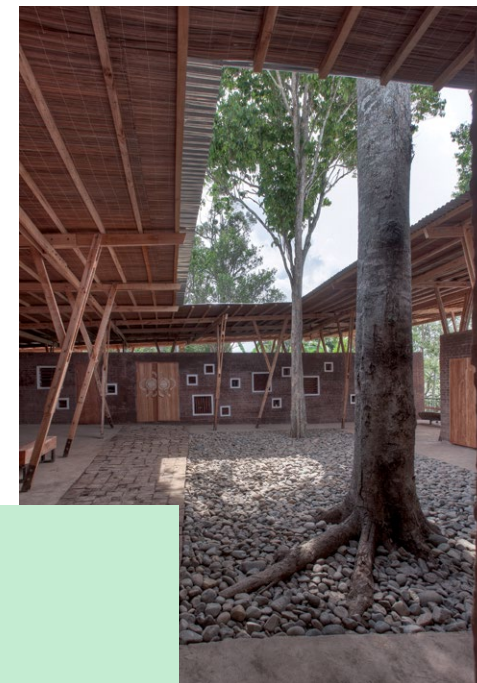
48

A tornácós elrendezés a későbbi 20k épületsorozat alapeleme.

Titanyen, Haiti Árvaház esetében a Portlandi Egyetem hallgatói az első látogatás alkalmával felfigyeltek rá, hogy a gyerekek és a felügyelők gyakran a hűvösebb délutáni órákban az épületek aajtájában lévő lépcsőn játszanak, ücsörögnek. Nappal a tűző napsütés miatt csak a téglalárcsokon át kukucskálnak. Az egyik hallgatóm előtetőt tervezett az épületek elé, amely árnyékot ad a kevésbé napsütötte időszakban is. A tervek szerint a szerkezet konyhakertet, futónövények hátszerkezetét is magába foglalja. 2013 telén a hallgatók megépítették a szerkezet egy továbbtervezett változatát.

Épületgyűjtemény

Központ / Sungai Penuh, Kerinci, Szumátra, Indonézia / tects, 2011 — tyinarchitects.com

99

Anna Heringer szerint a történeti kapcsolódáson túl a jövőnk számára hatalmas potenciál van ebben az építőanyagban. Napjainkban egyre több szerkezet készül nem újrahasznosítható anyagból, melyek előállításához hatalmas energiafelhasználással és szén-dioxid-kibocsátással jár. A Föld egyszerűen nem rendelkezik elég forrással 7 milliárd otthon felépítéséhez szükséges beton és acél előállításához. Fel kell fedeznünk az agyagot, mint az otthonaink és városaink jövőbeni építőanyagát. További kutatások szükségesek, műszaki fejlődés, új építészeti megoldások, amelyek révén megoldásokat tudunk nyújtani a jelenlegi és a jövőbeni társadalomnak. Olyan projekteket kell létrehozni, amiken keresztül meggyőzhető a megbízóink, hogy az agyagépítészet stabilitást, kényelmet biztosít, és az ökológiai jelentőségén túl még s

A Velencei 2016-os Építészeti Biennálén Martin Rauch és Andres Lepik által bemutatott MUD WORKS – „MERT AZ AGYAG” kiállításában is az agyag sokrétű felhasználását hívják fel a figyelmet. Elmondásuk kihívás meggyőzni a megbízókat a stabil, megbízható, gazdag színű agyag pozitív hatást gyakorol a testre és a környezetre. A kiállítás létrehozásához 25 tornyot építettek fel.

—Absztrakt, Tézisek, p.6

5. tézis

A szociális építészeti feladatok helyi közösség építéstechnológiai és építő hagyományainak megújítása.

Az évszázadok alatt kialakult, kipróbált (szerkezeti kialakítások, térszervezés, építéstechnikák a helyben elérhető anyagokkal használják. Ezek észszerű és környezetbarát megoldások. A helyi technológiák és kultúra kapcsolódik, melyek újrahasznosítják a beágyazódást és biztosítja az

30 Heringer, Anna; Rauch, Martin
<http://www.anna-heringer.com>

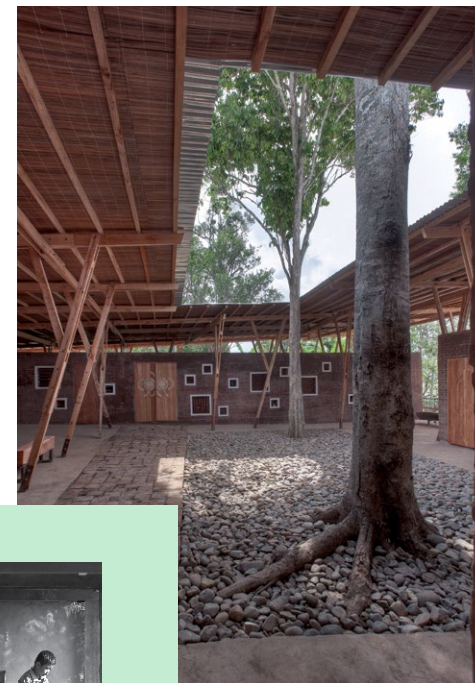
5/2 Takarékos térhasználat – átmeneti terek fontossága

Kint és bent határa a szociális projektek esetében különösen fontos. Vannak olyan munkák, amelyek esetében a zártság védelmet is nyújt a használó közösség számára. Ilyen például a korábban már bemutatott Hollmén-Reuter-Sandman Architects Közösségi háza nőknek. Az épületrészek egy belső udvar köré szerveződnek, a belső zárt udvar napos oldala verandával kapcsolódik. Az árnyékolás szempontjából is fontosak a veranda oszlopának közeibe épített padok. A belső zárt, biztonságos kerthez csatlakozó fedett, nyitott terek a közösségi események színterei. Hasonló

A tornácok elrendezése a későbbi 20k épületsorozat alapeleme.

Titanyen, Haiti Árvaház esetében a Portlandi Egyetem hallgatói az első látogatás alkalmával felfigyeltek rá, hogy a gyerekek és a felügyelők gyakran a hűvösebb délutáni órákban az épületek ajtájában lévő lépcsőn játszanak, ücsörögnek. Nappal a tűző napsütés miatt csak a téglalárcsokon át kukucskálnak. Az egyik hallgatóm előtérrel tervezett az épületek elé, amely árnyékot ad a kevésbé napsütötte időszakban is. A tervek szerint a szerkezet konyhakertet, futónövények hátszerkezetét is magába foglalja. 2013 telén a hallgatók megépítették a szerkezet egy továbbtervezett változatát.

központ / Sungai Penuh, Kerinci, Szumátra, Indonézia / tects, 2011 — tynarchitects.com

Anna Heringer szerint a történeti kapcsolódáson túl a jövőnk számára hatalmas potenciál van ebben az építőanyagban. Napjainkban egyre több szerkezet készül nem újrahasználható anyagból, melyek előállítására hatalmas energiafelhasználással és szén-dioxid-kibocsátással jár. A Föld egyszerűen nem rendelkezik elég forrással 7 milliárd otthon felépítéséhez szükséges beton és acél előállításához. Fel kell fedoznunk az agyagot, mint az otthonaink és városaink jövőbeni építőanyagát. További kutatások szükségesek, műszaki fejlődés, új építészeti megoldások, amelyek révén megoldásokat tudunk nyújtani a jelenlegi és a jövőbeni társadalomnak. Olyan projekteket kell létrehozni, amiknek keresztül meggyőzhető a megbízóink, hogy az anyagok felhasználása stabil, környezetbarát és az

5/2
Takarékos térhasználat – átmeneti terek fontossága

Kint és bent határa a szociális projektek esetében különösen fontos. Vannak olyan munkák, amelyek esetében a zártság védelmet is nyújt a használó közösség számára. Ilyen például a korábban már bemutatott Hollmén-Reuter-Sandman Architects Közösségi háza nőknek. Az épületrészek egy belső udvar köré szerveződnek, a belső zárt udvar napos oldala verandával kapcsolódik. Az árnyékolás szempontjából is fontosak a veranda oszlopának közeibe épített padok. A belső zárt, biztonságos kerthez csatlakozó fedett, nyitott terek a közösségi események színterei. Hozzá-

A tornácok elrendezése a későbbi 20k épületsorozat alapelve.

Titanyen, Haiti Árvaház esetében a Portlandi Egyetem hallgatói az első látogatás alkalmával felfigyeltek rá, hogy a gyerekek és a felügyelők gyakran a hűvösebb délutáni órákban az épületek ajtájában lévő lépcsőn játszanak, ücsörögnek. Nappal a tűző napsütés miatt csak a téglarácsokon át kukucskálnak. Az egyik hallgatóm előtetőt tervezett az épületek elé, amely árnyékot ad a kevésbé napsütötte időszakban is. A tervek szerint a szerkezet konyhakertet, futónövények hátszerkezetét is magába foglalja. 2013 telén a hallgatók megépítették a szerkezet egy továbbtervezett változatát.

központ / Sungai Penuh, Kerinci, Szumátra, Indonézia / tectis 2011 — tyinarchitects.com

01	Közösségi ház nőknek	Women's Centre	Hollmén-Reuter-Sandman Architects	1995-2001	közösségi épület	Rufisque, Szenegál	Afrika	●	http://openarchitecturenetwork.org/node/2053	01
02	METI – kézzel épített iskola	METI (Modern Education and Training Institute)–Handmade School	Anna Heringer, Eike Roswag	2007	oktatási épület	Rudrapur, Banglades	Ázsia	●	http://www.anna-heringer.com/	02
03	DESI oktatási központ	DESI Trainingcenter	Anna Heringer	2007-2008	oktatási épület	Rudrapur, Banglades	Ázsia	●	http://www.anna-heringer.com/	03
04	Általános iskola	Primary School	Diébédo Francis Kéré - Kéré Architecture, Berlin, Germany	1999-2001	oktatási épület	Gando, Burkina Faso	Afrika	●	http://www.kerearchitecture.com/	04
05	Általános iskola	Secondary school project	Diébédo Francis Kéré - Kéré Architecture, Berlin, Germany	1999-2001	oktatási épület	Gando, Burkina Faso	Afrika	●	http://www.kerearchitecture.com/	05
06	Quinta Monroy-i társasház	Quinta Monroy Housing	Elemental	2003-2005	szállásépület	Iquique, Chile	Dél-Amerika	●	http://www.archdaily.com/10775/	06
07	Cassia Coop oktatási központ	Cassia Coop Training Centre	TYIN tegnestue Architects	2011	oktatási épület	Sungai Penuh, Kerinci, Szumátra, Indonézia	Ázsia	●	http://www.archdaily.com/274835/	07
08	Menedék elnevezésű árvaház könyvtára	Safe Haven Library	TYIN tegnestue Architects	2009	könyvtár épület	Ban Tha Song Yang,Tháiföld	Ázsia	●	http://www.archdaily.com/30764/safe-haven-library-tyin-tegnestue/	08
09	Pillangó házak	Soe Ker Tie House, Butterfly houses	TYIN tegnestue Architects	2008-2009	szállásépület	Noh Bo, Tak, Tháiföld	Ázsia	●	http://www.archdaily.com/25748/soe-ker-tie-house-tyin-tegnestue/	09
10	Klong Toey Közösségi Tér	Klong Toey Community Lantern	TYIN tegnestue Architects	2011	közösségi épület	Klong Toey Lock 1-2-3, Bangkok, Tháiföld	Ázsia	●	http://www.floornature.com/architecture-news/news-fast-company-2013-innovation-by-design-award-for-tyin-tegnestue-8935/	10
11	Menedék elnevezésű árvaház fürdőháza	Safe Haven Bath house	TYIN tegnestue Architects	2009	fürdőház	Ban Tha Song Yang,Tháiföld	Ázsia	●	http://www.archdaily.com/29116/safe-haven-bath-house-tyin-tegnestue/	11
12	Butaroi kórház	Butaro Hospital	MASS Design	2011	egészségügyi épület	Burera District, Rwanda	Afrika	●	http://www.archdaily.com/165892/	12
13	Umubano általános iskola	Umubano Primary School	MASS Design	2010	oktatási épület	Kigali, Rwanda	Afrika	●	http://www.archdaily.com/372709/	13
14	Várandós Központ	Maternity Waiting Village	MASS Design	2015	egészségügyi épület	Kasungu, Malawi	Afrika	●	https://massdesigngroup.org/work/design/maternity-waiting-village	14
15	(Lehetőség nőknek elnevezésű központ)	Women's Opportunity Center	Sharon Davis Design	2013	közösségi épület	Kayanza, Rwanda	Afrika	●	http://www.archdaily.com/433846/women-s-opportunity-center-sharon-davis-design/	15
16	Makoko-i vízen úszó iskola	Makoko Floating School	NLE Architects	2013	oktatási épület	Makoko, Lagos, Nigeria	Afrika	●	http://www.archdaily.com/344047/	16
17	Salam Kardiológia Sebészeti Központ	Salam Centre for Cardiac Surgery	Studio Tam associati	2007	egészségügyi épület	Soba (Khartoum),Szudán	Afrika	●	http://tamassociati.wordpress.com/2013/09/09/tamassociati-wins-aga-khan-award-salam-centre/	17
18	Közösségi Tűzhely	Community Cooker	Planning Systems Services Ltd, Nairobi, Kenya	2008	étkeztetési épület	Nairobi, Kenya	Afrika	●	http://www.archello.com/en/project/community-cooker-jiko-ya-jamii	18
19	Napfényiskola	The Sun School for Kargyak	Jan Tilinger	2009	oktatási épület	Kargyak, Ladakh, India	Ázsia	●	http://www.suryaschool.org	19
20	Mezőgazdasági munkások iskolája	School for Chicken Farmers	Heikkinen-Kommonen	1998-1999	oktatási épület	Kindia, Guinea	Afrika	●	http://www.heikkinen-kommonen.fi/Kahere/kahere_e.htm	20
21	Orvosi rendelő	Village Health Center	Heikkinen-Kommonen	1994	egészségügyi épület	Mali, Guinea	Afrika	●	http://www.heikkinen-kommonen.fi/Health/health_e.htm	21
22	Általános iskola	Elementary School	Heikkinen-Kommonen	1997	oktatási épület	Boundou Koura, Guinea	Afrika	●	http://www.heikkinen-kommonen.fi/Boundou/boundou_e.htm	22
23	Általános iskola	Elementary School	Heikkinen-Kommonen	1997	oktatási épület	Madina Kouta, Guinea	Afrika	●	http://www.heikkinen-kommonen.fi/Madina/madina_e.htm	23
24	Közösségi központ	Masons Bend Community Center	Samual Mockbee, Rural Studio, Auburn University	2000	közösségi épület	Mason's Bend, Alabama, Egyesült Államok	Észak-Amerika	●	http://www.ruralstudio.org/projects/glass-chapel	24
25	20 ezer dolláros ház VIII (Dave's House)	\$20K House VIII (Dave's House)	Rural Studio, Auburn University	2009	szállásépület	Newbern, Alabama, Egyesült Államok	Észak-Amerika	●	http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2010/smallscalebigchange/projects/house_viii_daves_house	25
26	Gyermekváros		Reischl Gábor	1982	szállásépület	Pnom-Pehn, Kambodzsa	Ázsia	●		26
27	Mezőgazdasági Iskola		Reischl Gábor	1985	oktatási épület	Chinandega, Nicaragua	Észak-Amerika	●		27
28	Mezőgazdasági Főiskola		Reischl Gábor	1988	oktatási épület	Kompong, Kambodzsa	Ázsia	●		28
29	Oktatófarm		Reischl Gábor	1992-1996	oktatási épület	Kenderes, Magyarország	Európa	●		29
30	Gyermekotthon		Janesch Péter, Karácsony Tamás	1993-2000	szállásépület	Perbál, Magyarország	Európa	●		30
31	Valkonya		Kemes Balázs DLA		közösségi épület	Valkonya, Magyarország	Európa	●		31
32	Városi rehabilitáció és közösségi központ	Urban remediation and civic infrastructure hub	Alfredo Brillembourg, Hubert Klumpner - Urban-Think Tank (U-TT)		közösségi épület	São Paulo, Brazil	Dél-Amerika	●	http://www.holcimfoundation.org/Projects/urban-remediation-and-civic-infrastructure-hub-so-paulo-brazi	32
33	Biobrikett-szártó	Biobriquettebuilding	Fazekas Katalin, Fejérdy Péter DLA, Kemes Balázs DLA, Oroszlány Miklós	2014	közösségi épület	Monor, Magyarország	Európa	●		33

Anna Heringer szerint a történeti kapcsolódáson túl a jövőnk számára hatalmas potenciál van ebben az építőanyagban. Napjainkban egyre több szerkezet készül nem újrahasznosítható anyagból, melyek előállításához hatalmas energiafelhasználással és szén-dioxid-kibocsátással jár. A Föld egyszerűen nem rendelkezik elég forrással 7 milliárd otthon felépítéséhez szükséges beton és acél előállításához. Fel kell fedeznünk az agyagot, mint az otthonaink és városaink jövőbeni építőanyagát. További kutatások szükségesek, műszaki fejlődés, új építészeti megoldások, amelyek révén megoldásokat tudunk nyújtani a jelenlegi és a jövőbeni társadalomnak. Olyan projekteket kell létrehozni, amiken keresztül meggyőzhető a megbízóink, hogy az agyagépítészet stabilitást, kényelmet biztosít, és az ökológiai jelentőségén túl még s

A Velencei 2016-os Építészeti Biennálén Martin Rauch és Andres Lepik által bemutatott MUD WORKS – „MERT AZ AGYAG” kiállításában is az agyag sokrétű felhasználását hívják fel a figyelmet. Elmondásuk kihívás meggyőzni a megbízókat a stabil, megbízható, gazdag színű agyag pozitív hatást gyakorol a testre és a környezetre. A kiállítás létrehozásához 25 tornyot építettek fel.

—Absztrakt, Tézisek, p.6

5. tézis

A szociális építészeti feladatok helyi közösség építéstechnológiai és építő hagyományainak megújítása.

Az évszázadok alatt kialakult, kipróbált (szerkezeti kialakítások, térszervezés, építéstechnikák a helyben elérhető anyagokkal használják. Ezek észszerű és környezetbarát megoldások. A helyi technológiák és kultúra kapcsolódik, melyek újrahasznosítják a beágyazódást és biztosítja az

30 Heringer, Anna; Rauch, Martin
<http://www.anna-heringer.com>

5/2 Takarékos térhasználat – átmeneti terek fontossága

Kint és bent határa a szociális projektek esetében különösen fontos. Vannak olyan munkák, amelyek esetében a zártság védelmet is nyújt a használó közösség számára. Ilyen például a korábban már bemutatott Hollmén-Reuter-Sandman Architects Közösségi háza nőknek. Az épületrészek egy belső udvar köré szerveződnek, a belső zárt udvar napos oldala verandával kapcsolódik. Az árnyékolás szempontjából is fontosak a veranda oszlopának közeibe épített padok. A belső zárt, biztonságos kerthez csatlakozó fedett, nyitott terek a közösségi események színterei. Hasonló

A tornácok elrendezés a későbbi 20k épületsorozat alapeleme.

Titanyen, Haiti Árvaház esetében a Portlandi Egyetem hallgatói az első látogatás alkalmával felfigyeltek rá, hogy a gyerekek és a felügyelők gyakran a hűvösebb délutáni órákban az épületek ajtájában lévő lépcsőn játszanak, ücsörögnek. Nappal a tűző napsütés miatt csak a téglalárcsokon át kukucskálnak. Az egyik hallgatóm előtett tervezett az épületek elé, amely árnyékot ad a kevésbé napsütötte időszakban is. A tervek szerint a szerkezet konyhakertet, futónövények hátszerkezetét is magába foglalja. 2013 telén a hallgatók megépítették a szerkezet egy továbbtervezett változatát.

központ / Sungai Penuh, Kerinci, Szumátra, Indonézia / tects, 2011 — tynarchitects.com

Anna Heringer szerint a történeti kapcsolódáson túl a jövőnk számára hatalmas potenciál van ebben az építőanyagban. Napjainkban egyre több szerkezet készül nem újrahasznosítható anyagból, melyek előállításához hatalmas energiafelhasználással és szén-dioxid-kibocsátással jár. A Föld egyszerűen nem rendelkezik elég forrással 7 milliárd otthon felépítéséhez szükséges beton és acél előállításához. Fel kell fedoznünk az agyagot, mint az otthonaink és városaink jövőbeni építőanyagát. További kutatások szükségesek, műszaki fejlődés, új építészeti megoldások, amelyek révén megoldásokat tudunk nyújtani a jelenlegi és a jövőbeni társadalomnak. Olyan projekteket kell létrehozni, amiken keresztül meggyőzhető a megbízóink, hogy az agyagépítészet stabilitást, kényelmet biztosít, és az ökológiai jelentőségén túl még sok más előnye van. Heringer.³⁰

A Velencei 2016-os Építészeti Biennálén Martin Rauch és Andres Lepik által megvalósított MUD WORKS – „MERT AZ AGYAG ÉPÍTÉSE” című kiállításában is az agyag sokrétű felhasználását hangsúlyozták, felhívni a figyelmet. Elmondásuk során a kihívás meggyőzni a megbízókat arról, hogy az agyag építészei képesek stabil, megbízható, gazdag színű és pozitív hatást gyakorol a testre és a lélekre. A kiállítás létrehozásához 25 tornyot építettek fel.

—Absztrakt, Tézisek, p.6

5. tézis

A szociális építészeti feladatok megoldásához helyi közösség építéstechnológiai és építő hagyományainak megismerése szükséges.

Az évszázadok alatt kialakult, kipróbált építészeti (szerkezeti kialakítások, térszervezési megoldások) építéstechnikák a helyben elérhető anyagokkal használják. Ezek észszerű és környezetbarát megoldások. A helyi technológiák és a helyi kultúra kapcsolódik, melyek újrahasznosítják a beágyazódást és biztosítja az építészeti

30 Heringer, Anna; Rauch, Martin; Lepik, Andres. <http://www.anna-heringer.com>

5/2

Takarékos térhasználat – átmeneti terek fontossága

Kint és bent határa a szociális projektek esetében különösen fontos. Vannak olyan munkák, amelyek esetében a zártság védelmet is nyújt a használó közösség számára. Ilyen például a korábban már bemutatott Hollmén-Reuter-Sandman Architects Közösségi háza nőknek. Az épületrészek egy belső udvar köré szerveződnek, a belső zárt udvar napos oldala verandával kapcsolódik. Az árnyékolás szempontjából is fontosak a veranda oszlopának közeibe épített padok. A belső zárt, biztonságos kerthez csatlakozó fedett, nyitott terek a közösségi események színterei. Hasonló

A tornácok elrendezése a későbbi 20k épületsorozat alapelve.

Titanyen, Haiti Árvaház esetében a Portlandi Egyetem hallgatói az első látogatás alkalmával felfigyeltek rá, hogy a gyerekek és a felügyelők gyakran a hűvösebb délutáni órákban az épületek ajtájában lévő lépcsőn játszanak, ücsörögnek. Nappal a tűző napsütés miatt csak a téglalárcsokon át kukucskálnak. Az egyik hallgatóm előtérrel tervezett az épületek elé, amely árnyékot ad a kevésbé napsütötte időszakban is. A tervek szerint a szerkezet konyhakertet, futónövények hátszerkezetét is magába foglalja. 2013 telén a hallgatók megépítették a szerkezet egy továbbtervezett változatát.

A Biobrikett-száritó épületét elsősorban szabályozási korlátok miatt kellett kettő épületrészbe választani. A két épületrész közötti tér a munka tere, de a használat során a közösségi élet fontos színtere. Az épület közötti fedett-nyitott teret éjjel-nappal használták a helyiek, gyerekek és felnőttek egyaránt. A munka az arra járók számára jól látható, vonzó helyszín egyre több helyi embernek. Így a munkába való bekapcsolódás is könnyebben megy.

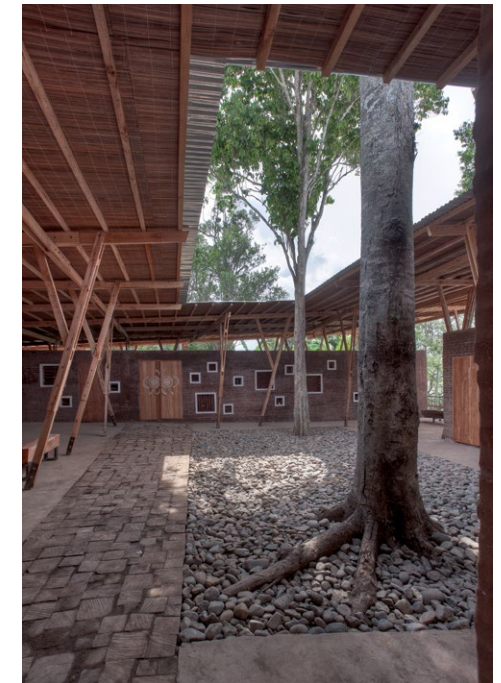
—Absztrakt, Tézisek, p.6

6. tézis

A szociális építészeti tervezési sajátossága, hogy a közlekedők és közösségi terek legtöbbször külső fedett, nyitott terekbe kerülnek, így ezek primer funkcionális helyszínekké válnak, a közösségi élet fontos színterei lesznek.

A szűkös anyagi körülmények takarékoskosságot kívánnak meg: takarékoskosság a forrásokkal, anyagokkal, szerkezetekkel, alaprajzzal és terekkel. A fedett, nyitott tereket olcsóbb megépíteni és fenntartani is, mindeközben alkalmasak közösségi összejövetelekre is. Ezek a fedett nyitott terek a közösségi használaton túl közlekedőként is funkcionálnak, ezzel az épületben zajló folyamatok átláthatósága is növelhető, így a biztonság is javul. A kifelé forduló terek nyitottságot közvetítenek, hívogatnak.

Cassia Coop oktatási központ / Sungai Penuh, Kerinci, Szumátra, Indonézia / TYIN Tegnestue Architects, 2011 —tyinarchitects.com

Megvalósítási modellek –
gazdasági képletek / egyetemhez köthető
stúdiók

Személyes kapcsolat révén 2012-től a BME Középülettervezési Tanszékről egy kis csoport (Fejérdy Péter DLA – egyetemi docens, Holczer Veronika – építész, Kemes Balázs DLA – egyetemi tanársegéd, Oroszlány Miklós doktorandusz és jómagam – mint DLA-iskola hallgató) kezdtünk el foglalkozni a telep és a közösség kihívásaival. Már az első látogatás után eldőlt, hogy segíteni szeretnénk, és a folytatás nem is volt kérdés, csak az, hogy honnan szerzünk hozzá támogatást, és mi lenne a legjobb segítség. A Máltai Szeretetszolgálattal közösen kerestük az éppen aktuális pályázatokban a lehetőséget építészeti munka létrehozására. Idővel az egyetem több kurzusa is rendszeresen a monori teleppel foglalkozott. A 2012 óta folyó kutatás alatt nem csak a szegényteleppel és az ott folyó élet sajátos törvényszerűségeivel ismerkedtünk meg, hanem azokkal a kezdeményezésekkel is, amik apró lépésekkel ugyan, de a problémák valódi gyökerét feltárva javítják az itt élők helyzetét. A különböző programokhoz kapcsolódóan aztán építészeti elképzeléseket fogalmaztunk meg, különböző kisebb épületeket terveztünk.

—Riportok, p.12. „Nem törekszünk arra, hogy mi indítsunk el projekteket egy közösségben, mert úgy gondoljuk ezeket a közösségeknek maguknak kell kezdeményezniük. De ha ez megtörténik, akkor együtt dolgozunk velük, partnerekként. Nem lépünk be egy közösség életébe és tesszük fel a kérdést nekik, hogy miért nem tesznek így vagy úgy. A mi álláspontunk valahol a kezdeményezés és a várakozás között van. Együttműködő partnerként veszünk részt a folyamatban.”

—Dan Pitera, 2013

A telepen az egyik legsikeresebb programot a délutáni tanodai oktatás jelenti, ami eddig egy ablaktalan fém

Monori, 2012. március —Fejérdy Péter DLA

hangárban folyt. 2014-re egy jóval komfortosabb lakóházba költözött a tanoda, ahol azonban lényegesen kisebb helyen zajlanak a foglalkozások. Látván, hogy mennyire szűkösek itt a kibontakozás téri keretei, egy új oktatási épület tervezésébe kezdtünk a hangár melletti üres területen. A kutatás és tervezés során egy olyan épület elképzelése alakult ki, aminek létrehozását egyrészt több kisebb építési ütemre lehet tagolni, másrészt a helyi emberek közreműködésével, közösen lehet megépíteni.

Párhuzamosan a tervezéssel adódott a volt amerikai ösztöndíjasok számára meghirdetett Alumni Engagement Innovation Fund pályázati lehetősége. Beadtuk a pályázatot, hogy az ekkor még csak szóban, illetve papíron létező tervekből valami megvalósulhasson. A pályázat írása közben fogalmaztunk meg a pontos további lépéseket, a programot, az építészeti szándékot, és elhatároztuk, hogy közösen, a különböző szakterületekről érkező volt amerikai ösztöndíjasok közreműködésével egy olyan mintaprojektet hozunk létre, amellyel segíthetjük a helyiek életét. 681 pályázat érkezett be 118 országból, 114 pályázat nyert, közte a mienk is.

6

Monori, Biobrikett-száritó

Monoron 400 fős roma szegregáció él a viszonylag kis területű informális Tabán telepen. A lakhatási körülmények rosszak, átlagosan 20 m²-en 5 ember él, a telep átlag életkora 20 év. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szociális munkásai 2004 óta folyamatos jelenléttel sokrétűen segítik a telep napi boldogulását.

50

51

Az építész szerepe –
szervezési sajátosságok / építő
közösség

—Riportok, p.18. „...a közösségekre alapuló építészeti munkacsoportok (community based design build studios) az elkötelezettség erejéről tanúskodnak, a másokért tett szolgálatok értékéről és arról a hosszantartó elégedettségéről, amit a közös munka okoz.”

—Steve Badanes, 2013

A pályázat sikere megteremtette a lehetőséget, hogy a még csak papíron létező gondolatokból valóság legyen. Már a legelején fontosnak tartottuk, hogy a telepiek is legyenek részesei a gondolkodásnak és kipróbáljuk, hogyan tudunk közösen dolgozni. A majdani tanoda telkén ezért egy kisebb épület közös építését vázoltuk fel. Már a próbaépítés során szeretnénk volna minél több helyi embert elérni, ezért olyan funkciót kerestünk, ami a többség hétköznapijaira is érzékelhető hatással lesz.

A Fulbright Alumni csoport tagjaiként építőmérnök, építészek, pszichológus, agrármérnök, közgazdászok 2014 során rendszeres találkozókat szerveztünk, igyekeztünk az általunk gyűjtött információkat egymással megosztani és közösen gondolkodni. Ezekre a workshopokra hívtunk szakértőket is, többek között Feldmár Nórát, aki tapasztalati tudásával segítette a brikettkészítést. Az Alumni csoport folyamatos impulzusai lendületben tartották a megkezdett brikettkészítést. Később az építés a kutatócsoport tagjainak vezetésével építészhallgatók bevonásával történt a telepi lakókkal kiegészülve. Az ott töltött idő alatt egyre nőtt a telepiek érdeklődése is.

„...Kicsit mindenki a magáénak érezte az épületet, a felnőttek, a tinédzserek és a gyerekek. A kisebb gyerekek talán sokkal jobban is, mint kellett volna. Valami új, valami izgalmas nőtt ki a semmiből, és részesei akartak lenni. Ha egy külsős ember messziről figyelt volna minket, azt hihette volna, hogy feketén

gyerekeket dolgoztatunk, annyira sok gyerek vett részt az építkezésen. Végre történt valami a telepen, voltak új arcok, felügyelettel ki lehetett próbálni dolgokat, amit eddig apa nem engedett vagy még soha nem is láthattak, lehet tenyéryomót hagyni a betonban és sok dicséretet kapni.” (Brikett könyv, nézőpontok Útikalauz Pesti stopposoknak, Oláh Zsolt, Magyar Máltai Szeretetszolgálat)

Az építkezésnek köszönhetően a családok újra megtapasztalhatták a közösség erejét. Az erről kapott visszajelzéseknek nagyon örültünk.

„...Az építkezés közben kis csoportok szerveződtek (újjá). Régen a telep életében normális volt, hogy kalákában segítettek egymáson az emberek, és így mindenki könnyebben boldogult. Az idő folyamán a közösség nagy öregei kihaltak, és az egyre nehezebb életkörülmények miatt egyre több új család költözött be a telepre. Így a régi, homogén, jól működő közösség lecserélődött, és helyükre tapasztalatlan fiatalok érkeztek, akik szerény túlélési eszköztárukkal keménykedéssel és rivalizálással próbálták túlélni. Az eredménye egy teljesen széthúzó, hatalmi érdekszövetségi rendszerre felépülő csoportosulás, egyfajta klikkesedés.” (Brikett könyv, nézőpontok Útikalauz Pesti stopposoknak, Oláh Zsolt, Magyar Máltai Szeretetszolgálat)

Szociális példák
csoportjai – napi boldogulást
segítő

A helyi viszonyokat jól ismerő Máltai Szeretetszolgálat meglévő terveihez kapcsolódtunk, azokhoz igyekeztünk igazodni, az életkörülmények javítási lehetőségét kerestük. A monori telepen is komoly problémát jelent télen a fűtés megoldása. Amikor az ember fázik, akkor bármit eléget, nem számít sem az egészsége, sem az, hogy mennyi pénz/munka árán szerzett a potenciális fűtőanyag.³¹ Ezen a helyzeten tud javítani egy Biobrikett-szárító. A brikettkészítés technológiáját egy amerikai szervezet, a Legacy Foundation fejlesztette ki.

52

31 Amikor a házban megközelíti a fagyponthoz a hőmérséklet, valamit csinálni kell. A hideg egy bizonyos fok után fáj. Nem is kicsit. Ilyenkor nincs kérdés, hogy honnan, valahogy tüzelőt kell szerezni. Vagy megfagy a család. Ilyenkor nem számít, hogy a rendőrség egyre jobban figyel, és pillanatok alatt összejön a börtön a kifizethetetlen büntetésekből. Ilyenkor nem számít, hogy megint kérdőre vonják majd, hogy miért nem gondolkodik előre, amikor eltűzeli a család egyetlen szekrényét. (Biobrikett-szárító, Monor Építőtábor, nézőpontok: Tabáni álmom, Bárti Márton, Magyar Máltai Szeretetszolgálat)

Biobrikett-szárító építés, Monor 2014
—saját fotó

Biobrikett-szárító, Monor 2014
—Bocznán Zsófia – KépekKöcske Építész Média Kör

53

Magyarországon Feldmár Nóra és az Igazgyöngy Alapítvány használta először a technológiát egy szegénységgel küzdő településen, Toldon. A technológia előnye, hogy kézi erővel, helyi anyagokból tudja a közösség magának előállítani a tüzelőt. Az általunk elképzelt és a közösséggel együtt megépített épület a gépek tárolására, valamint a brikettek szárítására és tárolására alkalmas. A két épület közötti tér a munka és a közösségi események helyszíne.

Tervezési sajátosságok

A tervezés során a takarékoság fontos szempont volt, mind a kivitelezést, mind a jövőbeli üzemeltetést tekintve. Az építkezés szükséges segédszerkezeteit szinte teljes mértékben újra felhasználtuk, például a betonlap zsalu anyagából később szárítópalc és tároló raklapok készültek. Az épület betonlapon 25 cm vastag falazott falszerkezettel koszorú nélkül készült. A falakat és a tetőt vonóvasak kötik össze. Az alacsony hajlásszögű tetőt hullámpala fedés borítja. A déli oldali fal a szabályozás által megengedett legmagasabb, valamint a 10 fokos hajlásszög is ideálisabb beesési szöveget biztosít, így maximalizáltuk a beeső napenergiát. A ház a tetőről és a falakról elnyelt napenergiát hasznosítja passzív módon: az elnyelt napsugárzás felmelegíti a szárítóhelyiség levegőjét, amely ezáltal több nedvességet tud felvenni és felfele áramlásával természetes légmozgást is generál. A folyamatos áramlást a lábazati téglalyukak és a gerincnél szabadon hagyott gerendaközök biztosítják. A tetőfelületre érkező csapadékot összegyűjtjük, majd ezt használjuk fel a brikettek gyártásához.

A biobrikettüzem két kis tömege által közre zárt külső fedett tér maga a munkavégzés tere. Az átmeneti tér még ennél is több szerepet tölt be azóta: este és hétvégén a gyerekek játszóhelye lett, éjjel pedig a fedett, nyitott téren ülnek a helyiek.

A biobrikettek kötőanyagát, az újra felhasznált papírt nagyrészt a helyi boltok ajánlották fel. Ez a környezet-tudatosság mellett azért is fontos, mert így a telepen

kívülre is eljut a hír, hogy a Tabánban történik valami, segíthet a két világ közötti kapu kinyitásában.

A brikettszárító építése óta eltelt idő alatt sok helyre eljutott a munkánk híre. Kiállítás készült róla, kiadvány, internetes kiadvány, a Szeretetszolgálat és a helyi Önkormányzat is többször meghívta az építészcsoporthoz munkatársait, hogy dolgozzanak együtt a hosszú távú koncepció kialakításán. Mindemellett a helyiek használják az épületet, és visszavárják az építészeket.

—Absztrakt, Tézisek, p.7.

7. tézis

A szociális építészet esztétikája a közösség környezetét elfogadhatóbbá, élhetőbbé, szebbé teszi. Használói számára büszkeséget jelent, és ez az érzelmi kötődés az épület hosszú távú használatát és állandó fenntartását biztosítja.

Az épületről való gondoskodás és annak fenntartása akkor marad el, ha a közösség tagjai azt nem érzik magukénak, a létrehozás folyamatában nem vettek részt, vagy az elkészült épület nem jelent büszkeséget.

—Absztrakt, Tézisek, p.7.

8. tézis

A szociális munkát végző építész a közösség szolgálatában tevékenykedik, és ebben nagy szerepe van a személyes motivációnak és személyességnek.

A hosszasan elhúzódó és komplex projektek, gyakran többszörösen terhelt élethelyzetek a szakmai kihívásokon túl emberi helytállást is igényelnek. Az építészeti jószolgálatot elhivatottságból végző egyének munkájának fontos fizetsége a szakmai ismeretek és képességek elsajátításán túl a szubjektív tapasztalás, új és sokszínű személyes kapcsolatok kialakulása.

Biobrikett-szárító, Monor 2014
—Soltész László

Biobrikett-szárító kiállítás MÉSZ, 2014. december
—Kemes Balázs DLA

7

Zárszó

Remélem hogy a szociális építészetet jellemző felhasználó központú, holisztikus megközelítésű tervezés és gyakorlat egyre több helyen jelenik meg. A szaporodó példaértékű munkák egyre több tervezőt ösztönöznek szakmai szerepvállalásra. Ugyanis a világ abba az irányba halad, hogy egyre szélesebb körben válik szükségessé a személyes és szakmai szerepvállalás. A megvalósult munkák a környezeti és társadalmi problémákat enyhíthetik. A szakma társadalmi elismertsége is növekszik.

Értékálló és racionális építészeti megoldások, olyan stratégiák, amelyek segítik a közösség életét, igyekeznek a lehető legjobb megoldást nyújtani, a lehető legtermészetesebb módon. Olyan építészeti célok és szándékok, amelyek bármely középület tervezése, építése során érvényesek lehetnek.

A jövő építésére tehát új feladatok várnak, újfajta szakértelemre van szükség. Közös felelősségünk a világban felhasznált energiák helyes, és takarékos felhasználása, a jövő nemzedékének környezete. Fontos, hogy a jövőben az építészoktatásban is teret kapjanak a környezettudatosságot szem előtt tartó, komplex építészeti gondolkodást megkívánó, közösségeket szolgáló programok.

—Riportok, p.7. „Néha úgy tűnik, hogy a közösségi célú kezdeményezéseket a fő irányvonalon kívül eső alternatívaként kezelik, holott ezeknek a megközelítéseknek kellene a középpontban állniuk, magától értetődőnek lenniük.”

—Teddy Cruz, 2013

8

Nyilatkozat

Nyilatkozat önálló munkáról, hivatkozások átvételéről és a nyilvánosságra hozatalról

Alulírott Fazekas Katalin kijelentem, hogy ezt a doktori-értekezést magam készítettem és abban csak a megadott forrásokat használtam fel. Minden olyan részt, amelyet szó szerint, vagy azonos tartalomban, de átfogalmazva más forrásból átvettem, egyértelműen, a forrás megadásával megjelöltem.

Hozzájárulok a doktori értekezésem interneten történő nyilvánosságra hozatalához korlátozás nélkül, de eseti hozzájárulásommal.

Budapest, 2017. január

Fazekas Katalin

Felhasznált irodalom

Aravena, Alejandro szerk.; Iacobelli, Andrés szerk. (2016): *Elemental – Incremental Housing and Participatory Design Manual*, Hatje Cantz

Architecture for Humanity; Stohr, Kate szerk.; Sinclair, Cameron szerk. (2006): *Design Like You Give A Damn: Architectural Responses To Humanitarian Crises*. Thames&Hudson

Bouman, Ole (2009): *Architecture of Consequence, Dutch Designs on the Future*, p.4, NAI Publishers, Rotterdam

Brillembourg, Alfred szerk.; Feireiss, Kristin szerk.; Klumpner, Hubert szerk. (2005): *Informal City: Caracas Case*. Prestel Publishing

Eberle, Dietmar (2010): *Foreword*, In: Dietmar Eberle szerk., Pia Simmendinger szerk.: *From City to House: A Design Theory*, gta publishers, Zürich

Fathy, Hassan: Architecture for the Poor: An experiment in rural Egypt (2000): *The University of Chicago Press*

Fehér Angéla szerk., Marozsán Csilla szerk., Pattermann Csilla szerk. (2011): *Jelenlét-módszertan mesék a telepi munkáról. Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Budapest*

Freear, Andrew; Barthel, Elena; Oppenheimer Dean, Andrea; Hursley, Timothy (2014): *Rural Studio at Twenty: Designing and Building in Hale County, Alabama*, Princeton Architectural Press

Kiss Dávid (2011): *Cigánytelep nyolctól négyig – Dávid naplója. Magyar Máltai Szeretetszolgálat*

Pozsár Péter szerk. (2016): *Builders – Socially Engaged Architecture from Hungary*, Hellowood Kft.

Lepik, Andres (2010): *Small Scale, Big Change. The Museum of Modern Art, New York*

Lepik, Andreas; Simone Bader, Vera; Körner, Peter; Sturm, Philipp: *Think Global, Build Social – Architecture for a Better World*, Goethe Institute

Oppenheimer Dean, Andrea (2002): *Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Decency*. Princeton Architectural Press

Rocca, Alessandro (2010): *Architecture Low Cost, Low Tech: Invention et stratégies*, Actes Sud

Sykes, Krista A. (2010): *Constructing a New Agenda: Architectural Theory 1993–2009.*, Princeton Architectural Press

Kiadványok

Aravena, Alejandro (2016): *Reporting from the Front: 15th International Architecture Exhibition, Volume I. and Volume II.*, Marsilio

Lepik, Andres; Exhibition Catalogue: *Think Global, Build Social! Architectures for a Better World*

Smithsonian Institution (2013): *Design and Social Impact, A Cross – Sectoral Agenda for Design Education, Research, and Practice*

Folyóirat

Mpotokwane, Pulane, *Long section, Expect the best c. cikk*, Mass Design Group, In: *MARK magazin #61 2016, april/may, p.104–113*

Internetes források

Baratta, Paolo; *President of La Biennale di Venezia: Introduction* <http://www.labiennale.org/en/architecture/news/22-02.html> utolsó megtekintés: 2017. január

About CPID <https://www.pdx.edu/public-interest-design/about-cpid> utolsó megtekintés: 2017. január

Cruz, Teddy https://en.wikipedia.org/wiki/Teddy_Cruz, <http://visarts.ucsd.edu/faculty/teddy-cruz> utolsó megtekintés: 2017. január

Detroit Future City, 2012 Detroit Strategic Framework (2013): https://detroitfuturecity.com/wp-content/uploads/2014/02/DFC_ExecutiveSummary_2ndEd.pdf utolsó megtekintés: 2017. január

Detroit Works Project Long Term Planning <http://www.dcdc-udm.org/projects/strategies/dwltpl/> utolsó megtekintés: 2017. január

Fathy, Hassan: Architecture for the Poor: An experiment in rural Egypt (2000) <http://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/A/bo3641441.html> utolsó megtekintés: 2017. január

Farkas Péter: Rosszabbodó szociális helyzet és kirekesztettség Magyarországon a válság időszakában <http://www.magyardipla.hu/szegenyseg-konferencia-cikkek-hu/267-rosszabbodo-szocialis-helyzet-es-a-kirekesztettseg-magyarorszag-a-valsag-idszakaban-> utolsó megtekintés: 2017. január

Heringer, Anna; Roswag, Eike: Handmade School <http://www.archdaily.com/51664/handmade-school-anna-heringer-eike-roswag> utolsó megtekintés: 2017. január

Heringer, Anna; Roswag, Eike: METI Handmade school https://en.wikipedia.org/wiki/METI_Handmade_School, utolsó megtekintés: 2017. január

Heringer, Anna; Rauch, Martin; Lepik, Andres: Mud works! Architecture Biennale 2016, Venice <http://www.anna-heringer.com/index.php?id=96>

Le Corbusier, Építészet vagy forradalom http://www.urb.bme.hu/segedlet/bevep/szoveg/le_corbusier_epiteszet_vagy_forradalom.pdf utolsó megtekintés: 2017. január

Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable <http://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/> utolsó megtekintés: 2017. január

MASS Design Group: Curry Stone Design Prize videó – 2012 <https://www.youtube.com/watch?v=2Mzqmx08ic> utolsó megtekintés: 2017. január

Peterson, John; founder of Public Architecture, appointed curator of the Loeb Fellowship <http://www.gsd.harvard.edu/2015/04/john-peterson-founder-of-public-architecture-appointed-curator/> utolsó megtekintés: 2017. január

www.holcimfoundation.org

www.laufenmanifesto.org

Előadások

CommON Architecture konferencia, BME, 2012. május. 2.

Social Economical Environmental Design – Public Interest Design Institute, 2013. május, Portland, OR

Fazekas Katalin
DLA értekezés — Közösség és építészet. Komplex tervezői megközelítések

Témavezető — Cságoly Ferenc DLA, DSc
Mestermunka — Biobrikett-szárító, Monor

Készült 10 példányban.
Grafikai terv — Juhász Veronika
Papír — SH Recycling 350g/m², CyclusOfset g 120g/m², Lightset 80g/m²
Betűtípus — PF Encore Sans Pro
Nyomda — Monobit Nyomda Kft.

BME Építőművészeti Doktori Iskola
Budapest, 2017. január

Mestermunka bemutatása

- 1
Biobrikett-szárító,
Monor
- 2
A Biobrikett-szárító
szervezői, segítői és résztvevői
- 3
Monori
kronológia

Szakmai önéletrajz

1 Biobrikett-szárító, Monor

Néhány éves előkészítő munka után 2014-ben az építész munkacsoport (Fazekas Katalin, Fejérdy Péter DLA, Holczer Veronika, Oroszlány Miklós, Kemes Balázs DLA) a Magyar Máltai Szeretetszolgálat helyi munkatársaival közösen arra a következtetésre jutott, hogy egy tanoda és egy kis manufaktúra épülete segíthetné legjobban a monori Tabán közösségének életét. Helyszínül a terület súlypontjában elhelyezkedő, a Szeretetszolgálat tulajdonában lévő Bercsényi utcai telek adódott. Stratégiánk az volt, hogy először egy kisebb bevezető munkát tervezünk és építünk. Így jött létre a szárító épülete, amely a foglalkoztatásban és a téli tüzelőanyag ellátásban nyújt segítséget a mélyszegénységben élő családok számára. A brikett papírból, mezőgazdasági és faipari hulladékból valamint vízből kézi technológiával előállított tüzelőanyag. Gyakran nem elegendő a száraz tűzifa a telepen, ezt a hiányt kívántuk pótolni.

Az építési előírások, a telken már meglévő hangár épülete és a leendő tanoda pozíciója meghatározták a szárító helyét. A közel 60 m²-es Biobrikett-szárító két épületrészből áll: az egyik a szerszámok tárolására, a másik az elkészült brikettek szárítására szolgál. A két épület közötti részen zajlik az alapanyagok előkészítése (papír aprítás), a brikettek préselése, a közös munka.

A frissen elkészült brikettek a napsütötte déli homlokzat téglá konzoljaira helyezett deszkákon száradnak. A munkafolyamat befejező fázisaként a belső polcokra kerülnek. A szárítóban a passzív napenergia felhasználásának köszönhetően közel állandó a szellőzés, a természetes légmozgás. A napsütéses időszakban a déli homlokzat felmelegszik, az északi oldal

lábazati részén található beszellőzőkön keresztül a hidegebb levegő beáramlik. A hőmérsékletkülönbség miatt a meleg levegő felszáll, a tetőgerincnél szabadon hagyott gerendaközökön kiáramlik. A tetőről összegyűjtött víz a brikettkészítés során felhasználásra kerül.

Megvalósítás összesen öt hetet felölelő nyári táborokban zajlott. Mivel már a tervezés során tudtuk, hogy az építés egyetemisták és a helyiek közös munkája lesz, ezért ezt az épület szerkezeti kialakításánál is figyelembe vettük. További tervezési szempont volt, hogy az építés során minél kevesebb hulladék keletkezzen és az üzemeltetés gazdaságos legyen. A telken lévő feltöltés miatt a teherhordó talaj mélyen található, így olcsóbb és ésszerűbb választás volt lemezalap építése. Sőt ezáltal egy esetleges funkcióváltás lehetőségét is megteremtettük. A 25 cm vastag falakat kisméretű tömör téglából építettük telibe fugázva. Az időjárásnak jobban kitett lábazati részen a felmenő szerkezetek 60 cm magasságig klinkertéglából készültek.

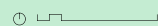
Az épület mérete és a számunkra elérhető technológia okán vasbeton koszorú helyett vonóvasakkal fogtuk össze a falakat és kötöttük le a tető szerkezetét. A 10 fokos tető szerkezete hagyományos fa, hullámpala fedéssel.

Az elkészült épületnek rendhagyó módon két nyitőünnepsége volt. Az első a helyszínen, majd néhány héttel később a második a Magyar Építőművészek Szövetségének Kós Károly termében tartottuk. A kiállításmegnyitón megjelentek az építésben részt vevő hallgatók, helyiek, építészek, családtagok és érdeklődők. A Brikettszárító azóta váltakozó hatékonysággal rendeltetésszerűen működik. A munkacsoport továbbra is aktív, a telep jövőjének tervezésében fontos szerepet játszik.

—helyszínrajz

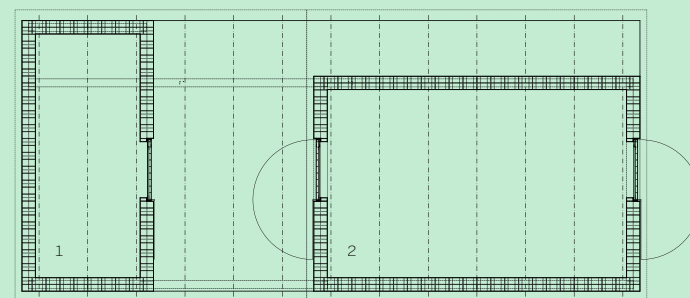
- 1 Fürdőház és focipálya
- 2 Biobrikett manufaktúra
- 3 Hangár
- 4 Gyerekház
- 5 Tanoda

4

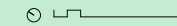

Biobrikett-száritó, Monor, 2014
—Kemes Balázs DLA

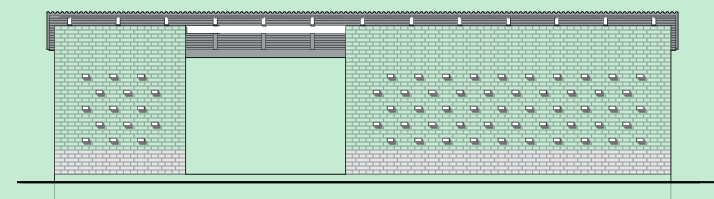

—alaprajz

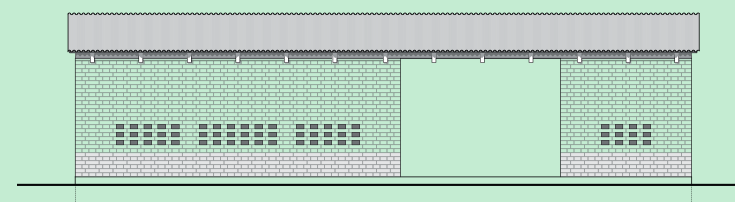
- 1 tároló
- 2 szárító

5

—DNY-i homlokzat

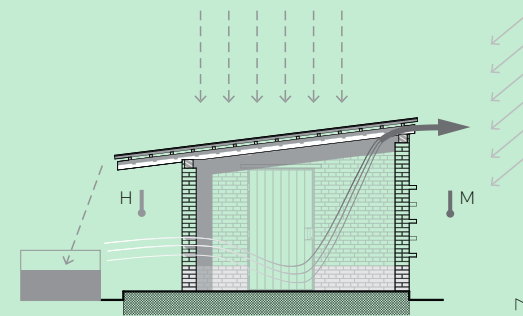

—ÉK-i homlokzat

Biobrikett-szárító, Monor, 2014
—Nagy Stefánia

6

Biobrikett-szárító
—működési ábra

Biobrikett-szárító polc, Monor, 2014
—Kemes Balázs DLA

2

A Biobrikett-szárító
szervezői,
segítői és résztvevői
(2012–) 2014

Biobrikett-szárító, Monor, 2014
—Nagy Stefánia

Szervezők:

Fazekas Katalin, Fejérdy Péter DLA,
Holczer Veronika, Kemes Balázs DLA,
Oroszlány Miklós

Magyar Máltai Szeretetszolgálat:

Bátki Márton, Gál Ilona, Juhász Katalin,
Kiss Dávid, Lantos Szilárd, Oláh Zsolt,
Szarka Gábor

Alumni:

Fazekas Katalin (projekt koordinátor),
Oroszlány Miklós (projekt koordinátor)
Dezső Linda, Dr. Botos Barbara,
German Daniel, Jr. Garrett Roger,
Losonczi Anna, Márton Zsófia,
Olti Máté, Portschy Szabolcs, Richter
Júlia, Szendrői László, Tarnai Dóra,
Túry Krisztina

Terv:

Fazekas Katalin, Fejérdy Péter DLA,
Kemes Balázs DLA, Oroszlány Miklós
Vilics Árpád, Egyed Veronika,
Fódi Dóra, Iszak Bálint, Nagy Orsolya,
Polarecki Tamás

Konzulensek:

Bátki Márton (szociális munkás),
Feldmár Nóra (ipari ökológus),
Görög Péter (talajmechanikus),
Hegyzi Dezső (statikus), Krizsanics
Ádám-Tibor (műszaki vezető),
Páricsy Zoltán (épületszerkezeti
szakértő), Szikra Csaba (épületgépész),
Takács Bence (geodéta)

Tábor résztvevők:

Kemes Balázs DLA (táborvezető), Soltész
László (segédvezető), Sztavropulosz
Nikolász (segédvezető), Nagy Stefánia
(fotó), Bognár Melinda, Buella Csaba,
Csapó Viktória, Dombrovsky Zsófia,
Fazekas Katalin, Fejérdy Péter DLA, Fekete
Csilla, Grátz Sarolt, Iszak Bálint, Miklós
Zsófia, Farkas Anna, Kovács Lili, László
Tamás, Lévy Áron, Lóv Márton, Madura
Fruzsina, Megyesi Gabriella, Nagy Balázs,
Nagy Diána, Novák Zsanett, Oroszlány
Miklós, Polarecki Tamás, Schmotzer
Vilmos, Szigeti Anett Kata, Tóth Zoltán
András, Veres Laura, Vilics Árpád, Virág
István, Zalavári Sára, Z. Szabó Márton

Monori segítők:

Gulyás Béla (Bélu), Gulyás Lacika
(Kingkong), Gyenes Ferenc (Feribá),
Horváth Norbert (Norbi), Kállai Krisztián
(Apu), Kolompár József (Luszió), Oláh
Gábor (Perverz), Oláh József (Szaki),
Oláh Józsefné (Jolika), Oláh Krisztián
(Krisztián), Oláh Mihály, Oláh Mihály
(Kis Misike), Oláh Mihály (Nagy Misike),
Seres Gábor (Bubó), Seres Gábor
(Kis Bubó), Szőnyi Csaba (Csabi), Vidák
László (Cukorbeteg)

Film:

Képkocka

Támogatók:

Alumni Engagement Innovation Fund,
Amerikai Nagykövetség, Magyar
Művészeti Akadémia, Betonpartner
Magyarország Kft., Gyümölcstárhely,
Kossuth Lajos Általános Iskola
Monor, Théta Hungária Kft.,
BME Építőművészeti Doktori Iskola,
BME Középülettervezési Tanszék,
BME Általános- és Felsőgeodézia
Tanszék, Magyar Máltai Szeretet-
szolgálat, Tutor Alapítvány

3. Monori kronológia

2012
február 13.
Egyeztetés Bátki Mártonnal,
a Jelenlét Program vezetőjével.
március 07
Első látogatás a telepen.
március 28.
Második látogatás a telepen.
július 10.
Negyedik látogatás a telepen.
augusztus
Stratégiai gondolatok összefoglalása
a három lehetséges beavatkozási
helyszínrre.
szeptember
I. Kiskomplex kurzus a monori
Tabán telepre.
Hallgatók: Kalmár Elena, Kárpáti Fanni,
Major Flóra, Motesiczki Tímea, Pánczél
Julia, Titkos Ádám, Varga Tímea
Oktatók: Fejérdy Péter, Major György
szeptember
Helyszíni bejárás, Máltai
vendéglőadások.
október 20.
Vályogtapasztási gyakorlat
Tápióbicskén Gáspár Jánosnál.

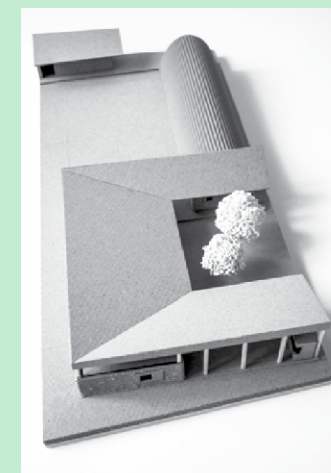
2013.
január
Kiállítás a MMSZ budapesti központ-
jában a hallgatói tervekbeől.
tavasz
Hallgatói tervek kiállítása
Monoron a Hangárban.

március
Új tanoda vázlaterv készítése Batizi-
Pócsi Péter hallgató bevonásával.
április
Vázlaterv bemutatása a Hangárban
a bevonható fiataloknak.
május
Vázlaterv bemutatása a Főépítési
irodán (a Főépítész támogatásáról
biztosít minket).
június
Az Önkormányzat hivatalos válasza:
bontási határozat a 2004-ben illegáli-
san épített hangár épületére
2013 július
Fazekas Katalin és Oroszlány Miklós
(Fulbright Alumni) pályázata nyer,
így pénzt tudunk hozni a monori
biobrikettüzem beindításához. Az
építkezés 2014 nyarán indulhat el.
szeptember
A Málta a közösségi házépítésre szánt
pénzből (7 millió Ft) megvásárolja
a telep szélén álló gyerekház melletti
házat, ahová a tanoda átköltözik. Így a
hangárban megszűnik az Önkormányzat
számára elfogadhatatlan közösségi
tevékenység.
szeptember
II. Kiskomplex kurzus
a monori Tabán telepre.
Hallgatók: Detre János, Egyed
Veronika, Fódi Dóra, Furmann Lőrinc,
Iszak Bálint, Nagy Gábor, Nagy Orsolya,
Polarecki Tamás, Sass Petra

10

Oktatók: Holczer Vera, Kemes Balázs,
Oroszlány Miklós

2014.
január 06.
Féléves tervek prezentációja. Bátki
Márton is jelen van. Jelenleg
a tanoda és a gyerekház telkének jó
felhasználásáról gondolkodnak. Lehet,
hogy megint lesz focipálya pályázat. A
hangár telkén jó lenne a biobrikettezés.
február 31.
Dmitri Tarakhovsky, Amerikai
Nagykövetség kulturális attaséjának
látogatása.
március 06-tól
Tábor előkészítése a II. Kiskomplex
kurzus hallgatóival.
június 23-29.
I. tábor, alapozás készítése.
augusztus 04-13.
II. tábor, falazás megkezdése.
augusztus 11.
Dmitri Tarakhovsky, Amerikai
Nagykövetség kulturális attaséjának
látogatása.
augusztus 15-24.
III. tábor, falazás befejezése.
augusztus 25-31.
Ráadás tábor, tetőszerkezet építése.
szept. 19-21.
Befejező munkálatok, átadás.
december 2.
Kiállítás nyílik a MÉSZ székházában.

Hangár, Biobrikett-szárító és Tanoda
—modell: Batizi Pócsi Péter

11

Szakmai önéletrajz

Tanulmányok	Munkatapasztalat
2012–2013 Fulbright látogató doktorandusz kutató (Visiting Student Researcher), Portland State University (PSU) Témavezető: Sergio Palleroni	2014- Kettőopera Stúdió alapító, társalapító: Vilics Árpád
2009–2012 Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészmérnöki kar, Középülettervezési Tanszék, Építőművészeti Doktori iskola – abszolutórium témavezető: Cságoly Ferenc DLA, DSc egyetemi tanár téma: Szociális empátia az építészetben Fokozatszerzés várható dátuma: 2017 2008	2013-2014 Allied Works Architecture, építész munkatárs, Portland, Oregon, Egyesült Államok 2009-2011 Zsuffa és Kalmár Építészműterem, építész munkatárs, Budapest 2008 Egyperegny Építészműterem, építész munkatárs, Budapest 2006 Roeleveld és Sikkes Építésziroda, építész munkatárs, Budapest 2005 gyakorlat Karácsony Tamásnál, Budapest
Okleveles építészmérnöki diploma, kiegészítve Építésztervező modullal, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 2004-2005	Szakmai munkák 2016
Tamperei Műszaki Egyetem (Technical University of Tampere), Finnország, Erasmus ösztöndíj keretein belül 2000-2008	Többlakásos társasház, Budapest, VII. kerület., Vilics Árpáddal 2016
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészmérnöki kar Középülettervezési Tanszék Építésztervező Modul 1995-1999	Többlakásos társasház, Győr, Vilics Árpáddal 2015 Villa, Budapest, XII. Ker. Alkony út, Vilics Árpáddal 2014
Alternatív Közgazdasági Gimnázium, Budapest	Biobrikett Manufaktúra, Monor, Fejérdy Péter DLA-val, Oroszlány Miklóssal és Kemes Balázs DLA-val – megépült

12

2014 Mozambiki Egyesült Államok Nagykövetség, Maputo, Mozambik, engedélyezési és kiviteli terv, Allied Works Architecture 2014 Theory c. központja, New York, Egyesült Államok, konceptió terv, Allied Works Architecture 2013 Családi ház, Balatonszárszó építészet és belsőépítészet, Vilics Árpáddal – megépült 2012 Vízfarm és közösségi tér, Titanyen, Haiti 2012 Szent István tér rehabilitációja, Újpest, Antal Gabriellával, Jószi Ágnessel és Kovács Zsófiával 2012 Épített Közösség, Velencei Építészeti Biennále kurátori pályázata, Antal Gabriellával, Kemes Balázssal, Somogyi Krisztinával 2012 PlaNET projekt, BME Építőművészeti Doktori Iskola, Jószi Ágnessel 2012 A Kálvária tér rehabilitációja, BME Építőművészeti Doktori Iskola, Antal Gabriellával 2011 RádVÁR projekt, Budai vár, Szent György tér, BME Építőművészeti Doktori Iskola, Paál Zsófiával 2010 Magyar Nemzeti Galéria rehabilitációja, meghívásos ötletpályázat
--

a BME Építőművészeti Doktori Iskola kiírásában – II. hely., Antal Gabriellával 2010 Ady Endre Művelődési Központ és Könyvtár átalakítása, Nyergesújfalú, pályázat., Antal Gabriellával 2010 Családi ház terv, III. kerület, Zsuffa és Kalmár Építészműterem 2010 Maribor EKF, 2012 pályázat, kiemelt megvétel, Zsuffa és Kalmár Építészműterem 2009 Csepel Művek – a kijelölt területek rehabilitációja ötletpályázat a BME Építőművészeti Doktori Iskola kiírásában – megosztott I. hely, Antal Gabriellával 2009 HungaroControl légiirányító központ, tender terv, Zsuffa és Kalmár Építészműterem 2009 Budaörsi Hársfa utcai Óvoda tervpályázat, Zombor Gábor munkatársaként 2009 Sümegei vár felújítása, koncepció és engedélyezési terv, Zsuffa és Kalmár Építészműterem 2009 4+2 lakásos társasház, Zuhany u., Budapest, engedélyezési és kiviteli terv, Zsuffa és Kalmár Építészműterem 2008 „A Szombathelyi Weöres Sándor Színház új épülete” építészeti és városrendezési ötletpályázat, I. helyezés, Zsuffa és Kalmár Építészműterem
---

13

2008	2014
Haris apartmanház és konferencia Központ, Budapest, kiviteli terv, Egyperegy Építész Múterem	Biobrikett Szárító c. előadás Oroszlány Miklóssal és Kemes Balázssal, Demokrácia Éjszakáján
2008	2014
Családi ház átalakítás, Budakeszi, konceptióterv, Benárd Aurél munkatársaként	Portland State University Haiti Programja c. előadása a Környezet- tudatos építés szakmérnöki szak Fenntartható épülettervezési stratégiák c. tárgyán
2007	2014
Szálloda a Clark Ádám téren, Budapest, kiemelt megvétel, Klobusovszki Péter munkatársaként	Amerikai egyetemi tapasztalatok, DLA iskola előadás
2006	2013 tavasz
TDK pályázat, Otthonos jövő, +n, BME, Antal Gabriellával és Potzner Ádámmal	Architectural Design, szabadon választható tárgy oktatás, PSU
2004	2013
Műemléki felmérés, Deák ház, Paks, Karácsony Tamásnál	Social Architecture c. előadás, PSU
2004	2012 őszi
Művészeti Csatorna a Margit hídon, I. helyezés	Arch 480, Architectural Design Studio 4 (negyedéves tárgy) oktatás, PSU
2004	2012 tavasz
Folly pályázat, Multifunkcionális Központ, Finnország, különdíj	Középülettervezés 2 (másodéves tárgy) oktatás, BME
	2011 őszi
	Tanszéki terv (harmadéves tárgy) oktatás, BME
Előadások, oktatói tapasztalat	2011 tavasz
	Középülettervezés 2. (másodéves tárgy) oktatás, BME
2016	2010 őszi
Szociális Építészettről c. előadás Meet the Scientist program keretein belül, Pannonhalmi Bencés Gimnázium	Tanszéki terv (harmadéves tárgy) oktatás, BME
2016	2010 tavasz
Monor Biobrikett Szárító c. előadás Oroszlány Miklóssal, American Corner, Budapesti Gazdasági Egyetem	Középülettervezés 2 (másodéves tárgy) oktatás, BME
2015	2009 őszi
Monor Biobrikett Szárító c. előadás Oroszlány Miklóssal, Creative Construction Conference, Krakkó	Térkompozíció (elsőéves tárgy) oktatás, BME
	2009 tavasz
	Építészet alapjai 2 (elsőéves tárgy) oktatás, BME

Kiállítás részvétel	2005
	Folly pályázat – TUT Egyetemi kiállítás, Tampere, Finnország
2017	2004
Biobrikett szárító – Think Global, Build Social! + Builders/Építők című építészeti kiállítás, MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központ, Debrecen	Csónakház terve – N&n galéria, 'beadás' című kiállítás, Budapest
2016	2004
Biobrikett szárító -Think Global, Build Social! + Builders/Építők című építészeti kiállítás, FUGA Építészeti Központ, Budapest	Csónakház terve – Egyetemi kiállítás, Zebegény
2014	2004
Biobrikett szárító - Monor Építőtábor című kiállítás, Kós Károly terem, Építészek háza, Budapest	Művészeti csatorna – Egyetemi kiállítás, BME, Budapest
2012	2003
PlaNET koncepció – 5. Fenntartható- sági Nap, Millenáris Park, Budapest	20 lakásos foghíjbeépítés Józsefvárosban – Művészeti Egyetemek Fesztiválja, Millenáris Park, Budapest
2011	2002
Biobrikett szárító – Munkák a DLA iskolából, DLA_MOST című kiállítás, FUGA Építészeti Központ, Budapest	Családi ház átalakítás, Mezőkövesd – Egyetemi kiállítás, BME
2010	Publikációk
Művészeti Galéria, Diplomamunka – Nemzetközi Model Fesztivál, Műcsarnok, Budapest	2016
2008	Cikk: Belülről kifelé Nyaralóépület, Balatonszárszó, szöveg: Szabó Levente DLA, In: Magyar Építőművészet 2016/02, p. 46–49.
Művészeti Galéria, Diplomamunka – MÉK Diplomadíj Kiállítás, Erzsébet téri Gödör Klub, Budapest	2016
2008	Biobrikett szárító, In: Builders, Socially Engaged Architecture from Hungary, szöveg: Kemes Balázs DLA, Szerk.: Pozsár Péter, Hellowood Kft., Budapest, p. 98–113.
Művészeti Galéria, Diplomamunka – N&n galéria, 'középkedés' című kiállítás, Budapest	2015
2005	Cikk: Tájra hangolva, Nyaraló Balaton- szárszó, szöveg: Hoffmann Petra, In: Magyar Építőművészet 2015/8, p. 14–19.

2015	Díjak, elismerések
Cikk: A_pro' / Biobrikett szárító – Monor, Tabán, szöveg: Kemes Balázs DLA, In: Metszet, 2015/1, p. 12–13.	2014 Engagment Innovation Fund 2014 projekt támogatás, Egyesült Államok, Hátrányos helyzetű közösségek megszólítása kategóriában
2014	2012
Nemzetközi kitekintés és Építési stratégia című fejezetek, In: Biobrikett szárító – Monor Építőtábor, kiadó: Fazekas Katalin, Oroszlány Miklós; szerkesztette: Fazekas Katalin, Oroszlány Miklós, Kemes Balázs DLA, p. 16., 30.	Fulbright látogató doktorandusz kutató (Visiting student researcher) Portland State University (PSU)
2012	2012
A Kálvária tér rehabilitációja és a PlaNET projekt, In: Közösség és építészet, BME Építőművészeti Doktori Iskola 2011/12 Évkönyv p. 194–195., p. 202–203.	NKA alkotói támogatás Éptúra – Építészeti túrák Magyarország kortárs építészeti alkotásainak szervezésére és dokumentálására
2011	2010
RádVÁR projekt, In: Illeszkedés és újítás – Budai vár, Szent György tér, BME Építőművészeti Doktori Iskola 2010/11 Évkönyv, p. 72–83.	TÁMOP egyetemi kutatói ösztöndíj
2008	2009
Cikk: A MÉK és MÉSZ diplomadíjasai – 2008, In: Magyar Építész Kamara, Építész Évkönyv MMVIMMVIII, p. 2008	Prima Primissima Junior díj
Diplomamunka bemutatása, Építészfórum (www.epiteszforum.hu/node/9861)	2008 Magyar Építészeti Kamara Diplomadíj
2003	2008
20 lakásos foghíjbeépítés Józsefvárosban bemutatása, Építészfórum (http://archivum.epiteszforum.hu/holmi_detailed.php?mhmid=2399)	Hauszmann Alajos Diplomadíj
2002	2008
Cikk: Családi ház bemutatása, Álomházak 2002/07, p. 25–29.	Graphisoft Diplomadíj
	2004
	Erasmus ösztöndíj, Tamperei Műszaki Egyetem, Finnország
	2004
	Dániai Tanulmányút, BME Középülettervezési Tanszék
	Személyes adatok
	Fazekas Katalin
	T 0036 30 9825 196
	E katafazekas@yahoo.com

„A jó terv elsősorban nem a stílusról szól, sokkal inkább arról,
hogy kinek készül és hogy teszi jobbá a világot.”

—Steve Badanes, 2013